NOEL BABA'NIN ATALARI: Antik Çağ tanrıları

popüler
tarih

populer.tarih@dunya.com Aralık 2003 Sayı 40 3.500.000 TL

DOSYA

Georges Simenon

AVRUPA'DAKİ OSMANLI POLİTİKASI

ISSN 1302-6577 212323 03/12
9 771302 657001
DÜNYA Yayıncılık

merakediyorum@googlegroups.com

LÜTFÜ TINÇ
lutfi.tinc@dunya.com

21. Yüzyıl: Osmanlı yüzyılı

Amerikalı tarihçilerin harıl harıl 'Osmanlı' üzerine çalıştıkları bilinen bir gerçektir. Ama Japonların bu alandaki yoğun çabası, az bilinir. Ben bunu, birkaç Japon tarihçiyle tanıştığım vakit, daha iyi anladım. Ama Türkiye'de, bizim Osmanlı'ya bakışımız, hem oldukça 'kompleksli' hem de doğal olarak, 'duygusal'... Halbuki Osmanlı'ya farklı açılardan bakmasını en iyi bilen, bizler olmalıyız.

Osmanlı bir 'geçmişten' ibaret değildir; bugünü anlamamıza da hizmet eder. Dünkü Roma İmparatorluğu gibi, bugünkü Amerika Birleşik Devletleri gibi, kendi kurduğu düzen içinde, bütün dünyayı etkilemenin peşinde koşmuştur. Politikalarını bu çerçevede geliştirmiş; dünyaya böylesi bir vizyonla yaklaşmış ve getirdiği çözümler ya da çözümsüzlükler, bugüne dek uzanmıştır.

Özellikle son 15 yılda, Balkanlar'da, Kafkasya'da ve Ortadoğu'da, 'kaldırılan her taşın altından' Osmanlı'nın izleri çıkmaktadır.

Osmanlı'nın bugüne etkilerini, son yıllarda en iyi biçimde ifade eden politikacı, Bill Clinton olmuştur. 17 Ağustos Depremi sonrasında, dönemin ABD Başkanı Bill Clinton, Türkiye'ye geldiğinde, Meclis'te de bir konuşma yapmıştı. Bu konuşmasında Clinton, aşağı yukarı, şunları dile getiriyordu: 20. Yüzyıl'ın akışını, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasının neden olduğu sorunlar belirledi. 21. Yüzyıl'ı da bu sorunların çözümü belirleyecek... Bu düşünceleri paylaşanlar hiç de sınırlı değildi. Hatta son üç yıldır, daha da arttı. Clinton'dan farklı bir üslüpla konuşsa da, aslında New York Times'daki 9 Mart 2003 tarihli yazısında, David Fromkin de aynı şeyleri söylüyordu: "Bir hayalet ABD'yi pençelerine almış, rahat bırakmıyor. Bu, Osmanlı İmparatorluğu'nun hayaleti. Irak'ta, Sırbistan'da, Bosna'da, Kosova'da, Körfez Savaşı'nda, 11 Eylül saldırılarında, bu hayalet bizimleydi. Osmanlı hayaletleri asla uzaklaşmadı."

Bill Clinton Türkiye'ye geldiğinde, Osmanlı'dan kalan sorunların ancak 21. Yüzyıl'da çözümlenebileceğini dile getirmişti.

Jean-Baptist Hilaire'in "Avrupalı bir Elçinin Sadrazam ile Divan'da Yediği Akşam Yemeği" tablosu.

Hayaletlerini bilemeyiz; ama biz de bu ay Osmanlı'nın en 'kanlı-canlı' döneminin Avrupa'sında, olup bitenlere nasıl müdahale ettiğini, Hıristiyan Avrupa'nın din ve mezhep kavgaları içinde, nasıl bir 'devlet politikası' oluşturduğunu, bir dünya gücü olarak üç kıtadaki ve özellikle Avrupa'daki siyasî manevralarını kapak konusu yaptık. Bakış açılarımızın bugüne de ışık tutacağını umuyoruz.

Nice sayılarda her ay buluşmak dileğiyle. ■

İçindekiler

Aralık 2003

KAPAK

42 Modern dünyanın oluşumunda... **Avrupa'daki Osmanlı politikası**
Osmanlı'nın en büyük etkisi, günümüz Avrupa'sını şekillendiren politikalarda ortaya çıkar.
Erhan Afyoncu

6 Editörden

8 Ayın Tarihi

12 Basında Bu Ay

14 Karakutu
Kansu Şarman

16 Tartışma: On Soruda Avrupa'da Osmanlı-Türk imajı
Erhan Afyoncu

22 Piramitler, 'beton blok' imiş!
Serhat Yalamanoğlu

28 Noel Baba, daha 'dünkü çocuk'
Nazım Güvenç

32 Haçlılar, İstanbul'u nasıl yaktı?
Işın Demirkent

38 Çocukların Haçlı Seferi
Ebru Altan

48 Sadettin Paşa'nın kritik görevi
Kansu Şarman

54 'Mesut Çiftler Müsabakası'
Safa Tekeli

58 Kristal Gece
M. Tanju Akad

64 Çocuk gözüyle II. Dünya Savaşı yılları / 3
Eser Tutel

70 Fikret Muallâ
Orhan Koloğlu

88 Teknoloji: Stereoskoplar
Zühtü Bayar

92 Marka: Dom Pérignon
Mine Haksal

94 Müzik: Somer Soyata Vokal Grubu
Erdener Koyutürk

96 Kırk Ambar
Feza Kürkçüoğlu

98 Ajanda
Devrim Çakır

101 İnternet
Taner Güdükoğlu

102 Kitap
Lütfü Tınç

104 Bulmaca
Sedat Yaşayan

106 Ayın Fotoğrafı

DOSYA

76 Yazarı kadar ünlü bir komiser: Maigret
Ünlü polis müfettişi tiplemesi 'Komiser Maigret' ile satış rekorları kıran Georges Simenon, 20. Yüzyıl'ın en üretken ve en çok okunan yazarları arasındadır.
Mine Haksal

83 Simenon, İstanbul'da
Simenon 1933'te 30 yaşında, genç bir yazardır ve 7 Haziran günü, Troçki ile görüşmek üzere, İstanbul'da, Büyükada'dadır...
Osman Senemoğlu

popüler tarih

Yıl: 4 Sayı: 2003/40 Aralık 2003
Her ayın başında yayımlanır

DÜNYA YAYINCILIK A.Ş. adına
İmtiyaz Sahibi
DİDEM DEMİRKENT

Genel Yönetmen
OSMAN S. AROLAT

Yazı İşleri Müdürü
LÜTFÜ TINÇ

Editör
DEVRİM ÇAKIR

Görsel Yönetmen
MURAT BEŞİKTAŞ

Reklam Müdürü
YEŞİM ALBAYRAK

Danışma Kurulu
ERHAN AFYONCU • FAHRİ ARAL
ÜMİT BAYAZOĞLU • YÜCEL DEMİREL
IŞIN DEMİRKENT • EDHEM ELDEM
VAHDETTİN ENGİN • ALPAY KABACALI
HAYDAR KAZGAN • ÖMER KOÇ
ORHAN KOLOĞLU • MURAT KORALTÜRK
CÜNEYT KORYÜREK • İLBER ORTAYLI
SAMİ ÖNAL • NECDET SAKAOĞLU
METİN SÖZEN • ESER TUTEL

Bu sayıya fotoğraflarıyla katkıda bulunanlar
VURAL YAZICIOĞLU

Abone ve Dağıtım Müdürü
HÜLYA KOÇ

Tanıtım ve Halkla İlişkiler Müdürü
NİLAY ŞAHİNOĞLU DOYURAN

© DÜNYA YAYINCILIK A.Ş.

"GLOBUS" DÜNYA BASINEVİ
100. Yıl Mahallesi 34440 Bağcılar - İstanbul
Tel: 0.212. 440 24 24
Yazı İşleri: 0.212. 440 22 77 - 78
Reklam: 0.212. 440 20 64
Abone: 0.212. 440 21 47 - 48 - 49
Fax: 0.212. 440 23 69
e-mail: populer.tarih@dunya.com
Ücretsiz danışma hattı
0.800 219 20 24 • 0.800 219 20 25

merakediyorum@googlegroups.com

2 ARALIK: Fransız Devrimi'ni boğmaya çalışan monarşilere karşı savaşan ve 'Korsikalı' lakabıyla tanınan Napolyon Bonaparte, kendini Fransa İmparatoru ilan etti (1804).

3 ARALIK: İlk kalp nakli ameliyatı, Cape Town'da, Dr. Christian Barnard tarafından gerçekleştirildi. 55 yaşındaki Louis Washkansky'e, trafik kazasında ölen bir genç kızın kalbi nakledildi (1967).

4 ARALIK: İstanbul Üniversitesi öğrencilerinden bir grup, Beyazıt Meydanı'nda toplanıp sloganlar atarak Babıali'ye doğru yürüyüşe geçti. Burada, Tan gazetesi ile sol yayınlar satan kitapevlerini yağmalayan göstericilerden hiçbiri yakalanamadı (1945).

5 ARALIK: 1930'da 'Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu' adını alacak olan 'Türk Seyyahin Cemiyeti', Reşit Saffet Bey (Atabinen) önderliğinde kuruldu. Amaç, Türkiye'de kara, hava ve deniz taşımacılığıyla turizmi geliştirmekti (1923).

6 ARALIK: Japon uçak gemilerinden havalanan 360'ın üzerinde savaş uçağı, Pearl Harbor deniz üssünde bulunan ABD savaş gemilerine saldırdı. Bu olay üzerine ABD kongresi, 8 Aralık'ta Japonya'ya, üç gün sonra da Almanya ve İtalya'ya savaş ilan etti (1941).

7 ARALIK: George Harrison ve P. McCartney ile tanıştıktan sonra 'The Beatles' grubunu kuran şarkıcı ve besteci John Lennon, New York'ta, bir akıl hastası tarafından vurularak öldürüldü (1980).

9 ARALIK: Tiyatro sanatçıları Ruhi Su, Ulvi Uraz, Aclan Sayılgan, Kemal Bekir Özmanav, Süheyl Terek tutuklandı. Sanatçıların Paris'te faaliyet gösteren "İleri Jön Türkler" örgütüyle ilişkileri olduğu ileri sürüldü (1952).

10 ARALIK: Ünlü Bizans İmparatoru II. Nikeforos Fokas, karısı Theopano'nun aşığı İoannes Çimiskes tarafından Büyük Saray'da öldürüldü (969).

11 ARALIK: Milli Güvenlik Kurulu'nun yetki ve görevlerine ilişkin yasa yürürlüğe girdi. Milli Güvenlik Kurulu'nun görevi, Anayasa'da, 'Milli güvenlikle ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonun sağlanmasında yardımcılık etme' olarak tanımlandı (1962).

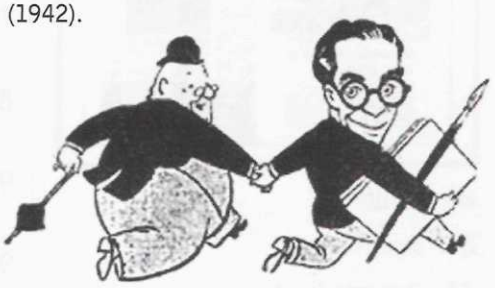
13 ARALIK: İsrail Kudüs'ü başkent ilan etti. Arap- İsrail Savaşı'ndan sonra, Eski Kent ve Doğu Kudüs Ürdün'de, Batı Kudüs de İsrail'de kaldı. Kent, BM kararlarına göre 'uluslararası kent' ilan edilmişti (1949).

14 ARALIK: Bir yıl boyunca Güney Kutbu'nu keşfetmek için hazırlıklar yapan Norveçli kaşif Ronald Amundsen, kendisine eşlik eden dört kişi ve 52 köpekle birlikte, bu bölgeye ulaştı (1911).

15 ARALIK: Amerikan yerli kabilelerinden Titan Dakotalarının şefi 'Oturan Boğa' (Tatanka İyotake), ABD'nin harekete geçirdiği yerel polis ve askerler tarafından öldürüldü. 'Oturan Boğa', beyazların yayılmacılığıyla mücadele etmişti. (1890).

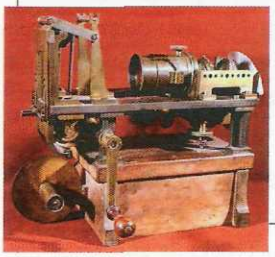

Cemal Nadir'in, 1930'ların başında yarattığı 'Amcabey' karakteri, 5 Aralık günü, yine aynı isim tarafından aynı adlı dergide karikatür severlerle buluştu; 'Amcabey' dergisinin ilk sayısı yayımlandı. Dergide özellikle, sağlam eleştiriler yapan 'Amcabey'in ağzından Almanya'nın politikaları eleştirildi (1942).

Halka açık ilk sinema gösterimi, 22 Aralık'ta, Paris'te, Rennes Sokağı'nda yapıldı. 28 Aralık'tan itibaren de Capucines Bulvarı'ndaki Grand Café'de düzenli gösterimler başladı.

Sinemaya ismini verenler, kaydında ve gösteriminde kullanılan makineyi icat edip ilk filmleri çekenler, Lyonlu Lumiere kardeşlerdi (1895).

Bütçede, memur ve işçiye yapılacak yüzde 15'lik zammın 1963'e bırakılması ve hükümet programında grev ve toplu sözleşme haklarına yer verilmemesi üzerine, 31 Aralık'ta İstanbul Saraçhanebaşı'nda on binlerce işçinin katıldığı bir miting düzenlendi (1961).

Türkiye'deki ilk özel galerilerden biri olan Maya Sanat Galerisi, 25 Aralık'ta, Beyoğlu'nda açıldı (soldan sağa; Tarık Temel, Ahmet Hamdi Tanpınar, Nuri İyem ve İlhan Şevket, galerinin açılışında...) (1950).

Milli Eğitim Bakanlığı'nca, 9 Aralık'ta, Darülelhan'da (konservatuvar) Türk müziği öğretimine son verildi; 'alaturka musikisi'nin kaldırıldığı açıklandı. Bu durum, uzun yıllar Türk müziği-Batı müziği tartışmalarına konu oldu (1926).

'Nostalji tramvayı', ilk seferini 29 Aralık'ta gerçekleştirdi. Son tramvayın 30 yıl önce seferden kaldırıldığı İstanbul'da, Beyoğlu'nda, Taksim'le Tünel meydanı arasında çalışacak olan tramvayın çalışması büyük ilgi gördü (1990).

Metin Erksan'ın sinemaya uyarladığı 'Yılanların Öcü' adlı film, 12 Aralık'ta, Kartaca Film Festivali'nde altın madalya kazandı. 1962'de, yurtiçinde ve yurtdışında gösterimi yasaklanan filmin ilk gösterimi, uzunca bir süre sonra yapıldı (1966).

Sicilya'daki Messina, 28 Aralık'ta 7.5 şiddetinde bir depremle sarsıldı. Depremde, yaklaşık 70 bin kişi yaşamını yitirdi. Messina, sonraki yıllarda geniş caddeler ve alçak betonarme binalarla yeniden inşa edildi (1908).

merakediyorum@googlegroups.com

18 ARALIK: 'Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin kurulmasının ardından, Türkiye genelinde bir 'tasarruf ve yerli mallar' seferberliği başladı. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa, misafirlerine çay ve kahve ikram etme adetini kaldırırken; İsmet Paşa da konuklarına ıhlamur ikram etti (1929).

19 ARALIK: Uluslararası Cumhuriyet Halter Turnuvası'nda Naim Süleymanoğlu ilk kez milli mayoyu giydi. 60 kiloda koparma (150 kg), silkme (188,5 kg) ve toplamda (337,5 kg) kendine ait olan dünya rekorlarını yeniledi (1987).

20 ARALIK: Ali Sami Yen Stadı'nın açılışı, büyük bir faciaya sahne oldu. Türkiye-Bulgaristan maçından önce, aşırı izdiham sonucu, açık tribünlerden birinin demir parmaklıkları parçalandı; 83 kişi yaralandı (1964).

21 ARALIK: Pam-Am Havayollarına ait Boeing 747 tipi bir yolcu uçağı, Londra-New York seferini yaparken, İskoçya'da Lockerbie yakınlarına düştü; 275 kişi yaşamını yitirdi (1988).

22 ARALIK: Kahramanmaraş'ta katliam; Kahramanmaraş'ta sağcıların başlattığı saldırılarda, 105 kişi öldü ve 176 kişi yaralandı (1978).

23 ARALIK: I. Meşrutiyet, Tersane Konferansı'nda, II. Abdülhamid'in bir hattı hümayunuyla ilan edildi. 13 Şubat 1878'de sona erse de, Meşrutiyet, ülkede 'parlamento' fikrini doğurmuştu (1876).

24 ARALIK: 'Fonograf' adlı icadıyla ilk ses kaydını 6 Aralık'ta gerçekleştiren Thomas A. Edison, bu buluşunun patentini aldı. Emile Berliner'in, Edison'un bu icadını geliştirmesiyle 'gramofon' doğdu (1877).

25 ARALIK: Romanya'da, halkla birlikte hareket eden ordu birlikleri Bükreş'i ele geçirdi. Çatışmaların ardından, bir helikopterle kaçmaya çalışan Romanya Devlet Başkanı Nikolae Çavuşesku ve eşi Elena Çavuşesku yakalanarak idam edildi (1989).

26 ARALIK: ABD, uyuşturucu kaçakçılığı suçuyla aradığı Devlet Başkanı Gen. Manuel Noriega'yı ele geçirmek için Panama'ya bir askeri müdahale düzenledi. Hareket sonrasında çok sayıda kişinin öldüğü belirlendi (1989).

27 ARALIK: Sovyet birlikleri Afganistan'ı işgal etti. Özel eğitimli bir Sovyet birliğinin Kabil Havaalanı'nı ele geçirmesiyle başlayan işgalin ardından, Kabil'deki Afgan hükümeti devrildi (1979).

28 ARALIK: Türk-Sovyet işbirliğiyle inşa edilen İskenderun Demir Çelik Fabrikası, Sovyetler Birliği Başbakanı Kosigin'in de katıldığı bir törenle açıldı (1975).

29 ARALIK: Yunanistan ve Türkiye, ABD Başkanı Johnson'un özel temsilcisinin ve Birleşmiş Milletler'in aracılığıyla anlaştı; 'Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi' kuruldu (1967).

Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın, Rus işgali altındaki toprakları kurtarmak ve Rusya içlerine ilerlemek amacıyla planladığı 'Sarıkamış Harekatı', 22 Aralık'ta başladı (1914).

İlk 'western' filmi 'The Great Train Robbery' (Büyük Tren Soygunu), 1 Aralık'ta halka gösterildi. Film, konusu ABD'nin batısında, 1850'lerle 19. Yüzyıl'ın sonu arasında geçen 'western'lerin ilk örneği idi (1903).

Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencileri, 1 Aralık'ta, Dekan Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu'nun MEB tarafından görevden alınması üzerine derslere girmeyerek bakanlığı protesto ettiler ve Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a 221 imzalı bir telgraf çektiler (1956).

Zeki Müren, 'Beklenen Şarkı' filminin gelirinden kendisine verileceği vaat edilen hisseyi alamamış olduğu gerekçesiyle, 24 Aralık'ta, Sonku Film'in sahiplerinden Cahide Sonku aleyhine bir dava açtı (1954).

31 Aralık gecesi ilk kez televizyonda izleyici karşısına çıkan Sezen Aksu, seslendirdiği 'Kusura Bakma' ve 'Yaşanmamış Yıllar' adlı şarkılarıyla büyük beğeni topladı. Kısa bir süre sonra 'Minik Serçe' diye anılmaya başlanan Aksu, popüler müziğin 'kült isimlerinden' biri oldu (1975).

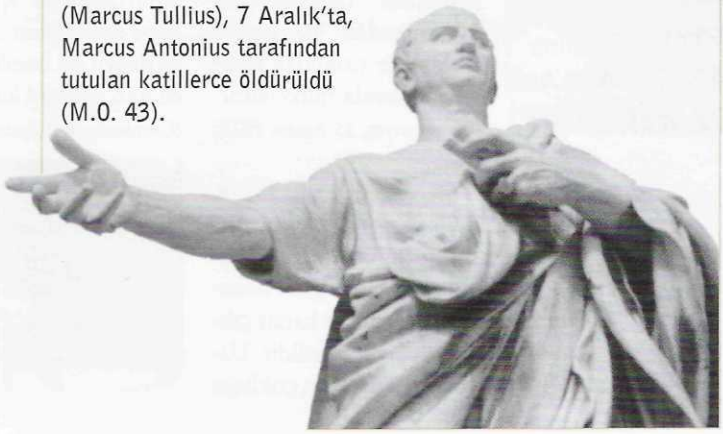

Joseph McCharthy, 2 Aralık'ta, senatörlüğe yakışmayan davranışlarından ötürü suçlu bulundu. McCharthy, komünistlerin peşinde olduğunu belirtirken, Senato'nun bu kararı, senatörün gücünün sona erdiği şeklinde yorumlandı (1954).

İngiltere Kralı VIII. Edward, 1930'da tanıştığı ABD'li Wallis W. Simpson ile evlenebilmek için, İngiltere tahtından çekildiğini açıkladı ve bu kararını 10 Aralık'ta parlamentoya bildirdi (1936).

Roma Cumhuriyeti'nin yıkılmasıyla sonuçlanan iç savaşlarda, cumhuriyet ilkelerini koruma yönünde çaba harcayan ancak başarılı olamayan Romalı devlet adamı ve yazar Cicero (Marcus Tullius), 7 Aralık'ta, Marcus Antonius tarafından tutulan katillerce öldürüldü (M.Ö. 43).

merakediyorum@googlegroups.com

100 YIL ÖNCE

Osmanlı Bankası

Osmanlı Bankası eski genel müdürü Mösyö Gaston'un Paris'e uğurlanması vesilesi ile evvelki akşam Serkldoryan'da kendisinin şerefine bir ziyafet verildi. Bu ziyafette yeni müdür Mösyö Dukaz, Osmanlı Bankası'nın 40 senedir memleketin iktisadi ve mali kalkınmasına yaptığı hizmetlerden söz ederek, Osmanlı hükümetine yaptıkları yardımlardan iftihar ettiklerini söyledi. Banka müşaviri Pançiri Efendi de bir nutuk irat ederek, eski ve yeni müdürlere teşekkürlerini sundu.
(İkdam, 5 Aralık 1903)

Borsanın Durumu

Galata borsasında, birleştirilmiş borçlar tahvillerinde meydana gelen yükselme ile durgunluk sona erdi. Önceki günü 94 kuruş 39 paradan kapatan birleştirilmiş borç tahvillerinin fiyatı, dün önce 95 kuruş 6,5 paraya çıktı. Sonra da 95 kuruş 10 paraya yükseldi.
(İkdam, 3 Aralık 1903)

Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane

Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane'nin son toplantısında kızıl hastalığı üzerinde görüşler beyan edildi. Toplantıda, doktorlardan biri şunları söyledi: "Şimdiye kadar bilinenin aksine, kızıl hastalığının sirayetine mani olmak için hastanın tecrit edilmesi faydasız ve hatta tehlikelidir. Hastalığın mikrobu gayet mukavemetli olup senelerce dayandığından temiz ortamda dahi bu mikrobu yok etmek mümkün değildir".
(İkdam, 8 Aralık 1903)

Köprü Geçiş Ücreti

Postacılar günde birkaç defa köprüden geçmekte ve geçiş ücreti ödemektedirler. Bunların şikayeti üzerine konu Posta Telgraf Nezareti'nce hükümete soruldu. Postacıların köprü geçiş ücretinden muafiyetlerine karar verildi. Bu arada İdare-i Mahsusa vapurları nakliye ücreti istediği takdirde, onların posta muamelelerinden ücret alınması karara bağlandı.
(İkdam, 12 Aralık 1903)

75 YIL ÖNCE

Millet Mektepleri

Millet mektepleri komisyonu dün toplanmıştır. Alınan karara göre, 1 Ocak'ta her yerde Maarif Bayramı yapılacak ve o gün halk millet mekteplerinin açılışını kutlayacaktır. 1 Ocak Salı günü her yerde derslere başlanabilmesi için dershane ihtiyaçları giderilmiştir. Mekteplere kayıt merasimlerine de şimdiden başlanmıştır. 16 yaşından 40 yaşına kadar her vatandaş mektebe devamla mükelleftir.
(Cumhuriyet, 25 Aralık 1928)

İngiliz Lirası Yükseliyor

Borsada İngiliz lirası bir hafta zarfında tam 15 kuruş arttı. Hafta başında 965 kuruş olan İngiliz lirasının 980 kuruş 10 paraya kadar çıkması fevkalade ehemmiyetlidir. Uzmanlara göre ithalatımızın çokluğu yanında ihracatımızın azlığı bu yükselmeye sebep olmaktadır.
(Cumhuriyet, 7 Aralık 1928)

Yeni Gazeteler

Dün gazeteler ilk defa olarak Latin alfabesiyle yayınlandı. Dün sabah halk büyük bir alaka ve merakla gazetelere saldırdı. Fotoğrafçılarımızın tespit ettikleri resimler tarihi manası itibariyle dikkate şayandır. Halkın bu alaka ve merakı harf inkılabının istikbali için çok hayırlıdır. Harf inkılabının nura ve yükselmeye doğru bu hamlesi en az zamanda en kati zaferini kazanacaktır.
(Cumhuriyet, 2 Aralık 1928)

Kabul Töreni

Reisicumhur dün İtalya Dışişleri Müsteşarı Sinyor Grandi'yi kabul etmişlerdir. Türk İtalyan dostluğunu pekiştirmek amacıyla Türkiye'ye gelen Sinyor Grandi saat 16.00'da Reisicumhur Hazretleri tarafından kabul buyurulmuşlardır. Kabulde Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey ve İtalya Sefiri de hazır bulunmuşlardır. Sinyor Grandi yarın şehrimize gelecek ve kendisine İtalyan kolonisi tarafından bir ziyafet verilecektir. Grandi daha sonra Boğaziçi'ni gezecek ve Topkapı Sarayı'nı ziyaret edecektir.
(Cumhuriyet, 20 Aralık 1928)

50 YIL ÖNCE

USKUMRU BOLLUĞU

İstanbul'da, 3 günde 500 ton uskumru, bin ton hamsi avlandı. Uskumrunun kilosu 50 kuruştan, hamsinin kilosu da 5 kuruştan satışa sunuldu. Balıkçılar, İstanbul'un bazı bölgelerinde balıkları halka bedava dağıttılar.
(10 Aralık 1953)

KONSERVATUVARDA İSTİFA

Konservatuvar İlmî Kurulu üyelerinden Neşet Halil Öztan, Şefik Gürmeriç, İzzettin Ökte ve Nevzat Atlığ; bazı sanatçıların para uğruna görevlerini ihmal ederek içkili gazinolarda programa gittiklerini belirterek, görevlerinden istifa ettiler.
(16 Aralık 1953)

KORE'DEKİ TÜRK ESİRLERİ

BM'deki Türk delegesi Selim Sarper, Kore'de kaybolan 167 Türk askerinden 135'inin yakalandıktan sonra öldürüldüğüne dair ellerinde kanıt bulunduğunu söyledi.

Sarper, 8 Türk esirine sistemli şekilde işkence yapıldığını da etraflı şekilde açıkladı.
(2 Aralık 1953)

BERİA İDAM EDİLDİ

1946'dan itibaren Politbüro üyesi olan Lavrenti Beria idam edildi. Beria, Temmuz ayında Malenkov, Molotov ve Hruşçev karşısında yenik düşerek emperyalist ajanı olduğu gerekçesiyle tutuklanmış ve yargılanmıştı.
(23 Aralık 1953)

SİNEMA AFİŞİ TARTIŞMASI

Beyoğlu Kaymakamlığı, bir Türk filminin afişlerindeki genç kız resimlerini 'umumî adaba magayir' olduğu gerekçesiyle toplattı. Film sansürden geçtiğinden, karar keyfi olarak nitelendirildi.
(11 Aralık 1953)

25 YIL ÖNCE

SEÇİMİN GALİBİ CHP

Yerel seçimlerin kesin sonuçları belli oldu. 67 il merkezindeki belediye başkanlıklarından 42'sini CHP, 15'ini AP, 5'ini MHP ve 2'sini bağımsız adaylar kazandı.
(12 Aralık 1977)

VİETNAMLILAR KAÇIYOR

2 Temmuz 1976'da Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti'nin ilan edilmesinin ardından, ülkede artan siyasi ve ekonomik baskı altında ezilen Güney Vietnamlılar, çeşitli yollarla ülkelerinden kaçmaya başladılar.
(2 Aralık 1977)

CHARLİE CHAPLİN ÖLDÜ

Ünlü İngiliz oyuncu ve yönetmen, 'Şarlo' tipinin yaratıcısı Charlie Chaplin, 88 yaşındayken, İsviçre'de öldü. 'Altına Hücum', 'Sahne Işıkları', 'Asrî Zamanlar' gibi unutulmaz filmlere oyuncu ve yönetmen olarak imza atan Chaplin, çağımızın en büyük sinema sanatçılarından biriydi.
(25 Aralık 1977)

İKİNCİ MC HÜKÜMETİ

Demirel başkanlığındaki İkinci Milliyetçi Cephe Hükümeti, CHP'nin verdiği gensoru önergesi sonucu, 218'e karşı 228 güvensizlik oyuyla düşürüldü.
(31 Aralık 1977)

BAŞTÜRK GENEL BAŞKAN

Devrim İşçi Sendikaları'nın 6. Olağanüstü Genel Kurul'unda, başkanlığa Abdullah Baştürk seçildi. Baştürk'ün 204 oyuna karşı 116 oy alan eski başkan Kemal Türkler, birinci turdan sonra adaylıktan çekildi.
(28 Aralık 1977)

merakediyorum@googlegroups.com

Milli Mücadele'de karayolu nakliyatı

Saatte 5 kilometre ile cepheye

İnebolu'dan Ankara'ya karayoluyla erzak ve cephane götüren kağnı konvoylarından biri (üstte).

Kurtuluş Savaşı'nın en zor dönemi, ordunun Sakarya'nın doğusuna çekildiği 1921 ilkbaharıydı. Demiryolu ağının büyük bölümünü düşmana terk etmek zorunda kalan ordunun erzak ve cephanesini halk, günde 5 kilometre süratle, kağnı ve develerle getiriyordu.

KANSU ŞARMAN

"Şimdi sol tarafımızda ve gerilerimizdeki köy yolundan bize doğru gelen bir kağnı gördük. Kendi kendime soruyorum bu adam şaşırdı mı, nereye gidiyor acaba? Öküzlerin önüne geçmiş, kağnıyı muharebe edilen yere doğru sürüp getiriyor. Top seslerini, mermi düşen yerleri ve piyade muharebelerini görmüyor işitmiyor mu? Nihayet kağnı top mevzilerine geldi. Erlerin yardımıyla yükünü boşalttı, ara sıra civarına düşen top mermilerine aldırmadan boş kağnısının önüne geçerek uzaklaşmaya başladı. Tam mevzilerden 250 metrelik mesafeyi varmıştı ki; düşmanın attığı mermilerden birinin tam isabetine maruz kaldı. O saniyede, o yerde ne kağnı, ne öküzler, ne de sürücü kalmıştı"

Şevket Soğucalı'nın 1947 yılında yazdığı hatıralarında, askere cephane nakliyatının hangi şartlarda gerçekleştiği bu sözlerle aktarılıyordu...

Deniz ve demiryollarını, eldeki imkanlar ölçüsünde verimli kullanmaya çalışan Ankara Hükümeti, esas güçlüğün, zaten pek az sayıdaki karayolunda yapılması zorunlu olan taşımacılıkta olduğunu biliyordu. Üstelik, Anadolu'daki motorlu taşıt sayısı da yok denecek kadar azdı.

Eskişehir- Kütahya muharebelerinin öncesine kadar demiryolu ağılıklı olarak yapılan cephane nakliyatı, bu savaşta ordunun Sakarya Irmağı'nın doğusuna çekilmesi nedeniyle olanaksız hale gelmişti. Afyon ve Eskişehir gibi iki önemli demiryolu kavşağı Yunanlıların eline geçmiş, Konya üzerinden Ankara ile demiryolu bağlantısı kopmuştu; Milli Mücadele, neredeyse tümüyle karayolu ulaşımına mecbur kalmıştı. İnebolu'ya İstanbul'dan takalarla gelen silah ve cephanenin Ankara'ya ulaşması için de sadece at ve öküz arabaları kullanılabiliyordu.

Yiyecek maddeleri ve giyecekler cephedeki birliğe, silah ve cephane ile diğer malzeme Ankara'ya gönderiliyordu.

Kara ulaşımının hızı, ortalama saatte beş kilometreydi. Sürücüler hayvanların önünde veya yanında yürüdüklerinden, ulaşımın hızı normal bir insanın yürüyüş hızına denkti. Yollardaki duraklamalar, mevsimsel faktörler, hayvanların dinlendirilmesi, hızı daha da düşürüyordu. Zaten taşıma kapasitesi sınırlı olan araba ve kağnılara, yükümlü taşıt sahibinin kendisi için yiyecek, yorgan; at ve öküzler için arpa, saman ve ot koymasıyla, taşınacak askeri mal ve malzeme için pek yer kalmıyordu.

Bu yüzden Sakarya Savaşı'ndan hemen önce 7 Ağustos 1921'de çıkarılan ve Milli Mücadele'ye halk desteğini öngören Tekâlif-i Milliye emirleri arasına, karayolu taşımacılığına yönelik olan madde de eklendi.

Buna göre, ellerinde taşıt aracı bulunan halk, ayda bir defa ve 100 kilometreyi geçmemek üzere askeri malzeme taşımakla yükümlü kılındı. Beş Numaralı Tekâlifi Milliye emrinin yayınlanmasının üzerinden bir iki gün geçmeden, Anadolu'nun çoğunluğu toprak karayolları, at ve öküz arabası, yaylı, kağnı, at, eşek, katır ve develerden oluşan ulaşım kolları ile dolup taşmaya başladı. Cephe gerisine

ve Ankara'ya en büyük çapta ulaşımın bulunduğu ve ücret karşılığı yapılan İnebolu-Ankara ulaşımı bir hizmet yükümlülüğü altında yapılmaya başlandı.

O günlerde bir kağnı kolunda görev yapan Öğretmen Enver Şapolyo, karayoluyla nakliyatın güçlüğünü şöyle anlatıyordu:

"Kağnı komutanlığı yapıyordum. Ordumuzun elinde hiç bir motorize kuvvet yoktu. Deve kolları pek süslüydü. Develerin hörgüçlerinden boyunlarına kadar renkli püsküller ve aynalar sarkmaktaydı. Her devenin hörgücünün üzerine de üç cephane sandığı yerleştiriliyordu. Katır kolları da pek enteresandı. Katırların boyunlarındaki iri tunç çanlar çalar, bu gürültü içinde katırlar da yola düzülürler, onlar da cephane taşırlardı. Bize muhafız olarak da Müzaheret Bölüğü erlerinden silahlı bir asker verilirdi. Bunlar hapishanelerden çıkarılıp vatan hizmetine verilmiş mahpuslardı."

1921'in son aylarına doğru kara ulaşım yolları seyrekleşmeye başladı. Halktan ve tüccardan alınan malların çoğu, ordu depolarına taşınmıştı. Artık 1922 yazı için planlanan Büyük Taarruz bekleniyordu. Halkın taşıma yükümlülüğü Askeri Ulaştırma Yükümlülüğü Yasası ile vergiye dönüştürüldü. ■

'Civanmert' bir halk

Milli Müdaafa Vekili Fevzi Paşa'dan (2 Nisan 1921): "Milletin yaralılara, sevk ve ikmal kollarına gösterdiği civanmertçe hareketi takdire layıktır. Hatta silah ve cephane taşıyan bazı deveciler dahi para almak hususuna tenezzül etmeyerek 'biz para almak için değil, vatan için çalışıyoruz' diye para almıyorlar. Millet bu derece harbe hevesli bulunuyor".

Cephe gerisinden, karayolunu kullanmadan katır sırtında cephane taşıyan halk (en üstte). **Sakarya Savaşı günlerinde, bir dinlenme noktasında mola veren yük arabaları** (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

On soruda Avrupa'da Osmanlı-Türk imajı

İstanbul'un Türkler tarafından fethedilmesi ve daha sonra Kanunî Sultan Süleyman döneminde Almanya içlerine kadar ilerlenmesi, hem Avrupa'da büyük bir korkuya sebep olmuş, hem de 'yenilmez Türk imajı'nı yaratmıştı.

ERHAN AFYONCU

1. Avrupa'da Türklere karşı ilgi nasıl uyandı?
2. Türkler hakkında ne kadar yayın yapıldı?
3. Osmanlı, ne tür eserlere konu oldu?
4. Avrupalılar Osmanlılara ne gözle baktılar?
5. Osmanlılar Tanrı'nın bir cezası mıydı?
6. Aydınların düşünceleri nelerdir?
7. Machiavelli'nin görüşleri nelerdir?
8. Seyyahlar, Osmanlı'yı nasıl gördü?
9. Seyyahların Osmanlı'ya bakışı nasıl değişti?
10. Osmanlı haberleri Avrupa'da nasıl yayılırdı?

1 Avrupa'da Türklere karşı ilgi nasıl uyandı?

Yıldırım Bayezid'in 1394'ten itibaren İstanbul'u kuşatma altına alması üzerine, Batı Avrupalı Hıristiyanlar gözlerini bu bölgeye çevirdiler. Nitekim, ilk defa 1396'da, Batı Avrupa'dan katılımların olduğu Niğbolu Haçlı Seferi düzenlendi. Daha sonra İstanbul'un 1453'teki fethi Avrupa'da büyük bir yankı yaptı. İtalya'dan Sırbistan'a, herkes sıranın kendisine geldiğine inanıyor ve korkuyordu. Yeni bir Haçlı Seferi düzenlenerek İstanbul geri alınmak istendiyse de Avrupa'nın iç siyaseti buna izin vermedi.

Kanunî'den itibaren Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa için gerçek bir tehlike oldu. 1522'de Rodos'un fethedilmesi, Batı ve Orta Avrupa'daki devletlerin dikkatini tekrar Türklere doğru yöneltti. 1522-1523 yıllarında, Rodos'un Osmanlı hâkimiyetine geçmesi ile ilgili tam 80 kitap ve broşür yayınlandı.

1687'de basılan bir el ilanında, bir yeniçerinin sürüklediği Alman köleler gösteriliyor (sağ üstte). Kanunî Sultan Süleyman (sağda).

Osmanlı'nın, Avrupa çapındaki I. François-Şarlken

19. Yüzyıl Avrupası'nda Osmanlı İmparatorluğu'nun tasvir eden bir çizim (solda). Yıldırım Bayezid (altta).

çekişmesinden dolayı yönünü iyiden iyiye Avrupa'ya çevirmesi ve Mohaç Savaşı'yla Macaristan'ı fethetmesi üzerine, herkes Türklerle ilgilenmeye başladı; bu konuda ardı ardına kitaplar basıldı. Bu ilgi, Kanunî'nin 1529'daki I. Viyana Kuşatması sonrasında daha da arttı.

2 Türkler hakkında ne kadar yayın yapıldı?

Avrupa'da, 1526-1532 yılları arasında Mohaç Savaşı, I. Viyana Kuşatması ve 1532'deki Alman Seferi üzerine 259 kitap ve broşür yayımlandı. Kanunî'nin 1541'deki Budin Seferi, 134 yayına sebep oldu. 1565'teki Malta kuşatması ve Kanunî'nin son seferi olan Sigetvar ile ilgili olarak da Avrupa'da 148 kitap ve broşür yayınlandı.

Kıbrıs'ın Türkler tarafından fethi üzerine, Avrupalıların ilk kez bir araya gelerek İnebahtı Deniz Savaşı'nda Osmanlı donanmasını yok etmelerinin yankısı ise çok büyük oldu. İnebahtı Savaşı ve daha sonraki olaylar üzerine, 1570-1572 yılları arasında 360 eser basıldı.

Romanyalı tarihçi Carl Göllner'in araştırmalarında vardığı sonuç, 16. Yüzyıl'da Türklerle ilgili olarak, Avrupa'da 2.463 kitap, broşür ve el ilanı basıldığıdır. Bu ilgi sadece belirli ülkelere mahsus değildi; Avrupa'nın hemen hemen her şehrinde Türklerle ilgili yayın yapılıyordu. Frankfurt'tan Paris'e, Londra'dan Lyon'a, Roma'dan Prag'a, Venedik'ten Viyana'ya, her yerde bu tür kitaplar basılmıştı. Osmanlılarla ilgili en çok yayın, Ausburg'da yapılmıştı. Bu şehirdeki 29 matbaada basılan kitap ve broşür sayısı 134 idi. Almanca, Latince, İngilizce, İtalyanca, İspanyolca başta olmak üzere, hemen hemen her Avrupa dilinde Osmanlılarla ilgili eserlere rastlanmaktaydı. 2 bin 463 yayının bin kadarı Almanca, 455'i Latince idi.

Fransa Kralı I. François (en solda) ve Alman İmparatoru Şarlken (sol üstte). Osmanlı devletinin Çanakkale Boğazı'ndan Rumeli'ye, dolayısıyla Avrupa'ya geçişini gösteren Batı kaynaklı bir çizim (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Jan Jansson'un "Osmanlı İmparatorluğu" haritasında, Avrupa'da hazırlanan tüm haritalarda olduğu gibi Osmanlı Devleti "Türk İmparatorluğu" olarak yer alıyor.

3 Osmanlı, ne tür eserlere konu oldu?

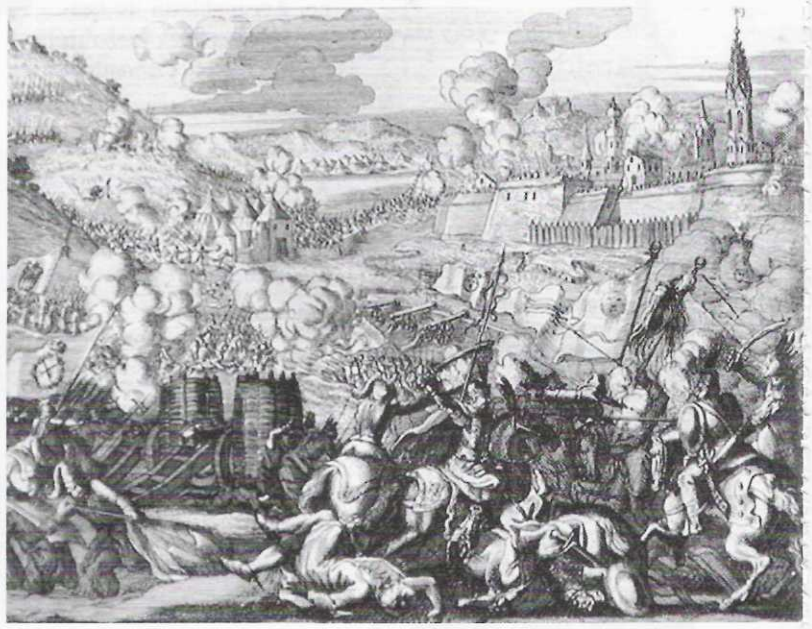
Türkler Avrupa'da bale, tiyatro, opera eserlerine, halk şarkılarına, şiirlere, hikâyelere de konu olmuşlardır. Bu çeşitliliğin nedeni, Osmanlı tehlikesine karşı halkın ilgisini canlı tutmak ve Hıristiyanlık karşıtı tehdidi bertaraf edebilmek için siyasî bir kalkan yaratmaktı.

Yazarlar eserlerinde, Türk korkusunu yenmeyi de amaçlamışlardı. Machiavelli, İtalyan Tiyatrosu'nun Adamotu (Mandragola) isimli komedyasında, Osmanlı İmparatorluğu'nun gerçekçi ve akılcı metotlarla yenilmesi gereken bir düşman olduğunu belirtmişti.

Türklerle ilgili opera ve tiyatrolarda genellikle üç ana konu işlenmişti. Bu konular, 'Yıldırım Bayezid - Timur mücadelesi', 'Kanunî Sultan Süleyman ve oğulları' ve 'Türk korsanları tarafından kaçırılıp köle olarak satılan Hıristiyanlar'dı.

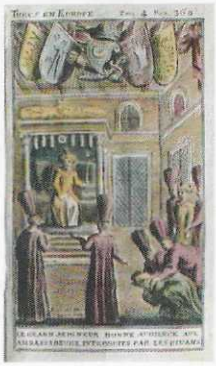

1529'daki Viyana Kuşatması'nı anlatan Batı kaynaklı bir yayın (altta) ve kuşatmayı gösteren bir çizim (sağda). 1705'te, Lyon'da basılan "Türkler Avrupa'da" adlı kitaptan bir sayfa (sağ üstte).

4 Avrupalılar Osmanlılara ne gözle baktılar?

Avrupalılar, Osmanlılara 'Türk', Osmanlı İmparatorluğu'na 'Türk İmparatorluğu', Osmanlı ülkesine 'Türkiye', Osmanlı hükümdarına da 'Gran Turco', yani 'Büyük Türk' dediler. Avrupalı Hıristiyanların kafasında, 'Türk-Müslüman-Doğu', aynı anlamı ifade ederdi.

Türk ismi, Avrupalılar için şeytan, dinsiz ve barbar demekti. Avrupalılar bu düşüncelerini kitaptan resme, her ürüne yansıttılar. Türk askerlerinin şeytana benzetildiği veya Şeyhülislam'ı şeytanın kafasını okşarken gösteren resimlere rastlanılır. Türkler Avrupa'da "Korkunç Türk", "Müthiş Türk" gibi sıfatlarla da nitelendirildiler.

5 Osmanlılar Tanrı'nın bir cezası mıydı?

16. Yüzyıl'da, Türk ilerleyişinin bir türlü durdurulamaması ve yenilgilerin artması, Avrupa'da 'Türklerin yenilmez olduğu' anlayışını doğurdu.

Din adamları Türklerin, işlenilen günahlar yüzünden Tanrı tarafından gönderilmiş bir ceza olduğunu söylüyorlardı. Bu yüzden Avrupa'da, 'Türklere karşı savaşmak Tanrı'yla savaşmaktır' diyenler çıkmıştı. Avrupalı aydınlar, eserlerinde Türk korkusunu azaltmak için uğraştılar. Örneğin Erasmus, "Osmanlı İmparatorluğu'nun büyüklüğü insanları korkutmamalıdır. Roma ve Büyük İskender'in İmparatorluklarının da yenilmez olduğu sanılırdı. Halbuki bugün yoklar. Yıkılıp gittiler" demektedir.

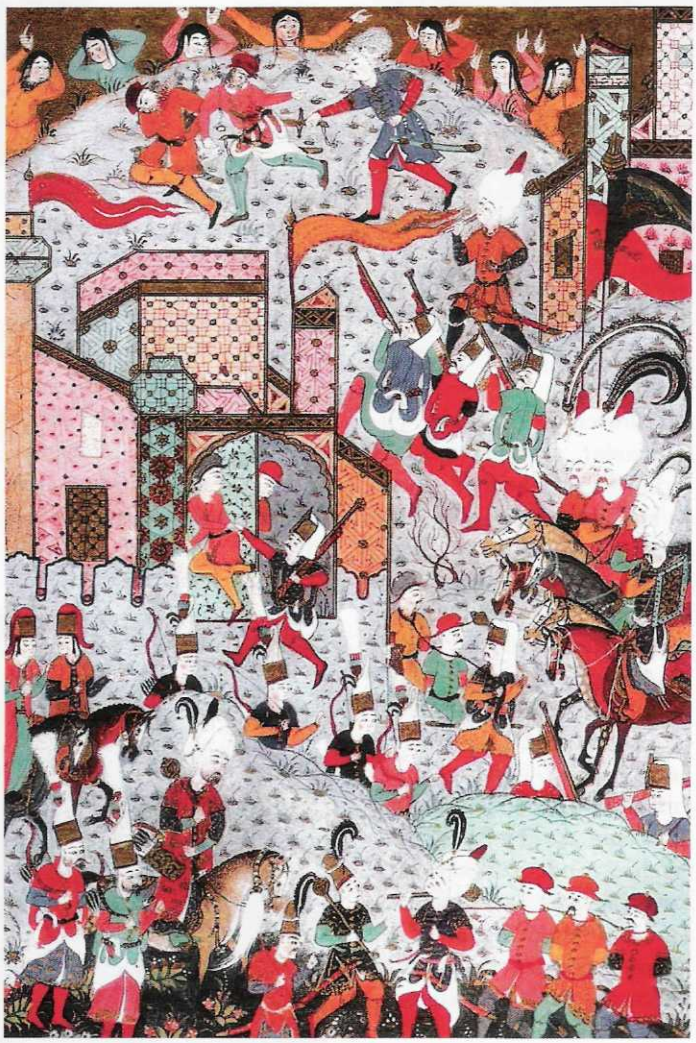

Osmanlılar, yaydıkları korkunun yanı sıra, bazı Hıristiyanlar için 'ümit' anlamını da taşıyorlardı. Vergi yükünden ezilen veya dinî anlayışını tam olarak yaşayamayan bazı Hıristiyanlar, krallık ve prenslik idaresi altında olmaktansa Türk idaresinde yaşamayı tercih ediyorlardı.

6 Aydınların düşünceleri nelerdir?

Avrupalı aydınlar, bütün Hıristiyanlar gibi, koyu birer Türk düşmanıydılar. Birçok Avrupalı aydın, Osmanlı İmparatorluğu'nu nasıl yıkmak gerektiğine dair eserler kaleme almıştı. Buna karşın, bazı aydınların eserlerinde, Osmanlı idare tarzı örnek olarak da gösterilmişti.

Avrupa'nın ünlü düşünürlerinden Erasmus, "Utilissima Consultatio de Belloo Turcis Inferendo" adlı eserinde, karanlık kökenli barbarlar ola-

16. Yüzyıl Avrupası'nda bir matbaa (solda, en üstte). Avrupa'nın ünlü düşünürlerinden Erasmus (sol üstte). Passau Üniversitesi'nin mühründe, Hazreti Meryem'in ayaklarının altına aldığı canavar şeklinde gösterilen Türk'e, kucağında bulunan Hazreti İsa mızrağı saplıyor (en solda). Türklerin Avrupa'da ön plana çıkmasına sebep olan Kanunî'nin 1522'de Rodos'u fethi (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Francis Bacon

devletini ele geçirmenin zorluğu, işgalcileri içeriden çağıracak beylerin bulunmaması ve halk ayaklanması gibi bir durumun söz konusu olmamasıdır. Osmanlı İmparatorluğu birlik içinde olduğundan, saldırganların başarıya ulaşmak için kendi güçlerinden başka dayanakları olmayacaktır. Ancak Türkler bir kez yenilip, orduları tamamen yok edilirse hükümdar ailesinin dışında, kimseden korkmaya gerek yoktur. Hanedan mensupları öldürüldükten sonra, halk nezdinde saygı uyandırıp liderlik yapacak beyler olmadığından, idarî düzen kolaylıkla kurulabilir.

7 Machiavelli'nin görüşleri nelerdir?

Machiavelli

Siyaset bilimi üzerine yazdığı 'Prens' adlı eserinde, Niccolo Machiavelli, Osmanlılardan bahseder ve Fransa ile kıyaslar. Machiavelli, fethedilen yerlerde tutunabilmek için fatihlerin o bölgelerde oturması gerektiğini söyler ve Türklerin İstanbul'daki durumlarını bu fikrine örnek olarak gösterir; Osmanlı İmparatorluğu'nu ele geçirmenin çok güç olduğunu, ancak işgal ettikten sonra mevcut durumun korunabileceğini söyler.

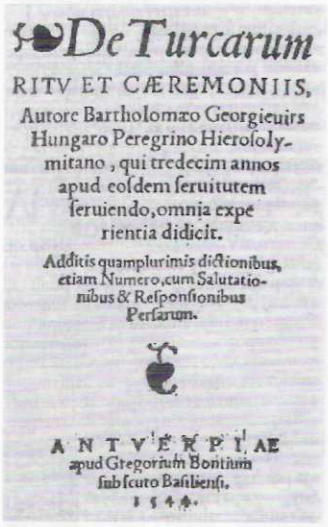
Machiavelli'ye göre Türk

8 Seyyahlar Osmanlı'yı nasıl gördü?

Osmanlı İmparatorluğu'nu 1630'lara kadar ziyaret etmiş olan Avrupalı seyyahların eserlerinin çoğunda, bilinçaltındaki

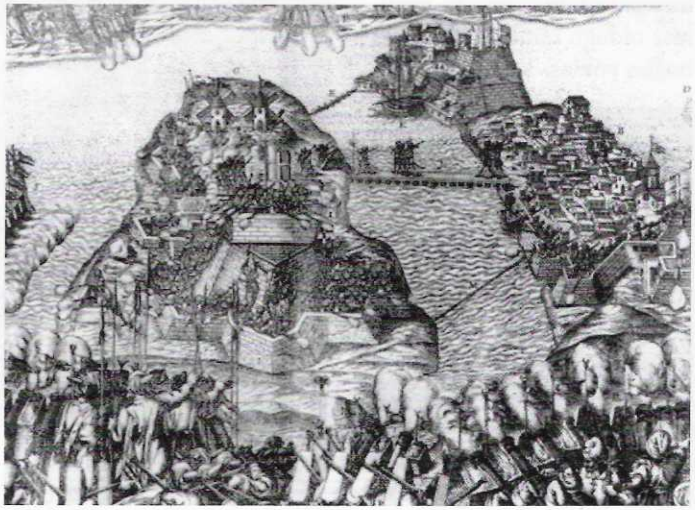

Batı kaynaklı bir gravürde, 'Türklerin Constantinapolis'i Fethi' (sağda). Bartholomaeus Georgievic'in 1544'te basılan 'De Turcarum Ruti et Caeremoniis' adlı kitabının kapağı (sağ altta). Osmanlıların 1565'teki Malta Kuşatması'nın temsili bir çizimi (sağda, en altta).

De Turcarum
RITV ET CÆREMONIIS,
Autore Bartholomæo Georgieuirs Hungaro Peregrino Hierosolymitano, qui tredecim annos apud eosdem seruitutem seruiendo, omnia expe rientia didicit.
Additis quamplurimis dictionibus, etiam Numero, cum Salutationibus & Responsionibus Persarum.
ANTVERPIAE
apud Gregorium Bontium sub scuto Basiliensi.
1544.

rak nitelediği Türklerin, Hıristiyanlar arasındaki görüş farklılıkları sebebiyle Avrupa'nın önemli bir bölümünü fethetmiş olduklarını, şimdi esaret altında bulunan din kardeşlerinin kurtarılması gerektiği üzerinde durur.

Avrupa'nın bir diğer ünlü düşünür ve bilim adamı Francis Bacon, 1622'de yazdığı ve 1629 yılında Londra'da yayımlanan "An Advertisement Touching An Holly Warre" isimli eserinde Türklere karşı savaş açılmasının tabiat kanunları, beşerî kanunlar ve kutsal kanunlar bakımından doğru olduğunu ileri sürmektedir.

Bir Osmanlı-Sırp savaşında (sağ sayfada, üstte) ve Balkan Savaşları'nda (sağ sayfada, altta), Osmanlı askerleri ve siviller. Le Hay'in çizimiyle bir yeniçeri (sağ sayfada, üstte). 16. Yüzyıl'da Avrupa'da yayımlanan ve Türkleri anlatan bir kitap (sağ sayfada, ortada).

korku ve ön yargı sebebiyle basmakalıp düşüncelerin tekrarlandığı görülür.

Türkiye'ye gelip de bir kitap yazmış olanlarla, hiç gelmeden Osmanlılar hakkında bir eser kaleme almış olanlar kıyaslandığında, çoğu zaman aralarında hiçbir fark görülmez. Kitaplar bir gözlem eseri olarak değil, Avrupalılar arasında yaratılmış olan efsanevî Türk tipinden hareketle yazılmışlardır. Ayrıca seyyahların çoğu Türklerle fazla temas etmediğinden, karşılarındaki insanları tanıyıp anlama noktasında da eksik kalmışlardır.

Söz konusu seyahatnamelerde, Türkler genellikle, 'korkak, okuma-yazma bilmeyen cahil, zalim, miskin, alçak, tamahkâr, aşırı gururlu, kaba ve Hıristiyanları hiçe sayan insanlar' olarak tasvir edilir.

9 Seyyahların Osmanlı'ya bakışı nasıl değişti?

Osmanlı topraklarına 1630'lardan sonra gelen Avrupalı seyyahların eserlerinde, yavaş yavaş Türkler hakkındaki peşin fikirlerden vazgeçildiği ve gözlemin ön plana çıktığı görülür. Artık kanunların ve iyi işleyen kurumların bulunduğu bir imparatorluktur Osmanlı... Osmanlı genişlemesinin durmasıyla, bir kâbus haline gelen Türk korkusunun azalması ve Osmanlı'nın gücünü kaybetmesi, seyyahları eserlerinde objektif davranmaya itmiştir.

18. Yüzyıl'ın sonlarında ise Antik Çağ hakkındaki araştırmaların ilerlemesi ve Avrupa'nın Eski Yunan'ı medeniyetinin temeli olarak görmesi, Osmanlı İmparatorlu-

ğu'na karşı yeni bir düşmanlık başlamıştır. Bu dönemin yaygın görüşüne göre, Osmanlılar, Avrupa medeniyetinin kurulduğu topraklardaki Hıristiyanları idare eden despotlardır ve Avrupa'dan tamamen atılmalıdırlar.

10 Osmanlı haberleri Avrupa'da nasıl yayılırdı?

Avrupa'nın Osmanlı İmparatorluğu'yla ilgili en önemli haber alma merkezi Venedik'ti. Çok erken tarihlerden itibaren Osmanlılarla temasta bulunan Venedikliler, İstanbul'da bulunan ve 'balyos' diye adlandırılan elçileri ve imparatorluk topraklarında ticaret yapan tüccarları sayesinde, Türkler hakkında Avrupa'nın en geniş haber ağına sahipti.

Balyoslar hizmetlerini tamamladıktan sonra ülkelerine dönerler ve burada meclisin karşısına çıkarak Türkler hakkındaki gözlemlerini içeren raporlarını okurlardı.

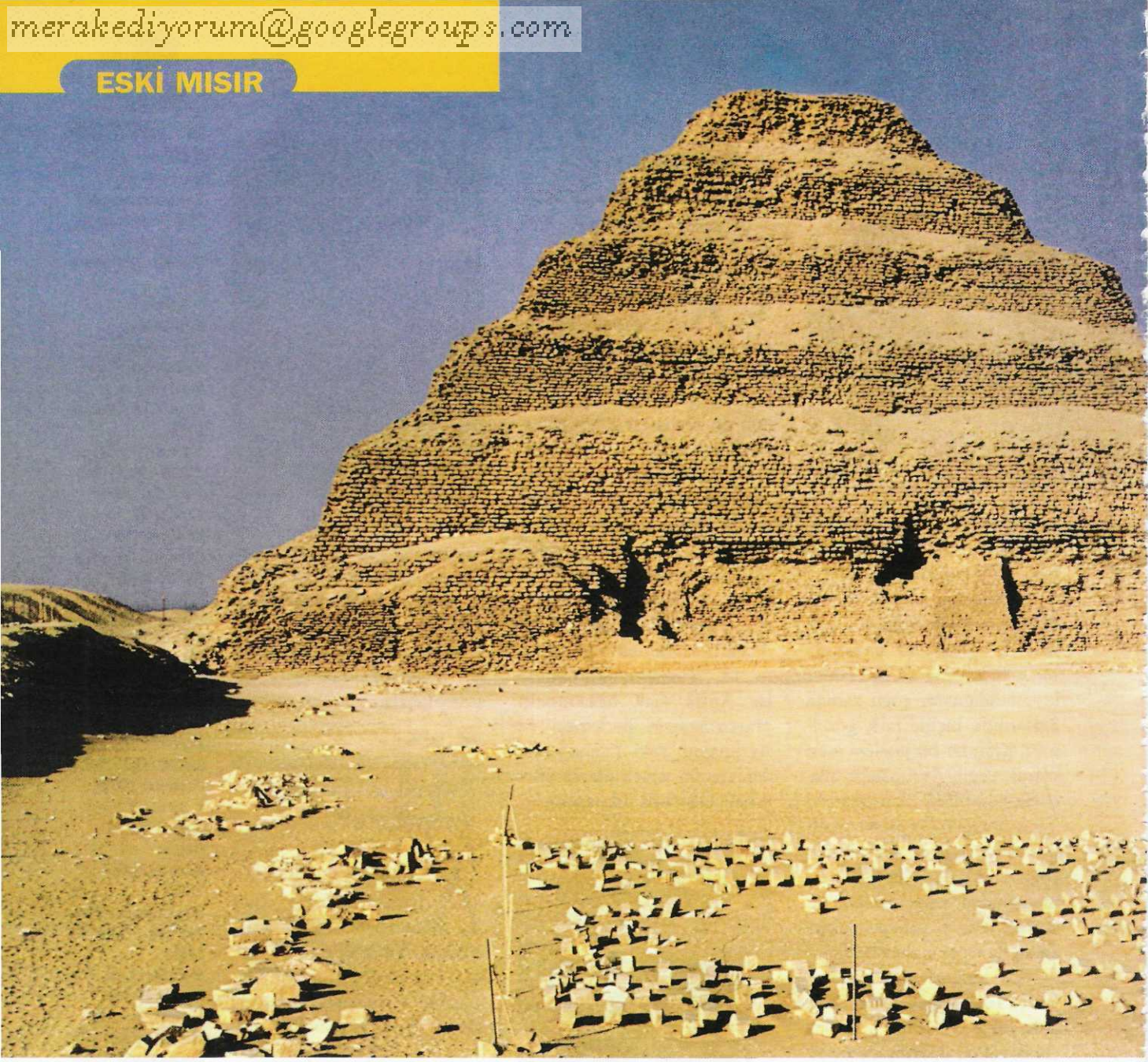
16. Yüzyıl'da Avrupa'da yayımlanan gazetelerin Türklerle ilgili haber kaynaklarına bakıldığında da, çoğunun Venedik kökenli olduğu görülür. ■

BİBLİYOGRAFYA

- Birinci Uluslararası Seyahatnamelerde Türk ve Batı İmajı Sempozyumu Belgeleri, Eskişehir 1987.
- Trandafir G. Djuvara, Türkiye'nin Paylaşılması İçin Yüz Proje, çev. Pulat Tatar, Ankara 1999.
- Ahmet Ö. Evin, "1600-1700 Yılları Arası Batılıların Türkiye'yi Görüşlerinde Değişim", Türkiye İktisat Tarihi Semineri, ed. Osman Okyar, Ankara 1975, s. 169-196.
- Nejat Göyünç, "16. Yüzyılda Avrupa'da Türklerle İlgili Yayınlar", Cogito, sayı: 19 (İstanbul 1999), s. 313-319
- Ümit Gürol, İtalyan Edebiyatında Türkler (Başlangıcından 1987'ye), İstanbul 1987.
- R. Rouillard, The Turk in French History, Thought, and Literature (1520-1660), Paris 1938.
- Cemal Sakallı, "16. Yüzyıl Almanyası'nda "Günlük Yazın" Tarihinde Türkler", Tarih ve Toplum, sayı: 212 (İstanbul 2001), s. 15-28
- Robert Schwoebel, The Shadow of the Crescent: The Renaissance Image of the Turk, 1967.
- Magret Spohn, Her Şey Türk İşi, çev. Leyla Serdaroğlu, İstanbul 1996.

merakediyorum@googlegroups.com

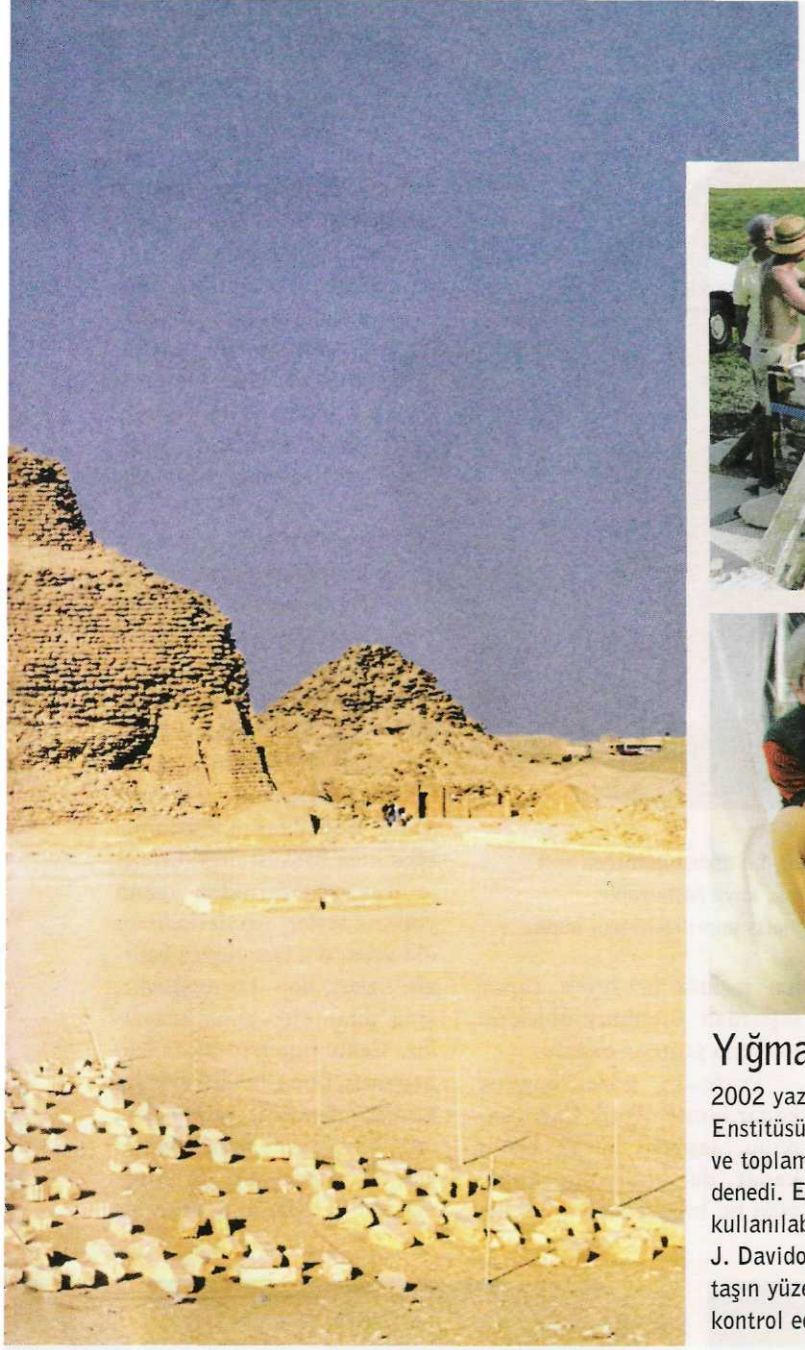
Piramitler, 'beton

Son araştırmalar, piramitlerde kullanılan taşların 'yontma' değil, beton gibi, 'sonradan yapma' bloklardan oluştuğunu gösteriyor. Bu tez, bugüne kadar gelmiş tüm açıklamaları sorguluyor.

SERHAT YALAMANOĞLU

Uluslararası Mısır Bilimcileri Derneği'nin de üyesi olan, jeosentez ve çimento alanında dünyaca ünlü uzman Prof. Joseph Davidovits, son kitabıyla tüm Eski Mısır araştırmaları çevresini sarstı. Tam bir yıldır uzmanlar bu kitabı tartışıyor. Aynı zamanda Jeopolimer Enstitüsü'nün de başkanı olan Davidovits'in bu yapıtı, 'Piramitleri İnşa Ettiler' (Jean-Cyrille Godefroy Yayınları, 2002) adını taşıyor.

Davidovits'in varsayımlarına göre, büyük piramitler yığma taşlardan yani, parçalanıp ufalandıktan sonra yeni-

Yığma kalker blokların deneysel üretimi

2002 yazında, Picardie'deki Saint Quentin Jeopolimer Enstitüsü ekibi, Gizeh'de bulunan piramitlerinkine benzeyen ve toplam 12.2 ton ağırlığındaki bloklardan 5 adet üretmeyi denedi. En üstte, kolayca sökülüp takılabilen ve tekrar tekrar kullanılabilen tahta levhalardan yapılmış döküm kalıbı. Üstte, J. Davidovits kalıptan çıktıktan sonra, 4.5 tonluk iki büyük taşın yüzeyinde tahta levhalardan iz kalıp kalmadığını kontrol ediyor.

blok' imiş!

den oluşturulmuş kalkerli taşlardan, tıpkı beton gibi inşa edildiler.

Bilimsel, arkeolojik ve dinî kanıtlarla desteklenen bu varsayım, söz konusu yapıların inşasını anlatan hiyeroglif metinlere dayandırılan tek hipotez...

1998 yılında, Amerikalı arkeolog D. Lindsley'in meslektaşlarıyla birlikte kaleme aldığı bir makale, "Balçığın sağlam bir kayaya dönüşmesi: Eski Mezopotamya'da sentetik bazaltın üretimi" başlığını taşır.

İşte bu yazı, Davidovits'i harekete geçirir. Araştırmacı, "4 bin yıl önce üretilen bu şaşırtıcı 'yapma taşı' ele alma olanağına" bu sayede ulaştığını belirtir.

1999'da da Paris'deki Grand Palais'de 'Piramitler Döneminde Mısır Sanatı' konulu bir sergi düzenlenir. Sergide, en sert kayalardan biri olduğunu bilinen 'gnays'dan yapılmış kül tablasına benzeyen bir vazo da yer almaktadır. Serginin katalogunda ise şu yorum vardır: "İç çeperi o kadar ince ve kenarlarının kıvrımları o kadar doğal ki, taştan olduğunu bilmeyen biri, yumuşak bir maddeden yapılmış olduğunu zanneder."

Eski Mısır'da III. Sülale'yi kuran Coser'in danışmanı mimar İmhotep'in inşaa ettiği Sakkare'deki ünlü piramit (sol üstte).

merakediyorum@googlegroups.com

Herşeyin kaynağı olan madde

Eski Mısır'da, IV. Sülale dönemine ait, bu dönemin birçok sert taştan yapılma vazolarına örnek olarak, kaya hamurunun sertleşmesiyle oluşan sert kayadan (gneiss anorthositique) kupa.

Vazonun malzemesi, seramik gibi çalışılmış bir taş hamuruna benzemektedir.

Prof. Davidovits, daha fazla düşünmeye gerek duymaz: Bu iki olay, kendisinin kurucusu olduğu jeopolimer ve jeosentez kimyasından gelen taşlara benzeyen yapay taşlardan üretilmiş objelerin varlığını gösterir ona...

Profesöre göre, bugüne kadar kimse, Antik Çağ insanının, şaşırtıcı ancak bir o kadar da kullanımı kolay olan bu bilgiye sahip olabileceğini düşünmeye cesaret edememiştir.

Prof. Davidovits kitabında, jeosentez kuramını ve bunun deneysel arkeolojideki uygulamalarını açıklamadan önce, taşların yontulmuş ve rampalarla, kızaklarla çekilmiş olması hipotezinin, neden bilimsel ve tarihsel temelden yoksun olduğuna da yer veriyor.

Davidovits'e göre, taş blokların döküm kalıbından çıkartılması, tahta mengenenin ıslatılmasıyla mümkündür. Oysa ki, alman jeokimyacı D. D. Klemm'in ispat ettiği bu ilkel teknik, çok daha sonra Romalıların kullandığı teknikten başkası değildir.

Taş ocaklarından çıkan yontma taşlar, üzerlerinde ait oldukları döneme ilişkin belirgin izleri hep taşımışlardır; ama piramitler buna istisnadır. Cehutihotep'in alçak kabartması, dev gibi bir heykelin kızaklar üzerinde taşınmasını üne kavuşturmuştur. Bunun gibi, R. Stadelman, II. Amenemhat'ın işçilerinin, basit bir

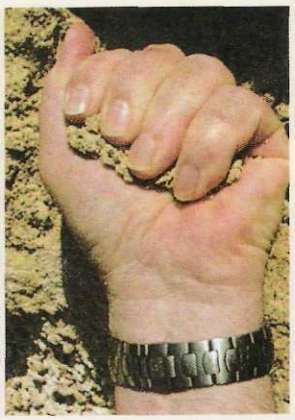
Jeolojik yapışkanı oluşturan Noyon taş ocağı karışımı

❶ Kabuklu su canlılarının oluşturduğu, doğal olarak ufalanabilen ve Fransa'da da, Noyon (Oise) yakınlarında bulunan Tracy-le-Val'deki kalkerli maden yatağı. Bu yatak, Gizeh'te bulunan maden yatağına benziyor; ancak, karışımda bulunması gereken kaolin kilini, jeolojik olarak bünyesinde bulundurmuyor.

❷ Projenin şefi François Waendendries, 2 metreküp su ihtiva eden havuza, Gizeh'deki kalkere karşılık gelen kalkeri elde etmek için

Su buharlaştıktan sonra, malzeme hâlâ nemli ve kalıplanmaya hazır...

4 Fransa'nın kuzey bölgelerinde, karışımdan artan suyun buharlaşması aşağı yukarı, 3-4 gün gerektirirken, Mısır'da bu süre 1 ila 2 gün kadardır. Daha sonra yığınlar halinde toplanan malzeme, nemli kum kıvamındadır. 5 Kalkerle karılan jeolojik yapışkan, yüzde 15 ila 20'lik tortul bir nemlilik oranının içindedir. Bu karışımda, kabuklu deniz canlıları, kolayca yoğunlaşabilen jeolojik yapışkandan sıyrılabiliyorlar.

taş ocağı gibi kullanıldığı Snefru piramidinden çıkma taşları, kızaklarla taşıdığını keşfetmiştir.

Bu iki olay da 12. Sülale zamanında (İ. Ö. 1800) yani Büyük Piramit'ten 700 yıl sonra gerçekleşmiştir. Üstelik, sanıldığı gibi, binlerce kızak kullanılmış olsaydı, bunun için gerekli onca tahta nereden elde edilmiş olabilirdi?..

160 kg. kaolin kili, 60 kg. sodyum karbonat (natron) ve 80 kg. sönmüş kül döküyor. 3 Jeolojik yapışkan, 4.5 ton kalkerle karılıp, tahta kürekle karıştırılıyor.

Mısır'da, teknik bilgilerin tümü tanrısal bir güce bağlanır. Ve taş üretme işinde de, Mısırlı zanaatkârlar bilgilerini Hnum Tanrısı'na borçlular. Mısırlılara göre, Hnum, tanrıların ve insanların vücutlarını kilden veya minerallerden oluşan bir hamurdan yoğurmuştur. Bu Antik Çağ inanışı, piramitlerin gizemli yapımına dair açıklamanın temelini oluşturur. Özellikle de, hiyeroglifsel adı 'Hnum Khufu' olan Keops'un...

Neticede, Prof. Davidovits'in vurguladığı şu ki, Hnum papazları, katı taştan yapılma dikkat çekici ve muhteşem heykel ve vazolar için mineral çimento üretmekte ustaydılar. Gerekli bilgiye sahip oldukları için, hiçbir şey onların yüksek kalitede yığma kalker üretmelerini engelleyemezdi, çünkü bu işi biliyorlardı. Vazgeçilmez unsur da, Gizeh'deki ocakların kalkerli toprağıydı.

2002 yazı boyunca, Prof. Davidovits'in Jeopolimer Enstitüsü ekibi, Gizeh'de bulunan piramitlerinkine benzeyen ve

6 Kalker karışımının havuzdan bütün haline geleceği kalıba kadar taşınması için, kovalar ve küfeler kullanılıyor.

toplam 12.2 ton ağırlığındaki bloklardan 5 adet üretmeyi dener. Şans eseri, aynı karakteristik özellikleri taşıyan kolay işlenebilen ve kabuklu su canlıları fosilleri ihtiva eden kalkeri Fransa'da bulmayı da başarırlar. Arıkil, sodyum karbonat ve kalkerden oluşan bu malzeme, bir tarla çapası yardımıyla su dolu bir havuzda kolayca kalıbından ayrılır.

Üç günlük bir kimyasal jeosentez reaksiyonu ve suyun buharlaşma süreci sonunda, bu karışım, toprak tokmağıyla sıkıştırılmış tahta bir sandı-

merakediyorum@googlegroups.com

Toplam ağırlığı 12.2 ton olan 5 doğal kalker bloğunun bütün haline getirilmesi ve

⑦ Kerpiçte olduğu gibi, malzeme 'toprak tokmağı' denen araçla bütün haline getiriliyor.

⑧ Yüzeyin düzeltilmesi ve seviyelendirilmesi, sadece bir kalas yardımıyla yapılıyor.

⑨ Üç hafta sonunda, yapının tabanını oluşturacak 2 adet 4,5 tonluk kalker taştan blok, üst katların 1 ila 1,5

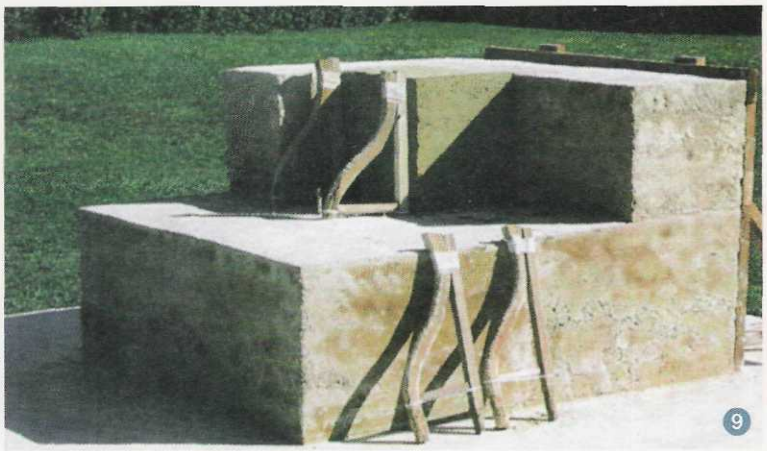
ğa boşaltılır. Birkaç tonluk bir blok, böylece bir saatten az bir zamanda üretilmiş olur.

Sandıktan çıkartıldıktan birkaç gün sonra, taş blokların dış duvarları, sıvanmış bir taştan beklenenle aynı özelliklerde, Gizeh'teki piramitlerin taşları kadar mükemmel bir şekilde birleştirilmiştir.

Kalıp taşlar tekniğinin Mısır uygarlığına tamamen uyduğunu vurgulayan Prof. Davidovits, kitabında tüm görüş ve araştırmalarını sıraladıktan sonra, şu sonuca varıyor: "Bilimsel araştırmalar gösteriyor ki, piramitlerin taşları sonradan yapmadır. Benim araştırmama karşı son derece ihtiyatlı bir tavır takınan Fransız Mısırbilimci Jean-Philippe Lauer, 1982'de Keops ve Teti piramitlerinden gelen iki örneği bana emanet etti. Kanada'daki 3. Uluslararası Mısırbilimcileri Kongresi'nde ve diğer başka kolokyumlarda tanıtılan X ışınları analizleri, bu numunelerin 'sentetik' olduğunu gösterdi. Kimyasal oluşumları ve kabuklu deniz canlıları fosillerinin yönünü şaşırmış olması dışında, Lauer'in nümuneleri, kilin yönlendirilmesiyle üremiş birçok oval hava kabarcığı ihtiva etmesiyle özellik kazanıyordu. Keops örneğinde, koyu renkte bir çizgi göze çarpıyordu. Bu, 'jeolojik yapışkan'ı oluşturan, bitki külü gibi bitkisel içerikli, iki veya üç organik lif birikintisiydi."

Bu görüşlerini kuvvetlendirmek için Prof. Davidovits, Mısır tarihinde, piramitlerin yapımında kızak veya kaldıraç kullanıldığına dair yazılı

kalıptan çıkarılması

tonluk bloklarının ağırlığını taşıyacak kadar sağlam hale geliyor. 750 kg'lık beşinci blok (ilk katın orta taşı) 'Mısır usulü' tutacaklarla sabitlenen küçük levhalardan yapılma kalıpta bütünleştiriliyor.

bir metin de bulamamış olduğunu vurguluyor: "Buna karşın," diyor Davidovits, "Sonradan yapma taş kullanıldığını anlatan iki hiyeroglif metin vardır: Famine ve İrtysen yazıtları."

Famine yazıtı, Sehel Adası'nda Elephantine yazıtının yanında bir kayaya oyulmuştur. Hnum tanrısını, Coser Firavunu'nu ve ilk piramidin yapımcısı mimar İmhotep'i sahneler. Referans alınan çeviriler, P. Barguet ve M. Lichtheim'e aittir. Firavun V. Pitoleme, İ. Ö. 200 yılında, İmhotep tapınağının Hayat Evi'ne Hnum hakkındaki en eski metinleri incelemesi için bir temsilci gönderdiğini yazar. Bu temsilci, Hnum'u Coser'e bağlayan 2.500 yıllık bir metin getirir.

Bu metin, Prof. Davidovits'in tezinin ispatı için epey önemli: "Yazıtın 18 ila 20. kolonlarında, Hnum, Coser'e bu kutsal tapınağın inşası için gereken mineralleri verirken görülür. Bu metni incelerken, dökme taşları birbirine bağlamak amaçlı kullanılmadığı takdirde, sadece minerallerle bir piramidin veya tapınakların inşa edilemeyeceğini anlıyoruz."

Louvre Müzesi'nde bulunan İrtysen yazıtı ise, XI. Sülale'den (İ. Ö. 2000) Firavun Mentuhotep'in emrindeki heykeltıraş İrtysen'in otobiyografisi.. Prof. Davidovits'e göre, bu yazıt da sentetik (dökme) taştan heykel yapımını göstermektedir.

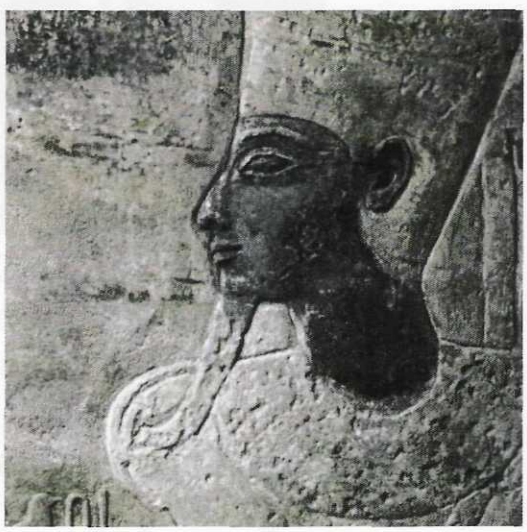
Prof. Davidovits, Louvre Müzesi'nin meraklı ziyaretçilerine belirli bir çeviri metni sunduğunu belirtmektedir. Kendisinin de güvendiği ve yorumladığı bu metni ve Davidovits'in yorumunu, onun kendi ağzından dinleyelim:

"Metne geçmeden, soru işaretlerinin çevirmenin tereddüdünü gösterdiğini belirtelim. Çeviri şöyle: 'Döküm (?) tekniğini biliyorum. [...] Ateşin eritemediği, suyun çözemediği (kakma?, fayans?) malzemeler üretmeyi biliyorum. [...] Bu süreçleri büyük oğlumdan başka kimseye zikretmeyeceğim.'..."

Prof. Davidovits için 'anahtar kelimeler' şunlar: "[Sıvı taşın] akışkanlığı [yardımıyla] kalıplama tekniğini, doğru tarife göre [harcı] tartmayı, [sıvılaşması ve bunun setleşmesi sırasında] kalıbı bozmadan evvel, kalıbın her öğesinin yerinde olup olmadığına bağlı olarak kalıbın bölümlerini yapmayı biliyorum."

İşte şimdi, Eski Mısır Uygarlığı'na bir ömür vermiş uzmanlar ya da amatör meraklılar, nefeslerini tutmuş, Prof. Davidovits'in varsayımlarına karşı çıkacak bir başka tez bekliyorlar. ■

Prof. Davidovits'in iddialarından bir bölümünü dayandırdığı İrtysen yazıtı: Büyütülmüş hiyeroglif kolonlarında 'taş elde etmek için imal edilen kil karışımından' söz ediliyor (sol sayfada, en başta). **Yoğurma yoluyla yaradılışı temsil eden Tanrı Hnum, yatay boynuzları olan koç başlı bir insan figürü biçiminde görüntüleniyordu** (sol sayfada). **Amon ise, taş yontma yöntemiyle yaradılışın tanrısıydı** (altta).

Önemli tarihler

2700'e doğru

Coser (veya Zoser), III. Sülale'yi kuruyor. Danışmanı mimar İmhotep *(sağda)*, Sakkare'deki konik biçimli, katlı ilk kral mezarını inşa ediyor.

2680-2480

Snefru, Keops, Kefren ve Mikerinos'un hükümdarlığıyla dikkat çeken IV. Sülale'yi kuruyor. Bunlar, Gizeh'deki piramitleri inşa ettiriyorlar.

merakediyorum@googlegroups.com

Ataları İlk Çağ tanrılarına dayanan...

Noel Baba, daha 'dünkü çocuk'

Bugün, güler yüzlü ve masalımsı yapısıyla farklı toplumlarda belirli bir dinin mesajı olmaktan ziyade, laik bir 'yeni yılı kutlama' kimliği kazanan Noel Baba'nın ataları, Hıristiyanlığa değil, İlk Çağ tanrılarına dayanır.

NAZIM GÜVENÇ

Her yıl olduğu gibi, bu aralık ayında da dünyanın bir konuğu var: Noel Baba. Kendisini tanırsınız: Kenarları beyaz işlemeli kırmızı paltosu, kırmızı şapkası ve çizmeleri, pamuk gibi bembeyaz sakalı ile ren geyiklerinin çektiği bir kızakla gelir; 25 Aralık'ta sabaha karşı, herkes uykudayken, evlere kapıdan değil bacadan girer ve sırtına vurduğu bir çuvaldan çıkarttığı oyuncakları, gürültü patırtı etmeden, uslu çocukların başucuna bırakır. Sonra da sessizce gider.

Bu kadarını çocuklar bile bilir... Ama ne var ki, büyüklerin de, hele ülkemizde, bildiği bundan pek de fazla değildir. Hatta büyüklerce bazı şeyler yanlış bilinir!

Gerçi son yıllarda olayın bu masalsı yanı öne çıktığı için, yurdumuzda da Noel kültürü gelişmektedir. Ama bilinenler yine olayın görsel ve masalsı yanlarıyla sınırlıdır.

Sözgelimi: 'Noel Ağacı' diye bir şey vardır. Her yıl Aralık ayında çam ağaçlarının dalları kesilip satışa çıkartılır. Çünkü ev halkı, Noel Baba'nın gelişini çıplak gözle

görmese de heyecanla bekler ve elbette ikramda kusur etmez: Bir gün önce minyatür bir çam ağacı evin en güzel köşesinde süslenir. Dallarına göz alıcı minik süsler, oyuncaklar asılır. Odun biçimi verilmiş bir Noel pastası hazırlanır...

HANGİ KÜLTÜRÜN MALI?

Kuşkusuz, Noel'in Hıristiyanların bayramı olması ve Noel Baba'nın bir Hıristiyan dinsel figürü olarak algılanması, bu dinden olmayanların ilgisizliğinde ve bilgi eksikliğinde belirleyici bir etkendir.

Aslında bu bağlamda, Hıristiyanların bile, bir bayram olarak içeriğinin unsurları dışında 'Noel' ve 'Noel Baba' figürü hakkında pek fazla ve doğru bilgi sahibi olduğu söylenemez.

Zira onlar da Noel'i ve Noel Baba'yı sadece Hıristiyanlığa ait bir şey gibi görürler. Oysa gerçek hiç de böyle değildir. Noel'in kökeni, İlk Çağ Perslerine, hatta firavunlar devri Eski Mısır'ına dek uzanan bir geçmişe dayanmaktadır.

Dahası, tek tanrılı dinden önce, insanların kutsal ruhlara inandıkları çok tanrılı dinlerin, 'pagan' denilen (Latince 'köylü' anlamına gelir) inanç anlayışının egemen olduğu bir dönemin, aslında zamanla ilgili bir olayı açıklama çabasından başka bir şey değildir.

'Güneş Tanrı' Mithra'nın bugün Paris'te Louvre Müzesi'nde yer alan bir duvar kabartması (üstte). Firavunlar dönemi Mısır'ının Güneş Tanrısı Amon-Ra (solda).

19. Yüzyıl çizimlerine dayanan görüntülerinde Noel Baba, o dönemlerin taşrasında, kasabadan kasabaya gezen seyyar satıcıları anımsatır (sol sayfada). Çağdaş çizimlerinde ise Noel Baba, çok daha evrenseldir (solda).

GÜNEŞ TANRI MİTHRA

Şöyle ki, Roma İmparatorluğu'nda Pers kökenli askerler, I. İustinianus devrinde (527-565) kabul edilen takvimce, 25 Aralık tarihini kendi çok tanrılı dinlerine göre 'Güneş Tanrı' Mithra'nın geceye karşı zaferi olarak kutlamaktaydılar. Çünkü o tarihten itibaren günler uzamakta, geceler kısalmaktaydı. Onlara göre, 25 Aralık gece yarısında, Tanrı Mithra bir mağaranın karanlığında doğmuştu...

Aslında olay, yerkürenin güneş çevresinde dönerken güneşe en uzak olduğu noktada, o tarihin en kısa gün ve en uzun gece olmasını açıklama çabasından başka bir şey değildi. O gece yarısı Mithra'ya bir boğa kurban edilirdi.

Bu gelenek Mısır'da firavunlar devrinde Güneş Tanrısı Amon-Ra için de söz konusuydu. Onlar da aynı gerekçeyle Amon-Ra'nın doğumunu kutlarlardı; sadece tarihte biraz farklılık vardı. Yine bir karanlık mağarada meydana geldiğine inanılan doğumun tarihi, Jüstinyen Takvimi ile 6 Ocak gününe denk düşüyordu.

Roma İmparatoru Avgustus, bu Pers geleneğini resmen benimseyip devletin en büyük bayramı olarak ilan ettiğinde, 25 Aralık, 'Natalis' (Latince 'doğum' demektir) yani 'Noel Bayramı' bu kez Roma imparatorları için kutlanır oldu.

Zamanla Hıristiyanlık Roma'nın resmî dini haline gelince, bu pagan (çok tanrılı din) geleneğinin bayramı, Hıristiyanlığın kutsal günü haline

merakediyorum@googlegroups.com

Hz. İsa'nın doğduğu Bethleem'deki mağaranın üstünde bugün, 'Doğuş Kilisesi' yer alır (sağda). 25 Aralık gece yarısında, Tanrı Mithra da bir mağaranın karanlığında doğmuştu.

dönüşmekte gecikmedi.

O kadar ki, bölünme tehlikesi ile yüz yüze olan imparatorluğun bütünlüğünü korumak çabasındaki İmparator Büyük İustinianus, Hıristiyanlık zemininde devletin birlik ve bütünlüğünü yeniden kurmak istedi. Bunun için başvurduğu yöntem, pagan Roma takviminin yerine, Roma kentinin kuruluşunu başlangıç noktası olarak alan o takvime göre 754 yılındaki Noel'i yeni takvimin ilk yılı kabul etmek ve 25 Aralık tarihini Hazreti İsa'nın doğum günü (Natalis yani Noel) olarak benimsemekti.

Kaldı ki Hazreti İsa'nın doğumuyla ilgili söylencelerde, O'nun da karanlık bir mağarada doğmuş olduğuna ve bu kutlu doğumu yüzyıllar önce Persli müneccimlerin önceden bildirmiş olduklarına inanılıyordu.

Ancak İmparatorluk sadece siyasal çekişmelerden ötürü değil, Hıristiyanlık içi yorum farklılıklarından ötürü de fiilen bölünmüş halde idi. Roma Kilisesi, Mithra geleneğini sürdürerek Noel Bayramı olarak 25 Aralık tarihini kabul ederken, Mısırlı Hıristiyanların (Kıptilerin) Doğu Kilisesi, V. Yüzyıl'da firavunlar devrinin geleneğine sahip çıkarak 6 Ocak tarihini benimsedi.

Böylece çok tanrılı dinlerin Doğum (Noel) Bayramı, Hıristiyanlık altında varlığını sürdürdü. İustinianus'un bir katkısı da o günün bir kurban bayramı olarak değil, bir tatil olarak kutlanmasını sağlamak oldu.

Bu süreçte Noel Baba'nın ortaya çıkışı ise çok daha sonradır ve uzun yüzyıllara yayılan bir oluşumu vardır. Aslında 'Noel Baba' figürü, New York'lu bir protestan edebiyat hocasının, Clement Clark Moore'un hayalinden çıkmış bir dinsel figürdür.

C. C. Moore, 1822 yılında 'Noel Gecesi' başlığını taşıyan bir şiir yazar ve Aziz Nicolas'ın Noel arifesinde, yani 24 Aralık'ta dünyayı ziyaretini anlatır. Buna göre Aziz Nicolas, bembeyaz sakalları olan ve Ren geyiklerinin çektiği bir kızakla yolculuk yapan bir ihtiyardır; heybesinde oyuncaklar taşır ve gece vakti evlerin bacalarından girerek çocukların ayakkabılarının içine oyuncak bırakır.

1860 yılında, bu kez Thomas Nast bu masalımsı öyküye katkı yapar ve Aziz Nicolas'ın giysisini belirler: Kenarları beyaz işlemeli kırmızı bir manto, yine kırmızı renkte başlık ve kırmızı çizmeler.

Peki kimdir bu Aziz Nicolas?.. Öykünün burası, bizleri özellikle ilgilendiriyor; çünkü yabancımız değil... Hakkında

Dün elma ağacı, bugün çam...
Hristiyan inancına göre, dünyadaki cennetin ortasında elma ağacı yer alır. Bugünün Noel ağacı ise, çok daha eskilerde Kuzey halklarının kozmik bir anlam verdikleri çamdır.

fazla şey bilinmese de en azından 270 yılına doğru Anadolu'da, Patara'da doğduğu ve 343 yılında Myre'de öldüğü biliniyor.

Bunun dışında, hakkında söylenenler, "Mucizelerin Adamı" olduğu ve her başı dertte olana, bir şekilde yardım ettiği şeklinde... Özellikle genç kızları koruduğu, âşıkları kolladığı anlatılıyor. Kısacası, bir peri masalının kahramanı olmaya elverişli bir kişilik. Üstelik mucizeleri dilden dile dolaştığı için, özellikle Doğu'da çok meşhur bir aziz. O kadar ki, 1087 yılında İtalyan tüccarlar, onun naaşını ve mezardaki dinsel anlamı olan eşyaları, Türklerin elinde daha fazla bırakmak istemeyerek, mezarından çıkartıp İtalya'ya, Bari kentine kaçırmışlar.

16. Yüzyıl'dan itibaren Aziz Nicolas hakkında yeni bir söylenti gitgide yayılıyor: İddiaya göre, her yıl 6 Aralık'ta çocuklara gizlice oyuncak ve şekerleme dağıtıyormuş. Bu söylenti Avrupa'nın güneyinden kuzeyine kadar duyuluyor. Öyle ki, Hollandalılar yerleşmek üzere Kuzey Amerika'ya göç ettiklerinde kurdukları 'Yeni-Amsterdam' kentine, koruyucuları olarak gördükleri Aziz Nicolas'ın heykelini de taşıyorlar. Ama bu arada yeni bir katkı daha meydana geliyor: Yeni Kıta'da çok geçmeden eski kimlikleri bırakıp yeni bir kimlik edinmek eğilimi üstün geliyor. Bu Hollandalı göçmenler, yeni Amerikalılar 'Yeni-Amsterdam' adını 'New York' olarak değiştirdikleri gibi, Aziz Nicolas'ın adını da 'Santa Claus' şekline sokuyorlar. Bu süreçte fizik ve kişilik olarak değişiklik de meydana geliyor. Fazla ağırbaşlı biri olmaktan çıkıp hoşgörülü, güler yüzlü, neşeli bir kişilik kazanıyor; kilo alıyor, hafif göbek bağlıyor.

Sonra devreye yukarıda sözünü ettiğimiz Clement Clark Moore ve Thomas Nast giriyorlar. Ren geyiklerinin çektiği kızak, çam ağaçları, periler gibi motifler aslında onların Kuzey Avrupalı atalarının geleneklerinden ve efsanelerinden aldıkları şeyler...

Santa Claus'tan Noel Baba'ya...
Aziz Nicolas yani Santa Claus, 1860'larda dinî görüntüsünden sıyrılıp Thomas Nast'ın katkılarıyla Noel Baba'nın külahını kafasına geçirir.

Sözgelimi, Cermen ve İskandinav halklarının ünlü tanrıları Odin ve Yul için yine güneşin yeniden doğumunu kutlama törenlerinde, kışın evlerin önüne meşalelerle aydınlatılan bir çam ağacı dikmek ve dallarına renkli kurdeleler takmak geleneği vardı. Tanrı Yul kırmızı mantosu içinde ve ren geyiklerinin çektiği bir kızakla dolaşan aksakallı, nur yüzlü bir ihtiyar olarak hayal ediliyordu. Orta Doğu'dan, Akdeniz'den, İtalya ve Fransa'dan kaynaklanan unsurlar, Orta ve Kuzey Avrupa gelenek ve efsaneleriyle karıştılar ve böylece 'Noel Baba' imajı tamamlanmış oldu.

Buna rağmen özellikle Katolik mezhebinden ülkelerde, 1950'lerde bu 'Noel Baba' imajı, Kilise çevrelerinin tepkisini çekti. Kilise, o yıllarda bunu pagan geleneklerin dinin içine sokulmasını dinin sulandırılması olarak niteleyerek karşı çıktı. Ancak Noel Baba imajı güler yüzlü ve masalımsı yapısıyla çeşitli toplumlarda belirli bir dinin mesajı olmaktan ziyade, laik bir 'yeni yılı kutlama' kimliği kazandı. ■

Amerika'nın Noel Baba'sı, kimi zaman adeta bir 'Sam Amca'yı andırır (solda, en üstte). Bir 19. Yüzyıl İngiliz gravüründen detay: Küçük çocuk, Noel Baba'nın beyaz sakalını çekiştiriyor (sol üstte). Cermen ve İskandinav halklarının ünlü tanrıları Odin'in de kırmızı bir paltosu ve geniş kenarlı kırmızı bir şapkası vardır (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Günümüzden 800 yıl önce...

Haçlılar, İstanbul'u nasıl

1203 yılında İstanbul'a saldıran Haçlıların şehirde çıkardıkları yangınları, bu yangınları neden çıkardıklarını, şehrin nasıl bir harabeye döndüğünü, olayların tanığı Bizanslı tarihçi Niketas Khoniates, tüm ayrıntılarıyla bize aktarır.

IŞIN DEMİRKENT

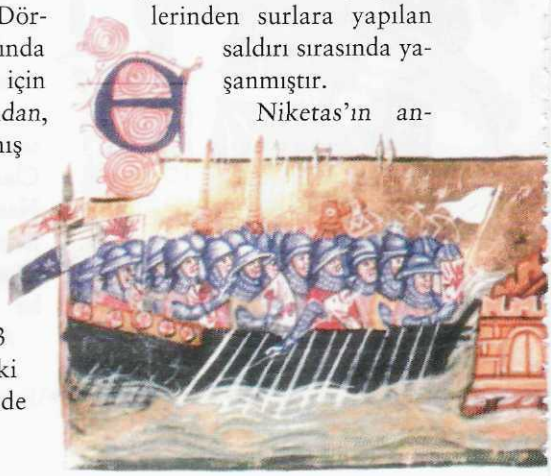
Bizans İmparatorluğu döneminde (330-1453), İstanbul pek çok yangın felâketi yaşamış ve alevler içinde kalan şehir, sadece sıradan ahşap evlerini değil, mermerden inşa edilmiş anıtsal binalarını da kaybetmiştir. Bu yangınlardan ikisi, Dördüncü Haçlı Seferi sırasında İstanbul'u zapt etmek için kuşatan Haçlılar tarafından, 1203 yılında çıkarılmış olanlardır.

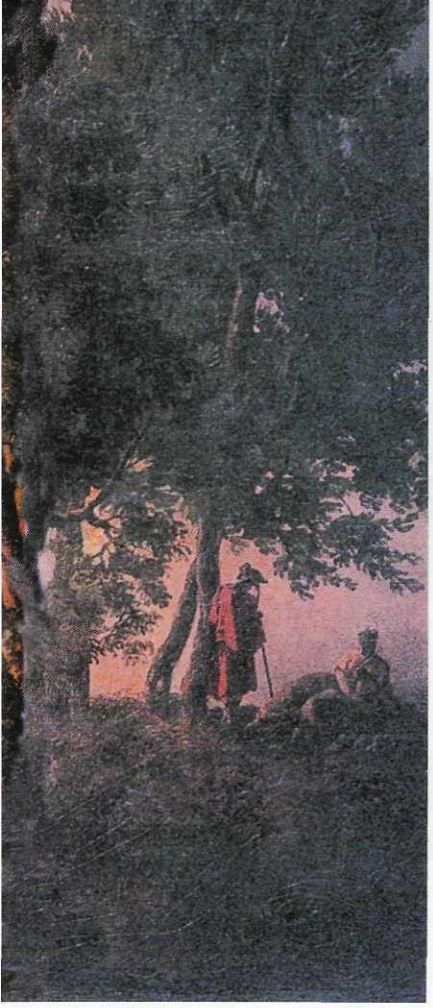
Bu olayların tanığı olan Bizanslı tarihçi Niketas Khoniates, İstanbul'u mahveden 1203 yılındaki bu iki yangını eserinde çok açık ve duygusal bir şekilde dile getirmiştir. İlk yangın, Dördüncü Haçlı Seferi ordularının gemilerle İstanbul önüne gelmelerinden (5 Temmuz) iki hafta sonra, 17 Temmuz 1203 günü, Haliç'in ağzını kapatan zinciri kırarak limana girmiş bulunan Haçlı gemilerinden surlara yapılan saldırı sırasında yaşanmıştır.

Niketas'ın an-

Bizanslı tarihçi Niketas Khoniates'in temsili bir resmi (sağda).

Tarihçi Niketas Khoniates'in tanıklığı

19 Ağustos 1203 günü, Haçlıların İstanbul'da çıkardıkları ikinci büyük yangını kelimelerle anlatmanın mümkün olmadığını belirten Bizanslı tarihçi Niketas Khoniates sözlerini şöyle sürdürür: "Dünyada daha önce görülmemiş acayip bir manzaraydı bu!.. Bizim şehrimizde (İstanbul'da) önceleri de pek çok ve felaketli yangınlar olmuştu. Ama onlar bunun yanında kıvılcım gibi kaldı." Niketas, alevlerin "bir ateş nehri gibi değişik yönlere yayılıp sonra tekrar birleştiğini"; revakların devrildiğini, pazar yerindeki zarif binaların birbiri üstüne çöktüğünü; koca sütunların çıra gibi yanarak dumanlar içinde yok olduğunu yazar: "Alevlere hiçbir şey karşı koyamıyordu. Daha da olağanüstü bir durum şuydu ki, bu yangından kıvılcımlar ayrılıp gökte yol alarak uzaklardaki bir binanın üzerine düşüyor ve onu da tutuşturuyordu. Bir bölge yangından kurtulmuş gibi görünüyordu, fakat alevler geri dönüp orayı da yok ediyordu. Kuzey rüzgarı estiği için, yangın genelde düz çizgide ilerledi. Ancak sonra sanki güneyden bir rüzgar üflenmiş gibi, yan döndü ve oraya buraya yöneldi; her şeyi yaktı, kül etti."

yaktı?

lattığına göre, başlayan savaş iki taraf için de çok feci olmuştu. İki taraftan da pek çok kişi yaralanmış veya ölmüştü. Niketas o günü bize şöyle aktarır: "Şahmerdan'ın atışları ile 'İmparatorun İskelesi' (bugün Ayvansaray'da bulunan Blakhernai Sarayı'nın önünde Haliç'teki iskele; imparatorlar saraya gemiyle geldiklerinde bu iskelede inerlerdi), denen mevkie yakın bir yerde, yıkılan surda bir geçit bulan, zırhlara bürünmüş Haçlılar buradan şehre girmeye çalıştılar. Fakat Romalılar kahramanca onlara karşı koyup çoğunu yaralı olarak geri çekilmeye zorladılar. Gemilerdeki Haçlılar Petria yakınındaki surlara yaklaşıp karaya çıktılar ve merdivenler dayayarak surlara tırmanmaya başladılar. Fakat surların üzerinde ve kulelerde bulunan Romalıların devamlı olarak attığı oklar yüzünden perişan düşüp geri çekilmeye zorlandılar. Bundan sonra Haçlılar gemilerden surun üstüne köprüler uzatarak surun o bölümünü ele geçirdiler ve orada surlara bitişik bulunan evleri ateşe vererek her tarafı tahrip etmeye başladılar."

Niketas, "O gün acı manzaralarla dolu feci bir gün oldu; yangını söndürmek için nehirler dolusu, oluk oluk akan gözyaşları gerekiyordu"

Bizanslı tarihçi Niketas Khoniates'in, Latinlerin İstanbul'u nasıl zapt ettiklerini anlatan satırları (üstte). Haçlıların karadan ve denizden İstanbul'a saldırısını temsil eden bir 15. Yüzyıl minyatürü (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Haçlılar, İstanbul'a Haliç surlarından girdiler

Dördüncü Haçlı Seferi günlerinde, Latinler, Haliç kıyısındaki surlardan girerek İstanbul'u zapt ettiler. Sağdaki iki tablo, o anları sembolize etmektedir: İlki, 'Genç Palma' adıyla da anılan Jacopo Palma'nın (1544-1628) "Konsantinopolis'in Fethi" adlı tablosudur. İkincisi ise, yine bir İtalyan ressamın, Tintoret'nin (16. Yüzyıl) aynı konuyu benzer bir biçimde işlediği bir başka tablodur...

derken, içindeki elem ve üzüntüyü, halkın çaresizliğini dile getirir.

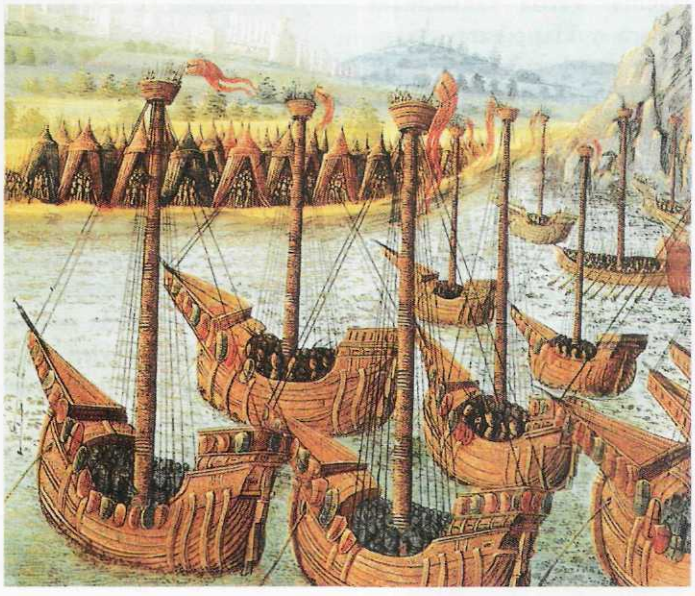
Gerçekten de Blakhernai Sarayı'ndan Euergetes Manastırı'na kadar uzanan bölgedeki (Ayvansaray-Balat) bütün binalar, evler, eşyalar, her şey yanıp kül olmuştu. Hatta yangın, Deuteron (İkinci) denilen bölgeye kadar yayılmış, her şey yanıp kavrulmuş ve geride sadece küller kalmıştı.

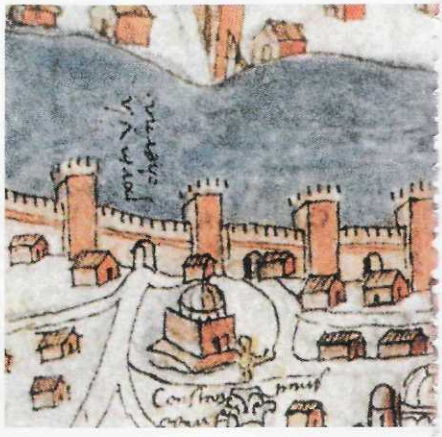
İMPARATOR NE YAPIYOR?

İmparator III. Aleksios, başkentinin uğradığı bu korkunç talihsizliği görünce, çaresizliğin verdiği dehşet duyguları içinde, İstanbul'dan kaçtı ve başkent halkını kaderiyle baş başa bıraktı. Halk onun kaçışını affedilemez bir davranış olarak gördü.

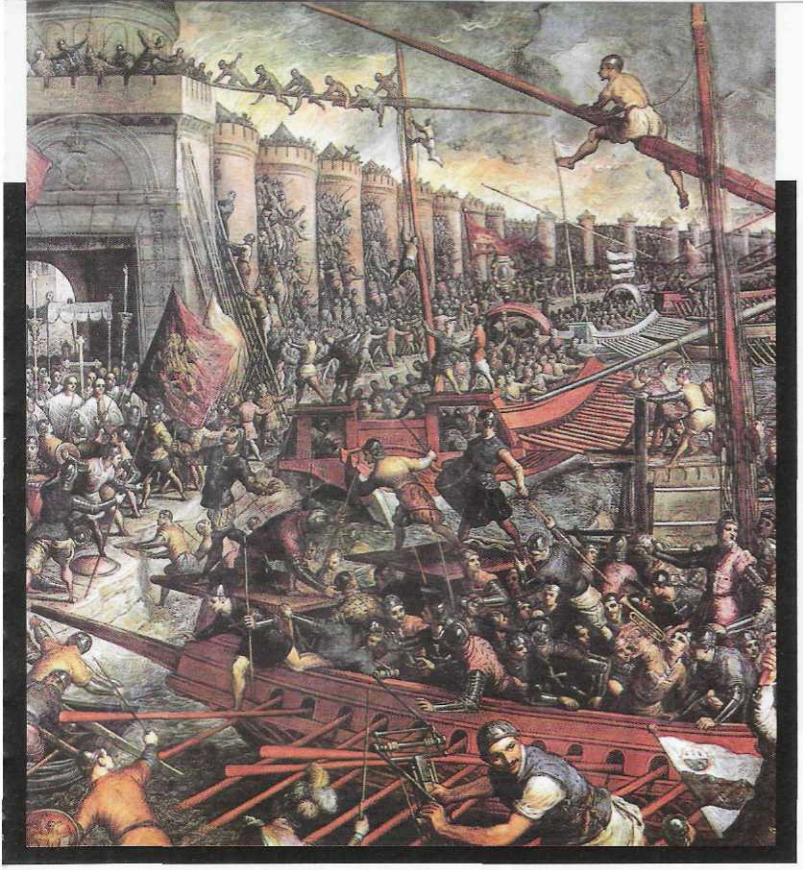
Başlarına gelecek felâketi düşünüp korku ve telâşa kapılmışlardı. Yanı başlarında karargâh kurmuş olan Latinlerin şehre saldırısı devam ediyordu. Onların surları geçmesini engelleyecek birine ihtiyaç vardı. Sonunda halk, tek kurtuluş ümidi olarak sarayda hapis bulunan (III.Aleksios'un tahttan indirmiş olduğu kardeşi) II.Isaakios'u hücresinden çıkararak yeniden imparator ilân etti (18 temmuz 1203).

Isaakios derhal Haçlı liderlerine haber göndererek yeni durumu bildirdi; ağabeyi kaçtığına ve kendisi tekrar tahta çıktığına göre, Haçlılarla imparatorluk arasında artık sorun kalmamıştı; o halde Haçlılar, yanlarında tuttukları oğlu Aleksios'u kendisine iade ettikten sonra, savaşa son verip İstanbul önünden ayrılabi-

Bir 15. Yüzyıl minyatürü: Haçlı Donanması Haliç'te (sağda). **Blakhernai Sarayı civarındaki Haliç surlarını tasvir eden bir 15. Yüzyıl çiziminden detay** (en sağda).

lirlerdi.

Halbuki Haçlılar aynı görüşte değillerdi; İstanbul'u zapt etmek konusundaki planlarında hiçbir değişiklik yapmadılar. Isaakios'un talep ettiği gibi, ona oğlunu da yollamadılar. Önce, kendisinin de oğlu Aleksios'un Haçlılara verdiği teminat ve sözleri aynen kabul etmesini istediler. Isaakios Haçlıların bütün isteklerini kabul etti. Sonuçta Haçlılar oğlunun da kendisiyle birlikte imparator ilân edilmesine izin verdiler (1 Ağustos 1203).

Görünüşte, Haçlılarla barışılmış gibiydi. Fakat Haçlılar Aleksios'un vaat ettiği paraları almadan buradan ayrılmayı kabul etmiyorlardı. Isaakios, hazinede kalmış ne kadar para varsa hepsini Haçlılara verdi. Hatta kiliselerdeki altından ve gümüşten yapılmış kutsal eşyaları bile yerlerinden söküp ateşte erittikten sonra, bunları da para haline getirerek Haçlılara verdiklerine ekledi. Fakat Haçlılar ödenen parayı az bulmakta ve daha fazlasını istemekteydiler.

Niketas, bu olayı bize aktarırken Haçlıların engellenemez ihtiraslarını da gözler önüne serer:

"İmparator Isaakios topladığı bütün parayı bol keseden Haçlılara dağıttı. Ama bu paraları alanlar bunu bir damla su saydılar. Gerçekten de bunların üzerine Tireniyen Denizi'nin suyunu boşaltsan yetmezdi; zira bu ırk kadar paraya ve bedava yiyip içmeye düşkün kimse yoktur. Ve bunlar durmadan daha fazlasını istediler. Isaakios da günahkâr elini kanuna aykırı olarak dokunulmaz olana uzattı ve bence bunun sonucunda Romalıların devleti tamamiyle battı, yok oldu."

Dönemin hükümdarı III. Aleksios'un (1195-1203) bir tasviri (sol altta). Fransız kaynaklı bir gravürde Latinlerin Dördüncü Haçlı Seferi sonunda İstanbul'u zaptı (altta).

İKİNCİ BÜYÜK YANGIN

Rivayetinin devamında Niketas, birinci yangından (17 Temmuz) bir ay sonra, 19 Ağustos 1203 günü, imparatorun izniyle şehre serbestçe girip çıkan Haçlı askerlerinin İstanbul'da ikinci kez yangın

merakediyorum@googlegroups.com

İstanbul'un 1204'te Haçlılar tarafından zaptını tasvir eden Batı kaynaklı bir tablo (sağda). Hartmann Schedel'in 1493 tarihli İstanbul gravürü (altta).

çıkardıklarını yazmakta ve yaşanan bu felaketi şöyle tasvir etmektedir:

"Fransız, Pisalı ve Venedikli askerler Boğaz'ı geçtiler; sanki şehir içinde oturan Müslümanlara ait olan paraların kendileri tarafından alınmayı bekleyen bir hazine olduğunu düşünüyorlardı. Bu aşağılık grup gemilerle şehre geldi ve kimsenin kendilerine karşı çıkmadığını görünce, birdenbire Müslüman tacirlerin, halk arasında Mitaton (içinde belki de mescit veya cami bulunan alışveriş merkezi) diye bilinen binasına saldırdılar. Kılıçlarını çekerek önlerine çıkan herkesi öldürüp etrafı yağmalamaya başladılar."

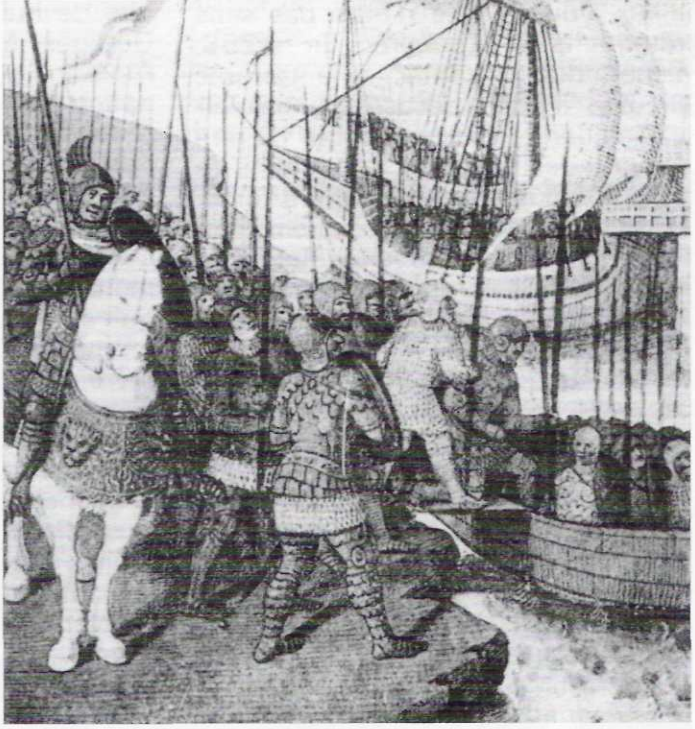
"Bu rezalet öylesine akılsızca ve öylesine hunharca yapıldı ki, Müslümanlar da ellerine silah olarak ne geçirdilerse bunları kapıp kendilerini savundular. Haçlıların bu saldırısını gören Romalılar, derhal Müslümanların yardımına koştular. Yeterince kimse gelmedi; ama az sonra Müslümanların yanında dövüşenlerden dolayı Haçlılar geri çekilmek zorunda kaldılar. Silahlarla mücadelenin nafile olduğunu görüp ateşe yöneldiler. Zira tecrübe ile biliyorlardı ki, ateş en etkili silahtı ve şehri ellerine geçirmek hususunda diğer silahlardan çok daha hızlı bir araçtı. Haçlılar birbirinden uzak bulunan birçok yerdeki büyük binaları ve evleri ateşe verdiler. O gece alevler Haçlıların bile tahmin edemeyeceği kadar yükseldi. Bütün gece ve ertesi gün akşama kadar, ateş her tarafa yayıldı ve her şeyi mahvetti."

Ayasofya Kilisesi'nin bile tehlike altında kaldığını belirten Niketas, Milion Kemeri ve ona bitişik olan Makron Galerisi'ndeki binalar ile Synode denilen binanın yerle bir olduğunu aktararak, "Zira," der, "Ne pişmiş tuğla ne de derin temeller sıcağa dayanabildi. Binaların bütün yapı malzemesi ve içlerindeki eşyalar, her şey mum gibi eridi."

Yangının şehrin kuzey bölümünde ve denize inen yamacında bulunan Azize Eirene Kilisesi'nin yakınındaki Müslümanlara ait 'Mitaton' adlı binada başlamasının ardından, bütün İstanbul'a nasıl yayıldığının ayrıntılarını da şöyle dile getirir Niketas:

"Şehrin doğusuna doğru çok geniş şekilde yayıldı ve nihayet Ayasofya Kilisesi'nin yakınında şiddetini kaybetti. Buna mukabil yangın şehrin batı tarafına, Perama denilen sahil boyuna doğru yayıldı. Sonra patladı ve şehri boydan boya sardı. Şehrin güney sur-

Bir 15. Yüzyıl gravüründe Latinlerin, 1203 ilkbaharında Dördüncü Haçlı Seferi'ne hazırlanışı: Haçlı askerleri, onları İstanbul önlerine götürecek olan Venedik gemilerine biniyorlar (solda).

larında çılgınlığını gösterdi. Tuhaf olan şu ki, yavaş yavaş ilerleyerek ve surları aşarak şehir dışındaki binaları da yok etti ve havada uçuşan kıvılcımlar denizdeki bir gemiyi de yaktı. Aynı zamanda Million'dan başlayan ve birisi Philadelphion'a (Şehzadebaşı) kadar uzanan, üstü kapalı ve sütunlu iki gezinti caddesi de yandı. Böylece Konstantinos Forumu (Çemberlitaş) ile şehrin o bölgesinde kuzeyden güneye uzanan her taraf yıkıldı, harap oldu. Hippodrom bile bu felâketten kurtulamadı; bütün batı tarafı yandı. Yangın oradan da Eleutherion (Langa) çevresindeki binalara kadar uzandı ve her tarafı alevler sardı."

'HERŞEY MUM GİBİ ERİDİ'

Sonunda alevler, "ateşten bir kemer gibi" Haliç'ten Marmara'ya kadar uzanır: "... ve sanki şehri ateşten bir nehir gibi ikiye böldü. İnsanlar büyük tehlikeye duçar olmadan sevdiklerinin yanına ulaşamıyorlardı. Birbirlerini görmek için, sadece denizden kayıkla gitmek zorundaydılar! Şehir halkının çoğunluğu aniden gelen alevlerle her şeylerini kaybettiler. Eşyalarını başka yerlere taşıyanlar da yine mallarını yanmaktan kurtaramadılar. Çeşitli yönlerden esen rüzgarla döne döne ilerleyen yangın, bazen zikzaklar çizerek ve geri dönerek güvenli olduğu düşünülen yerlere taşınmış olan eşyaları da yaktı, kül etti"

"Heyhat!" der sonunda Niketas, "Bu muhteşem, harikulade güzelliklerle dolu binaların yok olması ve herkesin hayran kaldığı, gıpta ettiği bu zenginliğin kaybolması, ne acı idi!"

Başkent İstanbul, kuruluşundan itibaren gerçekten birçok kez dikkatsizlik yüzünden, şehirde çıkan ayaklanmalar sebebiyle veya yaşadığı depremler sonucunda, yangın felaketine uğramış ve bu yüzden büyük kayıplar vermişti.

Ama 1203 yılındaki yangınlar, ne yazık ki, Haçlılar tarafından şehre ve insanlara zarar vermek için özellikle yaratılmış felaketlerdendi.

Bunun sonucunda, bütün Ortaçağ boyunca ihtişamı, zenginliği ve güzelliği ile bütün dünyanın ilgisini ve hayranlığını kazanmış olan, 'Şehirler Kraliçesi' sıfatıyla anılan bu eşsiz şehir, Roma döneminde bir daha eski durumuna gelemedi.

Ancak Osmanlı Türklerinin şehri fetihlerinden sonra, siyasî, ticarî ve kültürel açıdan, parlak ışıklarını yeniden etrafa yaymaya başladı. ■

merakediyorum@googlegroups.com

Bir 17. Yüzyıl gravüründe, çocukların Haçlı Seferi'ne katılan ve o dönemde 'Atlıkarınca Alayı' diye adlandırılan küçük Avrupalıların görüntüsü (sağda).

Çocukların Haçlı

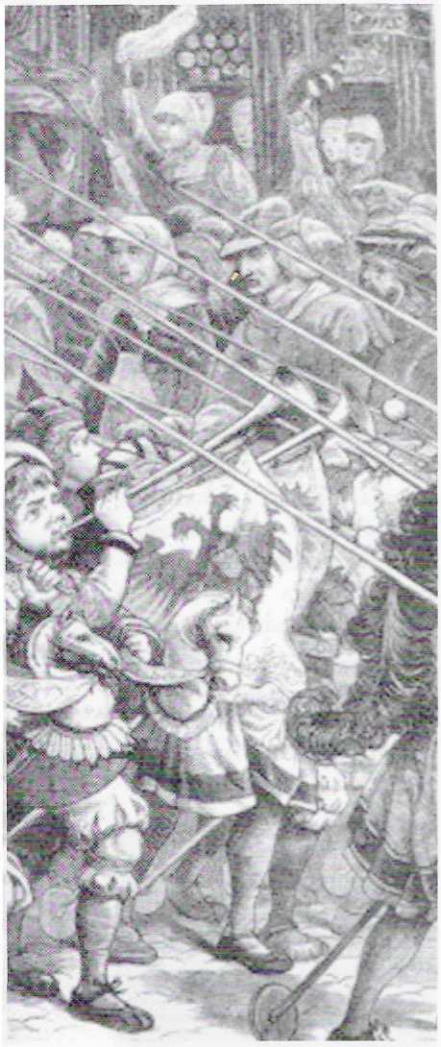
1212'de Fransa ve Almanya'dan binlerce çocuk, 'Kutsal Toprak' Kudüs'e gitmek üzere, Marsilya, Cenova ve Brindisi limanlarından yola çıkmak ister.

EBRU ALTAN

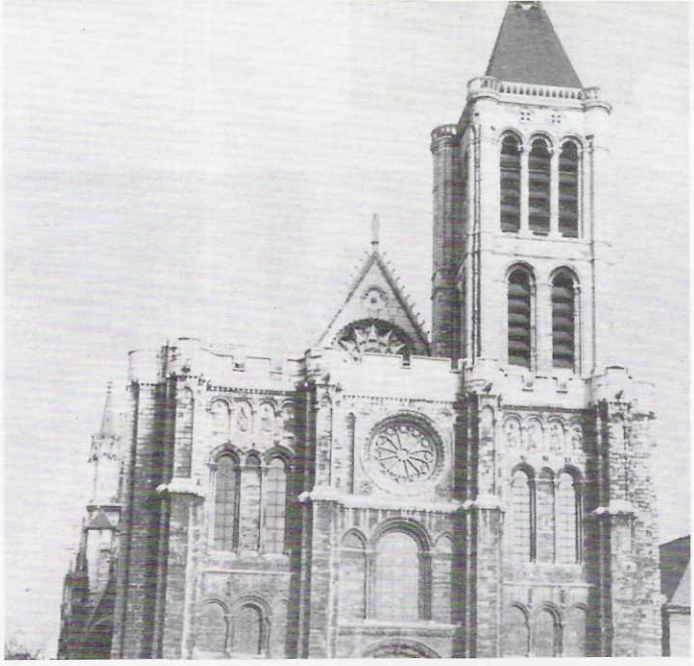
Haçlı Seferleri hareketini, papalığın tarihî bir misyonu olarak gören Papa III. Innocentius (1198-1216) zamanında Avrupa'da Haçlı ruhu hep canlı tutulmuştu.

Bu dönemde, Kudüs'ü Müslümanlardan geri almak için düzenlenmiş olan Dördüncü Haçlı Seferi (1203-1204) amacından uzaklaşarak, Bizans'ı hedef alınca, Filistin'deki Haçlılar'a yardım götürülememişti. Bu yüzden de Papa Innocentius, Doğu'ya yeni bir sefer daha yapılabilmesi için ısrarla faaliyetlerine devam etmiş ve vaizler Avrupa'nın her tarafını dolaşarak halkı yeni bir Haçlı seferine katılmaya davet etmişlerdi.

İşte çocuklar da Avrupa'da yıllardan beri durmadan devam eden bu çağrıların etkisinde kalıp 'kutsal toprakları kurtarmak' iddiasıyla ha-

Seferi

Fransız çocuklarını harekete geçiren küçük Etienne'nin önünde vaazlar verdiği Saint-Denis Manastırı (solda). Fransa Kralı II. Philippe Auguste (sol altta). Dönemin yelkenli bir ticaret gemisi (altta).

rekete geçince, 1212 yılı 'Çocukların Haçlı Seferi' adıyla tarihe geçen olağanüstü şaşırtıcı bir olaya sahne oldu.

Mayıs 1212'de, St. Denis'de on iki yaşlarındaki Etienne adında bir çoban çocuk, Hazreti İsa'nın kendisine görünerek onu Haçlı seferini vaaz etmekle görevlendirdiği, hatta ona krala teslim edilmek üzere bir mektup verdiği iddiasıyla ortaya atıldı.

Bu sırada Saint-Denis Manastırı'nı ziyaret etmekte olan Fransa Kralı II. Philippe Auguste ise, bu iddiayı ciddiye almadı. Ancak kendisinin seferi başarıya ulaştıracak bir rehber olduğu düşüncesini aklından çıkaramayan bu çocuk, davasından vazgeçmeye hiç de niyetli değildi.

Saint-Denis Manastırı'nın kapısında vaazlarda bulunarak tıpkı Hazreti Musa'nın Kızıldeniz'den geçişi gibi, denizin çocukların önünde ikiye ayrılıp kendilerine yol vereceğini ve kolayca Kudüs'e ulaşıp 'Kutsal Ülke'yi kurtaracaklarını, büyüklerin başaramadığı bu işi çocukların başaracağını söylüyordu.

Pek çok çocuk, hatta bazı büyükler bile, hitabet kabiliyetine sahip olan bu çocuktan etkilendi. Bundan sonra Etienne ve ona inanan birçok çocuk, Fransa içlerine yayılarak çocukları Haçlı seferine davet ettiler. Nihayet, kararlaştırılmış olduğu gibi, bir ay sonra, Haziran sonunda, sefere katılmaya karar veren çocuklar Fransa'nın Vendôme şehrinde toplandılar.

En büyükleri on iki yaşında olan binlerce çocuk, Etienne'in çağrısı üzerine bu şehre akın etmişti. İçlerinde, bizzat anne babaları tarafından gönderilmiş olan toplumun kenarına itilmiş fakir köylü çocuklarından başka, evlerinden kaçarak gelen asalet sınıfına mensup bazı çocuklar, kızlar, genç papazlar, hata bazı yaşlı hacılar bile vardı.

Ellerinde seferin sembolü olarak seçilen ve üzerinde al-

merakediyorum@googlegroups.com

1939'da İngiliz ressam Ruth Byers tarafından yapılmış bir tabloda 'Çocukların Haçlı Seferi' (sağda). Dönemin bir kilise vitrayında (altta, ortada) ve bir 17. Yüzyıl gravüründe (sağ altta), 'Çocukların Haçlı Seferi'.

tın renginde üç zambak bulunan mavi bir bayrak taşıyorlardı. Sefere katılanların hepsi yaya idi. Ama nurlu bir peygamber gibi kabul edilen liderleri Etienne'in rahat yolculuk yapması için, her şey düşünülmüş ve ona bir araba temin edilmişti.

Bu çocuklar, Tours ve Lyon üzerinden Marsilya'ya doğru yola koyuldular. Ancak yaz mevsimi her zamankinden daha sıcak geçiyordu ve kuraklık baş göstermişti. Bu yüzden yol boyunca, yürüyüşleri sırasında yeterli yiyecek ve su bulmak oldukça zordu. Böylece çocukların birçoğu açlık ve susuzluğun verdiği sıkıntılara dayanamayarak yollarda ölmüş, bir kısmı da pişman olup ülkelerine geri dönmeye çalışmıştı.

Sonunda küçük bir grup Marsilya'ya ulaşabildi. Ama onlar da burada hayal kırıklığına uğradılar. Çünkü bekledikleri mucize gerçekleşmemiş ve deniz önlerinde ikiye ayrılmamıştı. Bunun üzerine çocukların bir kısmı aldatıldıklarına inanıp bu maceraya bir son vererek ülkelerine geri dönmelerinin daha doğru olacağına karar verdiler.

Geride kalan çoğunluk ise, adlarının 'Demir Hugue' ve 'Domuz Guillaume' olduğu söylenen iki Marsilyalı tacirin, onları parasız olarak Filistin'e götürmeyi teklif etmesi üzerine, gemilere binip denize açıldı. Bunların akıbeti hakkında yıllarca hiç bir haber alınamadı.

Daha sonraları, 1230 yılı civarında Doğu'dan gelen haberlere bakılırsa, bu çocukları taşıyan yedi gemi Marsilya'dan denize açıldıktan birkaç gün sonra fırtınaya yakalanmış, gemilerden ikisinin Sardinia Adası yakınlarında kazaya uğrayarak parçalanmış ve içinde bulanan bütün çocuklar boğulmuştu.

Fırtınadan kurtulan diğer beş gemideki çocuklar ise, köle olarak satılmaları hususunda önceden tacirlerle anlaşmış Afrikalı Arap korsanlar tarafından yakalanarak, Cezayir sahillerine götürülmüşlerdi. Bu çocukların bir kısmı burada köle olarak satılırken bir kısmı da İskenderiye'ye gönderilmiş ve orada şehrin valisi tarafından satın alınmış, geri kalanlar ise Bağdat'ın esir pazarlarında satışa çıkarılmıştı.

Felakete uğramış bu perişan çocuklara karşı Müslümanların muamelesi ise, insancıl olmuştu. Melik el-Adil'in oğlu Mısır Valisi el-Kâmil bunları tercüman, öğretmen ve katip olarak kullanabilmek amacıyla satın al-

Kendi döneminde (1198-1216), Haçlı ruhunu hep canlı tutan Papa III. Innocentius (sağda).

Bir 15. Yüzyıl minyatüründe, Cenova (solda). **Akdeniz'in fırtınalarıyla boğuşan çocuk Haçlıları temsil eden bir 17. Yüzyıl tablosu** (sol altta). **Bir 15. Yüzyıl minyatüründe Marsilya limanı** (solda, en altta).

mış, fakat dinlerini değiştirmeleri için hiçbir baskıda bulunmamıştı...

Fransız çocukların yola çıkışından birkaç hafta sonra Almanya'da da Rheinland bölgesinden Nikolaus adında bir çocuk, Köln'deki Aziz Üç Krallar Kilisesi'nde, tıpkı Etienne gibi vaazlarda bulunmaya başlamıştı. Nikolaus'un vaazları ve faaliyetleri sonucunda kısa süre içinde çocuklardan oluşan bir ordu Köln'de onun etrafında toplanmıştı. Bu çocukların yaş ortalaması, Fransız çocuklarınkinden daha büyük olup içlerinde asil ailelerden gelenlerin sayısı da daha çoktu.

Alman çocukların niyeti, önce Köln'den İtalya'ya, Papa'nın yanına gitmekti.

Bunların seferi iki gruba ayrıldı. Nikolaus'un idaresindeki birinci grup, Ren Nehri boyunca ilerleyip batı İsviçre ve Cenevre üzerinden yol aldı. Ancak bunların büyük kısmı bu zorlu yolculuk sırasında yollarda öldü ve sadece üçte biri Ağustos ayında Cenova'ya kadar gelebildi. Ertesi sabah kıyıya gelip denizin önlerinde ikiye açılmasını beklediler. Fakat heyhat, denizin sularında en ufak bir değişiklik bile olmadı! Büyük bir üzüntüye düşen çocuklar, hayallerinin yıkıldığını gördüler.

Çocuklar, başlarında Nikolaus olduğu halde Cenova'dan ayrılıp birkaç günlük yürüyüşten sonra Piza'ya ulaştılar.

Çocuklar Piza'ya yakın bir limanda beklemekte olan ve Filistin'e gidecek bir gemiye bindiler. Ancak gemiye binen bu çocukların akıbeti de hiçbir zaman öğrenilemedi. Acaba sağ salim Filistin'e gidebildiler mi?.. Yoksa yolda, Fransız çocuklar gibi, fırtınaya yakalandılar ve gemileri battı mı?.. Ya da köle olarak mı satıldılar?.. Bugün, bu konuda hiçbir bilgiye sahip değiliz. Ama liderleri Nikolaus'un gemiye binmeyip, yanında kalan az sayıdaki çocukla beraber güçlükle yola devam ederek Roma'ya, Papa'nın yanına gidebildiğini biliyoruz.

Papa çocukların bu girişimleri karşısında duygulanmakla beraber, yine de onlara büyüdükleri zaman Haç yeminlerini yerine getirmeleri gerektiğini söyleyip, onlara kesin bir dille evlerine dönmelerini emretti.

Geri dönüş yolculuğu sırasında bir kere daha aynı zorluklara katlanacak gücü olmayan birçok çocuk, çeşitli İtalyan şehir ve köylerinde kaldı. İlkbaharda Almanya'nın batı bölgesine dönmeyi başarabilen çocukların sayısı ise, oldukça azdı.

Bu arada Alman çocuk hacıların ikinci grubu da İsviçre üzerinden İtalya'ya inmiş, çektikleri onca sıkıntıdan sonra, Ancona'da umdukları gibi deniz önlerinde yarılmayınca, hayalleri yıkılmış ve kıyı boyunca güneye inerek Brindisi limanına ulaşmışlardı.

Burada çocukların bazısı Filistin'e giden gemilere binmeyi tercih etti, evlerine dönmeye çalışanların ise pek azı bunu başarabildi. Çocuklarını kaybeden aileler, oğlunu bu harekete teşvik ederek böyle bir felakete yol açmakla suçlanan Nikolaus'un babasını yakalayarak astılar. ■

meraketiyorum@googlegroups.com

Yaşlı Kıta'nın bitmeyen mezhep kavgaları içinde

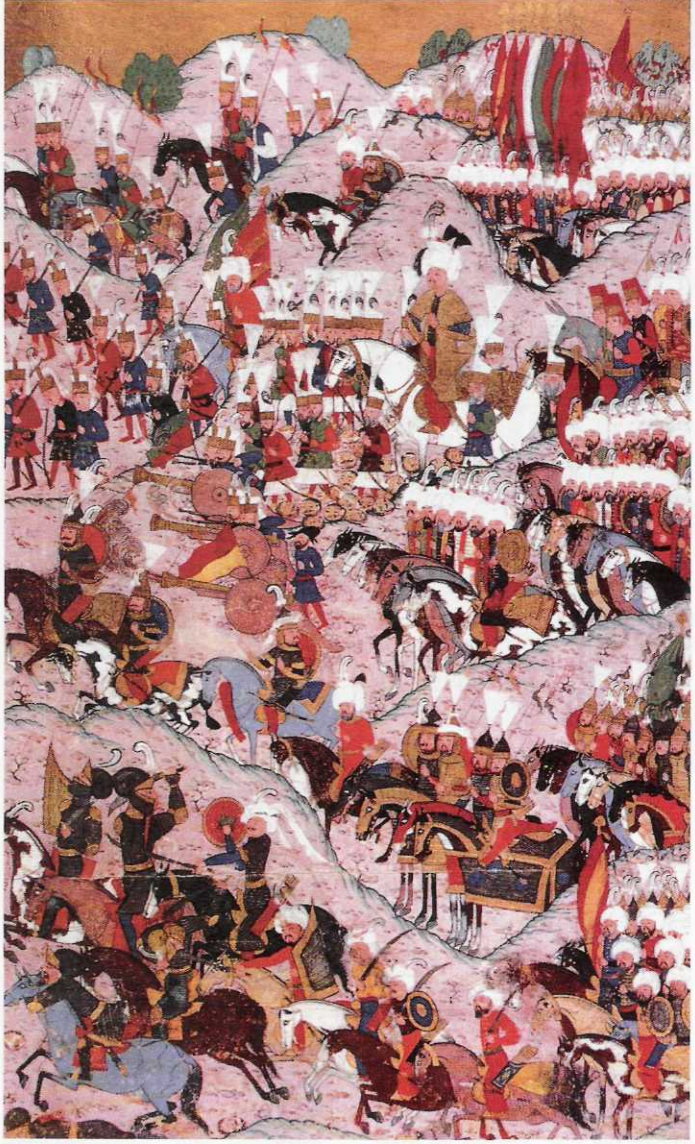
Osmanlı, Avrupa'yı nasıl etkiledi?

Budin'den Basra'ya kadar uzanan Osmanlı hâkimiyeti, elbette ki günümüze dek uzanan kimi uluslararası politikaları derinden etkilemiştir. Ama Osmanlı'nın en büyük etkisi, günümüz Avrupa'sını şekillendirmiş olan politikalarda ortaya çıkar.

ERHAN AFYONCU

Osmanlı İmparatorluğu'nun, Kafkasya, Balkanlar ve Ortadoğu gibi, bugünkü dünyanın en problemli üç bölgesinin de içinde olduğu çok geniş topraklar üzerinde, 600 yıl süren hakimiyetinin

Fransa'da 23 Ağustos 1572'de Protestanların katledildiği Saint-Barthélemy Katliamı'nı temsil eden bir tablo (sol sayfada). Kanunî (en solda) savaşa gidiyor: Hünername'den bir Mohaç minyatürü (solda).

günümüze etkileri çok büyüktür. Osmanlıların izlediği siyasî ve dinî politikalar, günümüz modern dünyasının şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Osmanlı, 14. Yüzyıl'ın ortalarında Rumeli fetihlerine başladığında, Balkanlar, devletçikler ve feodal senyörlükler halinde parçalanmış durumdaydı. Duşan'ın kurduğu Sırp İmparatorluğu'nun zayıflamasından sonra, kuzeyde Macaristan, batıda ve güneyde ise Venedik, siyasî parçalanmadan istifade ederek Balkanlar'da yayılma politikası güdüyorlardı.

Bu iki devletin siyasî ve askerî hakimiyeti, beraberinde Katolikliği de getiriyordu. Her ne kadar, Balkanların Ortodoks halkı bu iki devletin hakimiyetini benimsemiyorsa da, direnecek ne siyasî ne de askerî güçleri vardı. Katolik olmaya mahkum gibiydiler.

ORTODOKS DÜNYASI

Osmanlı'nın, Venedik ve Macaristan'ın Balkanlara yayılmasını engelleyip kendi hakimiyetini kurması, Balkanlar'da, Ortodoks mezhebinin yaşamasını sağladı. Ayrıca Osmanlı devletinin millî kiliseleri desteklemesi, Ortodokslar üzerindeki Helen hakimiyetinin sona ermesine neden oldu. Örneğin, Sırp Millî Kilisesi, 16. Yüzyıl'da Sokollu Mehmed Paşa'nın desteğiyle kurulmuştu.

Balkanlar parçalanmışlıktan kurtulup büyük bir imparatorluğun, Osmanlı'nın egemenliği altına girince, ekonomik açıdan da gelişme sağladı. Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan'da birçok şehir istikrar ortamında büyüyüp gelişti.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Modern Avrupa'nın şekillenmesinde, öncelikli bir etkisi vardır. Kanunî zamanında, doğu sınırlarından fazla tehdit almaması ve Avrupa'da gelişen şartlar nedeniy-

Sırp İmparatoru Stefan Duşan (altta). Şarlken ve I. François'nın buluşmaları (sol altta).

merakediyorum@googlegroups.com

Van Mour ekolünden 1757 tarihli bir tablo: 'Elçinin Sultanı Ziyareti' (üstte). Kutsal Roma-Cermen İmparatoru Şarlken (sağda). Venedik'in bir İstanbul elçisi (altta). Fransa Kralı I. François (sağ altta).

le, asıl hedef batı olmuştu.

Bu dönemde Habsburg İmparatorluğu, akrabalık bağlarıyla Avrupa'nın önemli bir kısmına sahipti. İtalya, İspanya, Avusturya, Almanya, Macaristan gibi ülkeler, dolaylı veya doğrudan, Habsburg İmparatorluğu'na bağlıydılar.

MİLLÎ MONARŞİLER

Habsburgların önünde direnen tek güç, Fransa ve İngiltere idi. Osmanlıların Avrupa'daki bu mücadeleye karışmaları, siyasî dengenin yeniden kurulmasını sağladı. Fransa, Hollanda ve İngiltere gibi millî monarşiler, Osmanlıların, Habsburglara karşı mücadeleye girmesiyle hayat hakkı bulabildi. Nitekim 1532'de Fransa Kralı I. François, Venedik Elçisi'ne, Şarlken'e karşı Osmanlılar sayesinde güvence altında olduğunu söylüyordu.

Osmanlılar, asker göndererek, para vererek veya ticarî ilişkilerle, Fransa'yı Habsburglara karşı kuvvetlendirdiler. 1533'te Kanunî, Fransa Kralı'na, Şarlken'e karşı İngiltere ve Alman prensleriyle bir ittifak yapması için, 100 bin altın göndermişti.

1569'da Fransa'ya verilen ticarî imtiyazlardan sonra, 1580'de İngiltere ve 1612'de de Hollanda, Osmanlı İmparatorluğu tarafından verilen kapitülasyonlarla desteklendi.

AKDENİZ HÂKİMİYETİ

Venedik'in Doğu Akdeniz'deki ticarî hakimiyeti de Osmanlıların verdiği destek ile Fransa ve İngiltere'ye geçti. İngiliz ve Hollandalılar, Karadeniz ticaretinde de Osmanlı gemilerini kullanarak Venedik'in yerini aldılar.

Osmanlı topraklarında ve nüfuz bölgelerindeki ticaret, bu ülkelerin ekonomik açıdan kuvvetlenip, büyümesine neden oldu. İngiliz ve Fransızların gerek İmparatorluk topraklarından aldığı hammaddeler, gerekse ülkelerinde imal ederek Osmanlı ülkesinde sattıkları ürünler, Avrupa'da kapitalizmin gelişmesinde önemli rol oynadı.

Halil İnalcık, Osmanlıların farkında olmadan, modern kapitalizmin yükselmesini sağlayan Avrupa ekonomik sisteminin bir parçası olduklarını belirtir.

Yine bu dönemde Avrupa'da ortaya çıkan reform hareketleri de koyu bir Katolik devlet olan Habsburglara karşı gelişebilmelerini, Osmanlı'nın Şarlken'e yönelik askerî baskısına borçludurlar. Osmanlıların, Habsburgların Alman kanadını yıpratmaları sayesinde Protestanlık, Almanya'da yayılabildi.

Osmanlı devleti, Protestan ve Kalvinistleri her fırsatta destekledi. 1552'de Kanunî, Protestan Alman prenslerine gönderdiği mektupta, o tarafa bir sefere çıkacağını, ancak onların Osmanlı askerî harekâtından bir zarar görmeyeceğini söylüyor ve Papa ile Şarlken'e karşı onları kışkırtıyordu.

Akdeniz'de Barbaros faktörü

Cezayir, 1516'da Barbaros kardeşler tarafından ele geçirilmişti; ancak İspanyollara karşı koyabilecek durumda değillerdi. Bu yüzden Barbaros ve kardeşleri, Cezayir'de Osmanlı hâkimiyetini tanıyarak konumlarını sağlamlaştırdılar. Cezayir'i işgal etmek isteyen İspanyollar, 1541'de bozguna uğratıldı. 1551'de Turgut Reis, Trablusgarb'ı yani Libya'yı Osmanlı hâkimiyetine soktu. Tunus, 1533'te Barbaros Hayreddin Paşa *(altta)* tarafından fethedildi; fakat kısa bir süre sonra elden çıktı. Ama II. Selim *(solda)* zamanında, 1574'te Sinan Paşa tarafından ikinci kez fethedildi. Osmanlı hâkimiyeti Fas'a kadar ilerledi. Fas'ta başlayan taht kavgasına müdahale edilerek, bölgenin Portekiz himayesine girmesi önlendi. 4 Ağustos 1578'te Fas'ta yapılan Alkazar Savaşı'nda Portekiz Kralı öldürüldü ve bu ülkede Osmanlı himayesi dönemi başladı.

Osmanlı, Luther ve taraftarlarıyla ilgilendiği ölçüde olmasa da, Kalvinistlerin faaliyetlerini de takip etti. John Calvin'in (1509-1564) ölümünden üç yıl sonra, İstanbul'dan gönderilen bir mektupta, beyaz pelerinleriyle, Condé Prensi'nin emri altında Saint-Denis'de dövüşen Calvincilerin yiğitliği övülüyordu.

Bu mektupta Osmanlı padişahı şunları söylüyordu:

"Eğer bu beyazlılar benim elimde olsaydı, dünyayı ele geçirirdim ve beni bundan kimse alıkoyamazdı."

Avrupa'da tehdit altında olan Protestanlar, Osmanlı topraklarına sığındılar. Osmanlı hakimiyeti altında bulunan Erdel yani Transilvanya, Kalvinist ve Unitaryenlerin sığındığı en önemli yerdi. Birçok Protestan da Budin'e sığınarak dinî öğretilerini burada rahatça yaşayabildiler.

Nitekim Aralık 1545'te Macar kökenli bir Protestan olan Sigmund Torda, Almanya'daki Protestanların önde gelenlerinden birisi olan Philipp Melanchton'a yazdığı mektupta, ülkesinde Protestanlığın hızla yayıldığını, bu yüzden de Osmanlı'nın Macaristan'ı fethetmesinin "Allah'ın bir lütfü" olduğunu söylüyordu.

Osmanlı hakimiyeti altındaki Macar topraklarından, Alman prensliklerinde bulunan Protestanlara, rahat bir dinî hayat yaşadıklarına dair, bunun gibi birçok mektup yazılmıştır.

Macaristan'da yaşayan Emerius Zigerius'un (İmre Eszeki), Almanya'daki Protestanların önde gelenlerinden Matthias Flacius İllyricus'a gönderdiği mektup, bunların en ilginçlerinden biridir.

Zigerius'un, "Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Protestanların, Hıristiyan Avrupa'da hiç görülmeyen bir şekilde rahatça dinî hayatlarını yaşadıklarını" anlattığı bu mektubu, Haziran 1550'de Flacius'un eline ulaşır. O da bu manzum mektubu bir önsöz ilave ederek yayımlar. Flacius bu önsözde şunları dile getirir:

"Türkler gerçek Hıristiyan öğretisine izin vermekle kalmayıp, Hıristiyan olmayan Kurtlara (Katoliklere) karşı da Hıristiyanlığı kılıçlarıyla savunuyorlar... Ben bu mektupla huzursuzluk yaratmayı amaçlamadım. Amacım, gerçek Protestan-

Emerius Zigerius'un, Almanya'daki Protestanların önde gelenlerinden Matthias Flacius İllyricus'a yazdığı mektubun yer aldığı kitapçıktan bir sayfa (üstte). Osmanlı'nın Venedik'teki elçisi (altta). John Calvin (sol altta).

merakediyorum@googlegroups.com

lık öğretisine inananlara, Türkiye'deki Hıristiyan Kilisesi'ni örnek gösterip onlara cesaret ve umut vermek. Kendilerini Hıristiyan olarak niteleyen yöneticilere de Türklerin iyi niyet ve yumuşaklığını gösterip onları belki de saldırıdan ve hışımdan vazgeçirmek."

Bu mektup ve benzeri diğer mektuplarda Türklerin Protestanlara, Katoliklerden daha iyi davrandığının anlatılması, Osmanlı tarafından, çok büyük bir propaganda aracı olarak kullanıldı.

17. Yüzyıl'da Budin'in, Osmanlı idaresi altında bulunduğu döneme ilişkin bir gravür (üstte). Şarlken'in kardeşi Avusturya Arşidükü Ferdinand (sağ üstte). Marten Luther, taraftarları arasında vaaz verirken (altta).

LUTHER'İN TAKTİĞİ

Luther yazılarında ve vaazlarında, Türk tehlikesini büyüterek Katolik baskısından kurtulup dikkatlerin Osmanlı'ya çevrilmesi siyasetini gütmüştü. Bu yüzden 1545 yılında Şarlken ve Ferdinand, Osmanlı ile barış antlaşması yapmak istediği zaman, Luther büyük bir tepki göstermişti. Nitekim Osmanlı ile bir yıllık ateşkes yapan Habsburglar, ilk iş olarak Protestanların üzerine yürümüşlerdi.

Şarlken, Türk saldırıları yüzünden Protestanlığın Alman prensliklerinde yayılmasını engelleyemedi. Ayrıca Habsburglar, Osmanlılara karşı koyabilmek için Protestan askerlerine de ihtiyaç duyuyorlardı. Protestanlar da cepheye asker göndermek için, kendi düşüncelerinin tanınmasını şart koştular.

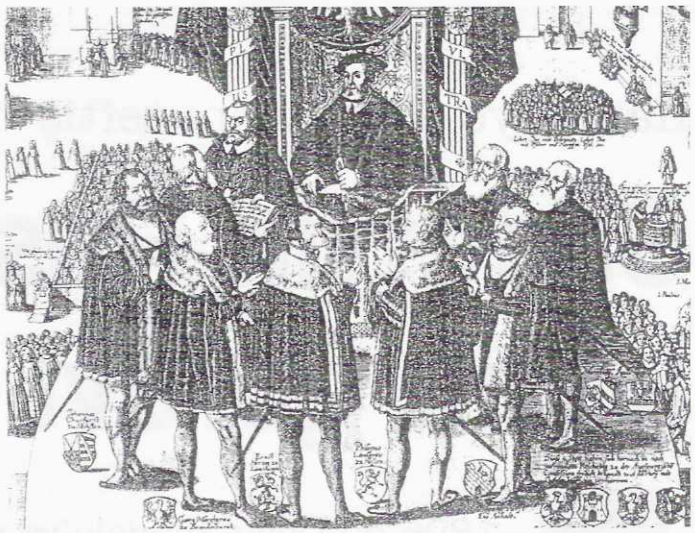
Osmanlıların, Kutsal-Roma Germen İmparatorluğu'na her saldırısı, Protestanlığın kademe kademe güçlenmesini ve sonunda da 1555'te Augsburg'da tam olarak tanınmasını sağladı.

Ümit Burnu'nun keşfinden sonra Portekizliler, Hint Okyanusu'nda hâkimiyet kurmuşlardı. Memluk Devleti, Cidde'ye çıkmış olan Portekizlilerin ilerleyişini durduramıyordu. Hin-

distan'dan mal akışı da Portekizliler nedeniyle azalmıştı. Bu durum, Mısır'ın zenginliğinin sona ermesi demekti.

Bu şartlar altında Yavuz Sultan Selim, Suriye ve Mısır'ı ele geçirince, Osmanlı, Hindistan ticaret yollarının önemli bir kısmına hâkim oldu. Portekizlilerin, Kızıldeniz'deki hâkimiyetinin sona erdirilmesi sayesinde, Hindistan'dan Avrupa'ya mal akışı, Osmanlı ülkesi üzerinden yapılmaya başlandı. Akdeniz'deki önemli liman kentleri, zenginliklerini bir müddet daha sürdürdüler.

Kutsal Roma-Germen Birliği Meclisi toplantı halinde (solda). 16. Yüzyıl'da Osmanlı Donanması'na ait bir savaş gemisi (altta).

KUZEY AFRİKA SİYASETİ

Osmanlı İmparatorluğu'nun 16. Yüzyıl'da dünya siyasetine yön verecek bir duruma gelmesi, Kuzey Afrika'nın gelişimini de yakından etkiledi. 1492 yılında Endülüs'ün son kalıntısı olan Gırnata'nın düşmesinden sonra, İspanyol ve Portekizliler, Kuzey Afrika'ya yerleşmeye başlamışlardı.

Osmanlı İmparatorluğu ise, Barbaros ile birlikte denizlerde etkin bir hale gelerek, Kuzey Afrika'da Avrupalılarla hâkimiyet mücadelesine girdi. Habsburglaların Kuzey Afrika'yı ele geçirmeleri, bu bölgelerdeki Türk korsanlarıyla Osmanlı'nın işbirliği yapması sonucunda önlendi.

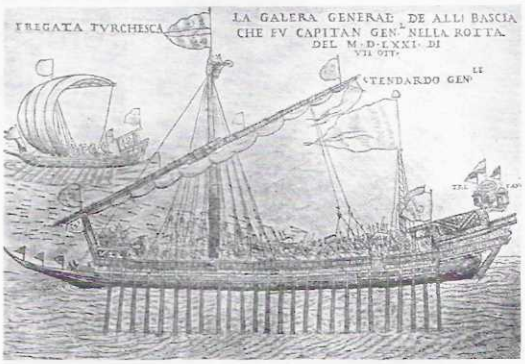
Habsburgların İspanyol kanadını Kuzey Afrika'dan uzaklaştıran Osmanlı, bu bölgelerin Hıristiyanlaşmasını ve sömürgeleştirilmesini önledi. Eğer Osmanlı'nın müdahalesi olmayıp İspanyol ve Portekiz hâkimiyeti sürseydi, bu bölgede, bugün durum çok farklı olabilirdi.

Akdeniz'de ve Kuzey Afrika'da hâkimiyet kuramayan Habsburglar bütün dikkat ve güçlerini Atlantik ötesindeki yeni sömürgelerine kaydırdılar. Bu çerçevede, Amerika kıtasının sömürgeleştirilmesini hızlandı.

GÜNÜMÜZE YANSIYANLAR

Osmanlı İmparatorluğu'nun izlediği siyasetler, günümüz dünyasının oluşumunda derin izler bırakmıştır. Ayrıca asırlarca Osmanlı idaresi altında bulunmuş ülkelerin çoğunun karakteristiği de bu dönemde şekillendi. Budin'den Basra'ya kadar uzanan bölgedeki dinî ve etnik gruplar, Osmanlı idaresi altında oluştu.

Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkim olduğu sahada Arnavutluk, Bahreyn, Birleşik Arap emirlikleri, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Cezayir, Etiyopya, Filistin, Hırvatistan, Irak, İsrail, Karadağ, Katar, Kıbrıs, Lübnan, Libya, Macaristan, Makedonya, Mısır, Moldavya, Romanya, Sırbistan, Suudi Arabistan, Suriye, Tunus, Umman, Ürdün, Yemen, Yunanistan kurulmuştur.

Ayrıca bugünkü Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Sudan ve Ukrayna'nın da bazı kısımları Osmanlı toprağı olmuşlardı. Bütün bu bölgelerde asırlarca süren Osmanlı hâkimiyeti, günümüz dünya politikasını da etkileyen derin izler bıraktı. ■

Suriye ve Mısır'ı fetheden Yavuz Sultan Selim (sol üstte). Bir Memluk süvarisi (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Hamidiye Alayları'nı teftiş

Sadettin Paşa'nın kritik görevi

1896'da Doğu Anadolu'ya gönderilen Teftiş Heyeti Başkanı Sadettin Paşa'nın günlüğünde, 20 yıl sonra yaşanacak '1915 Ermeni Tehciri'nin nedenleri konusunda önemli ipuçları yer alıyor.

Ferik Sadettin Paşa, Muhasebat Dairesi Reisi iken (üstte).

KANSU ŞARMAN

Ekim ayında okuyucuyla buluşan kitaplardan biri, Araştırmacı Sami Önal'ın 'Sadettin Paşa'nın Anıları, 1896 Ermeni-Kürt Olayları' adlı çalışmasıydı. Kitap, Osmanlı devletinin, Avrupa devletlerinin baskısıyla oluşturduğu Anadolu ıslahatıyla ilgili Teftiş Heyeti'nin Başkanı Sadettin Paşa'nın tuttuğu günlükleri aktarıyor.

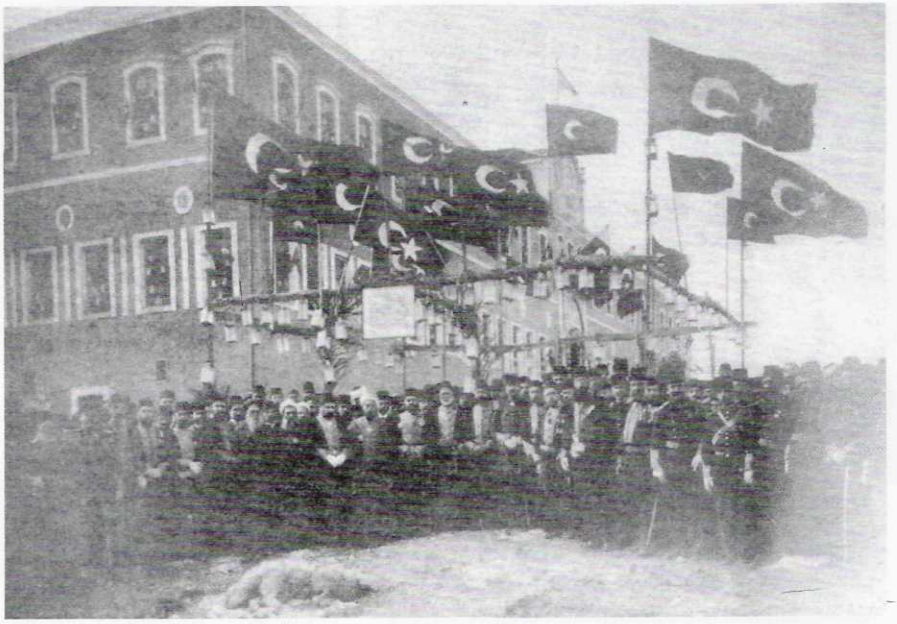
17 Mart 1895'te Trabzon'dan yola çıkıp Gümüşhane, Erzurum, Bitlis ve Van bölgelerinde, Ermenilerin yoğun olduğu yörelerde incelemeler yapan heyet, görevini 21 Kasım 1896'da tamamlıyor. Sadettin Paşa, saraya ve ilgili devlet kuruluşlarına çektiği telgraflar ve sunduğu raporlara ek olarak, o dönemle ilgili anılarını içeren ve daha çok kişisel görüş ve izlenimlerinin yer aldığı bir de defter tutuyor; raporlarına yazmadığı bazı önemli olayları buraya kaydediyor.

Günlüklerden, Ermeni halkının bölgedeki Hamidiye Alayları subaylarının ve Osmanlı askerlerinin davranışlarından şikayetçi olduğu, as-

kerlerin kimi zaman yokluktan kimi zaman da bağlı oldukları aşiretlerin baskısıyla, gayrımüslimlere kötü davrandığı ortaya çıkıyor. Ayrıca Ermeni toplumunun ileri gelenlerinin, bu olayları İngiliz, Rus ve İran konsoloslarına, Amerikan misyonerlerine aktardığı, bu yolla Osmanlı yönetiminden imtiyaz elde etmeye çalıştıkları gündeme getiriliyor.

1890'lı yılların Van'ından bir görüntü (sol sayfada). **Sadettin Paşa, Şubat 1896'da Van'da, at sırtında** (sol üstte). **Sadettin Paşa, aynı tarihte Van'da, kurban kesilerek karşılanıyor** (üstte). **Paşa, İstanbul'da, Mekteb-i Harbiye'deki bir törende** (altta).

ASKERİN DURUMU

Van ve çevresine gelir gelmez, Sadettin Paşa'nın dikkatini çeken en önemli nokta, Osmanlı devletinin bölgeye gönderdiği askerlerin kıyafetleri, yoksullukları ve disiplinsiz davranışları olmuş:

"Buradaki askerde disiplin yoktu. Biz bir yandan erzak tedarikiyle uğraşıyoruz. Başta Miralay Hakkı Bey olduğu halde subayların maaşlarına mahsuben erzak alıp satıyorlar. Bakan yok, bilen yok, anlayan yok. (...)

Çarşıda pek çok asker ve subaya rastladım. Askerin kıyafeti çok kötüdür. Erler hiç giyinmeyi bilmiyor, elbiselerini vücudlarına yakıştıramıyorlar. (...) Pek çirkin bir manzara teşkil ediyorlar. Hele çok eski fesli, dökülme derecesinde yırtık, kirli, fersude elbise ve yağmurluklu neferlere sık sık rastgeldim. Çok üzüldüm, çok utandım. En çok Hüsrev Paşa Camii yanındaki kale kapısından çıkarken tayın ekmeklerini satmakta olan askerlere rastlayarak utancımdan yerlere geçtim.

(...) Köylerden vergi toplama işini asker yapar. Hem de başlarında subay bulunmadan, bir onbaşı kumandasında 15-20 asker gönderilir. Bunlar köye yaklaştıkları zaman bir yaylım ateşi açarlar. Köylüler şuraya buraya sokulurlar. Bu yüzden köylerden bazıları dağılmıştır. Bunlar köylerden tahsil ettikleri parayı Hükümet Konağı'na götürmezler. Mal Müdürü'nün evine götürürler: Böyle işler askerleri şımartmış, azdırmıştır. Subaylar ise kör, topal, ihtiyar, hayvan gibi vicdansız, eline geçeni cebine sokmak isteyen bir takım hergeleden ibarettir. Nizamdan, talimden haberleri yok. Kılıçla selâmlamayı yapamazlar. Kendilerini hükümetlerin üstünde bir şey sanırlar. Sözün kısası Allahlık bir idare."

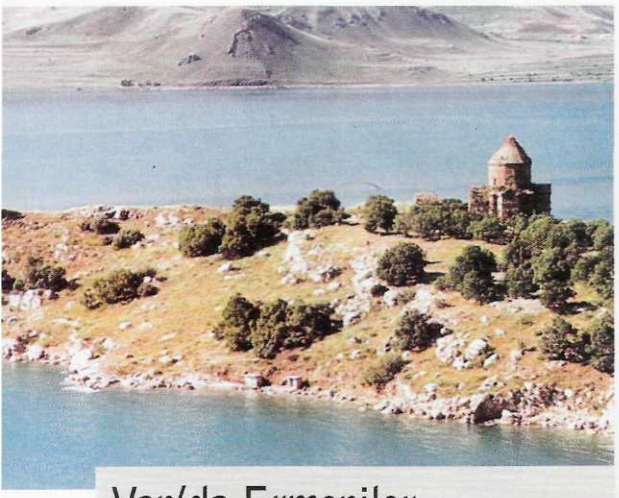

HAMİDİYE ALAYLARI

Sadettin Paşa, Van ve çevresindeki günlerini teftişlerle geçirirken, Hamidiye Alayları'na bağlı subaylardan bazılarının görevlerini kötüye kullandıklarını, hatta Osmanlı devletinin kasabalara gönderdiği kaymakamlara bile 'rütbem senden büyük' diyerek kafa tuttuklarını görür.

merakediyorum@googlegroups.com

Van'da Ermeniler

Sadettin Paşa'nın günlüğünde 1890'lı yıllarda bölgede yaşayan Ermenilerin okulları, meslekleri ve alışkanlıklarıyla ilgili ayrıntılı bilgiler veriliyor:

"Van kasabası, gölün kenarında 20 kilometrekare sulak bir ovada, sahilden yarım saat kadar içeride bulunmaktadır. Bir kalesi ve 15 km uzunluğunda bağları vardır. Üç tarafını sırf kayalıktan ibaret dağlar çevrelemiştir. Dağların etekleri üzerindeki köyler Van'ı çepeçevre sarmış Ermeni köyleridir. Yer yer büyük kiliseler, etrafları ahırlar, mutfaklar, odalar, dairelerle çevrili mabetler vardır.

Kiliselerin en ünlüleri Kırımyan Efendi'nin bilinen Derekilise, Yedi Kilise Surp Haç'tır. Göl içerisindeki Lim, Çarpanak, Akdamar *(üstte)*, Ardir adalarında hep Ermeni kiliseleri vardır.

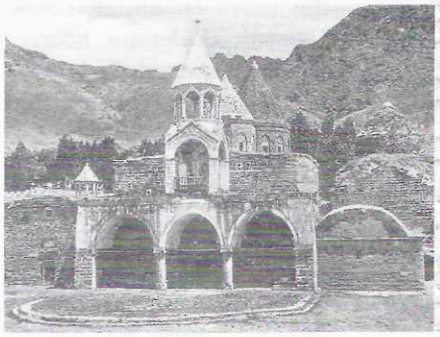
Ermenilerin kimisi kiliselerin idaresinde, kimisi ileri gelenlerin korumasında, mükemmel 15 tane mektepleri var. Bunun yanında Amerikalı misyonerler kız ve erkek 260 öğrenciyi barındıran mükemmel bir mektep kurmuşlar. Bu mektepte fen ilimlerine giriş ve Ermeni tarihi mükemmel bir şekilde okutulduğu gibi son sınıf öğrencilerine de haftada bir gün el sanatları öğretilmektedir. Marangozluk, kunduracılık, kuyumculuk, çulhacılık, doğramacılık, terzilik, manifaturacılık, berberlik, poliçecilik; İran, Rusya ve Trabzon'da ticari işlemler, göl gemiciliği hep Ermenilerin elindedir."

Günlüğüne, bu subayların, bölgedeki Müslüman ve Ermeni köylerine baskınlar düzenlediğini, halkın yiyeceklerini ve hayvanlarını gasp ettiğini yazar:

"Başkale'deki asker sayısı durumun nezaketine bağlı olarak artırılınca askerler arasında hastalananların sayısı da artmış, büyük bir hastahane kurma ihtiyacı doğmuştu. Bu ihtiyacı karşılamak için Hamidiye Alayları'ndan Şeyh Hamit Paşa'nın konağını kiralamak gerekmişti. Hamit Paşa yıllık 50 lira ister. Bir Yahudi, Paşa'nın konağından daha büyük olan kendi konağını kira ücreti istemeden hastahaneye verir. Hamit Paşa buna öfkelenerek Yahudi'ye "Ben senden bu 50 lirayı alırım" der. Bir ay sonra Yahudi'nin oğlu ticaret yapmak üzere İran'a giderken Şikafti adlı İran aşiretine haber gönderir ve Yahudi'nin önünü kestirir. Adamı baş aşağı asarlar. "Şeyh Hamit Paşa'nın hastahaneden alacağı 50 lirayı, ayrıca bizim emeğimizin karşılığı 50 lirayı vermeli. Yoksa kurtuluş yoktur" derler. Durum Yahudi'nin babasına akseder. Adam paraları verip oğlunu kurtarır. (...)

Kasaba içerisinde bulunan Merzgi ve Hartuş aşiretleri, Hamidiye Alayları dizisine katılmış olduklarından "Biz askeriz, bize hükümet karışamaz" diye bir takım sevimsiz hareketler yapmaktadırlar. Söz konusu aşiret büyükleri

resmi elbise giyerek kaza merkezine geldikleri zaman kaymakama, "Kalk oradan kaymakam. Ben senden rütbece büyüğüm, hem de askerim" demekte ve kaymakamı oturduğu sandalyeden kaldırıp kendileri oturmaktadırlar. Bunları her türlü hırsızlık yapıp, cinayet işledikleri zaman yakalayıp cezalandıracak hükümet olmadığı gibi sorgulayacak adliye memurları da yoktur. (...)"

KIŞKIRTMACILIK

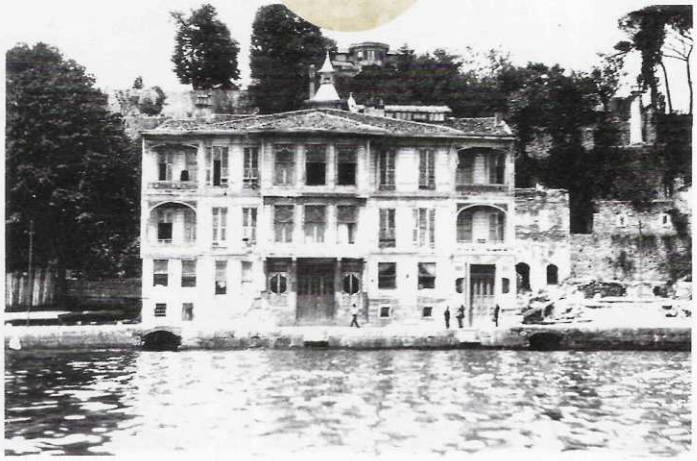
Sadettin Paşa'nın notlarında, bölgedeki Kürt- Ermeni olaylarına ilişkin pek çok olay da yer alıyor. Paşa, Ermeni köylülerin, evlerinin basılarak ürünlerinin ve mallarının çalındığından, dövüldüklerinden bahsetmeleri üzerine; zaman zaman, gördükleriyle ilgili değerlendirmelerde de bulunmuş.

Bölgedeki Ermeni halkın kendilerini mazlum gibi gösterip başka milletlerin merhametlerine sığınma yolunu seçtiklerini düşünen Sadettin Paşa, bu yüzden Ermenilerin Kürt aşiretlerini kışkırttığı tespitini yapmış:

"Van'daki Ermeni liderleri, Ermenilerin itaatsizliklerini cahil Van eşrafının cehalet ve aptallığına karşı mağduriyet gibi kullanıyorlardı. Diyorlardı ki 'Bizim milletin 25 yaşından aşağısı azgındır. İçlerindeki kuvvetliler ve kendilerine güvenenler fedai olmuşlardır. Fedailer bizleri tehdit ederek paramızı alır, vermezsek öldürürler. Buradan kaçmak istiyoruz. Devlet içindeki hakim millet, hakim unsur sizsiniz. Bari ara sıra şunların dizginlerine siz vurun.'

(...) Dünya ahvalinden zerre kadar haberi olmayan, kendilerini gerçekten bey sanan cahil Van eşrafı, bu sözlere kanıp aşiretleri birkaç Ermeni köyü üzerine musallat ederler. O köylülerin tümü civardaki köylerin halkı ve 10 –15 saat uzaklıktaki Ermeni köylüleri çoluk çocuklarıyla koşuşup Van'a gelir, İngiliz Konsolosu ile Amerikalı misyonerlerin merhametlerine sığınırlar. Ve yine düştükleri tuzağı fark edemeyen cahil Van beyleri, güya Ermenilerden intikam almak için yine Ermenilerin teşvikleriyle Ermeni köy ve çiftliklerine saldırırlar. Birçok Ermeni bu sebeple yanlarına çoluk çocuğunu alarak yerini yurdunu terk etmiş ve Van'a sığınmıştır. "

NASİHATLER

Yaşanan bu sürtüşme ve çatışmaların uzun yılların birikimi olduğunu düşünen Sadettin Paşa, Müslüman ve Ermeni halka, ayrı ayrı nasihatlerde bulunur.

Günlüğünde Müslüman-Kürt aşiretlerine yaptığı sert uyarıları aktarırken, Ermeni toplumunda ittasizlik veya yanlış yollara sapma varsa,

Sadettin Paşa kimdir?

Sadettin Paşa (1851-1908) İstanbul'da doğdu. Harp Akademisi'ni de 1872'de bitirdi. 1874'te kurmay yüzbaşı oldu. Aynı yılın Ağustos'unda Hersek isyanlarını bastırmakla görevlendirilen tümene tayin edildi; 6 Şubat 1875'te kolağalığına yükseltildi. Ferik Şevket Paşa tümeni ile Edirne, Yanbolu, İskeçe, Zağra taraflarında eşkıya takibine katıldı. Genelkurmay 6. Şb. Md. muavinliği, Muhasebe-i Muvakkata Komisyonu başkanlığı, *Muhasebe-i Atika Kalemi* müdürlüğü ve Nizamiye Tahsilat Komisyonu başkanlığı yaptı. 1891'de ferikliğe yükseltilen Sadettin Paşa, Anadolu ıslahatı ile ilgili teftiş heyetlerinden birinin başkanlığına getirildi ve devlete ayrıntılı rapor verdi. 1901'de Birinci feriklik (korgeneral), 1902'de Müşirlik (mareşal) rütbelerine erişen Sadettin Paşa'nın son görevi Masarıfat-ı Umumiye-i Askeriye nazırlığı idi.

Dönemin Hamidiye Alayları'ndan, bir görüntü (sol sayfada, üstte). **Van'da Yedi Kilise adıyla bilinen Ermeni Manastırı** (sol sayfada, ortada). **Osmanlı-İran sınırında bulunan ve Ruslara karşı Osmanlı'yı destekleyen bir Kürt birliği** (sol sayfada, altta).

Sadettin Paşa ailesinin Baltalimanı'ndaki yalısı ve Paşa'nın eşi (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

1896'da ABD'de yayımlanan 'Türkiye ve Ermeni Vahşilikleri' adlı kitaptan bir illüstrasyon (sağda). İllüstrasyonun altında, '...Masum Ermenilere karşı kan emici Kürtler ve askerler tarafından yapılan katliamın özgün görüntüsü' ifadesi yer alıyor. Sason ayaklanmasının elebaşlarından Ermeni haydutu Kavafyan (sağda). Temelleri Urartu uygarlığı döneminde atılan Van Kalesi (sağ altta).

bunun devlet tarafından kontrol edileceğini, Müslüman halkın kendince adalet sağlama yoluna gitmemesi gerektiğini belirtir:

"İçimizde bulunan Hıristiyan, Yahudi ve diğer Gayrimüslimlerin ırzlarını, canlarını, mallarını korumak her İslâmın boynunun borcudur. (...) Dünya yüzünde birçok, hele Avrupa'da 15 kadar medeni devlet var. Bunların içinde İslâm devleti olarak yalnız Osmanlı devletinin adı geçer. Gerisinin tümü Hıristiyan'dır. Yani içimizdeki Rum ve Ermenilerle dindaştırlar. Dindaşları olan Avrupalı milletler Rum ve Ermenilerin nizamsız, intizamsız ve faydasız metotlarla terbiye edilmelerine izin vermezler. Bu yola başvurulursa itaatsizlik eden Gayrimüslim tebaa terbiye etme hakkını devletimiz de kullanamaz, bilakis kaybeder. Sonra Ermeniler bütün bütün şımarırlar, sonuç da çok vahim olur. (...)

Osmanlı devletinin büyük devletlerce etki altına alınmak istenmesini hicveden bir İngiliz karikatüründe, II. Abdülhamid, Osmanlı İmparatorluğu'nun reorganizasyonuyla ilgili bir afişe bakıyor.

Bunun da sebebi sizin tedbirsizliğiniz, şu yaptıklarınızdan dolayı Padişahımız efendimiz Avrupa devletlerine cevap bulmakta güçlük çekiyor. Üzülüyorlar. Bakınız şuracıkta Rus, İngiliz, İran Konsoloslarıyla Amerikan ve Fransız misyonerleri var. Buradan dünyanın her tarafına telgraf telleri var. Çıt olsa hemen telgraflarla dış dünyaya duyuruluyor. Aradan bir saat geçmeden her devlet burada olandan bitenden haberdar oluyor. Etmeyin. Devletin yapacağı işe sizler karışmayın.(...)

İşte velinimet efendimiz Trabzon'dan Van'a kadar olan mıntıka içindeki askeri kuvvetlerin kumandanlığını bana tevdi buyurdular. Gere-

ken yerlerde devletin askerlerini görevlendiriyorum. Ermeniler isyan ederlerse bu askerler silah kullanarak isyanı bastıracaklardır. İslâm ahali söz dinlemez de vazifesi olmayan işlere karışacak olursa size karşı da silah kullanırım. İnşallah dindaşlarım üzerine silah çevirmeye beni mecbur etmezsiniz. Yine Müslümanların Selâmeti için duydum ki "Ermenilerin malı helal, kanı hederdir" diye Padişah fermanının çıktığını söylüyormuşsunuz. Bunun kesinlikle aslı esası yoktur. Yukarıdan beri ver-

diğim tafsilattan da anlamışsınızdır ki, Padişahımız böyle bir emir vermeyi dini hükümlere uygun görmez. Bunlar hep Ermeni uydurmasıdır. Böyle şeylere inanmayın. Sonra devletin başına güç bir iş çıkarmış olursunuz."

Sadettin Paşa daha sonra bölgenin Ermeni ileri gelenlerini de toplayarak onlara nasihat verir, Sultan'ın emirlerini ileterek ittasizlik ettikleri konusunda ikazlar yapar:

"Bundan 380 yıl önce Osmanlı devletinin yayılma, kuvvet ve azametinin âlemi titrettiği bir dönemdi. O zamanlar yine bu Kürtlerin tahakkümü altında olduğunuz halde Osmanlı devletinin yönetimine girmiştiniz. (...)

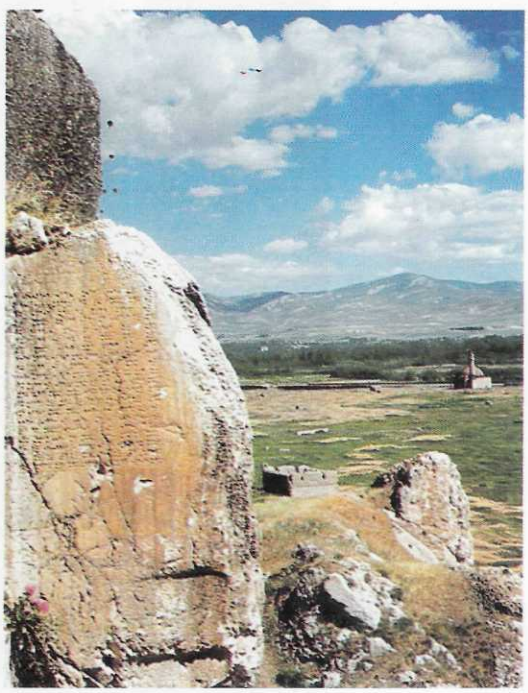
Devletin gösterdiği kolaylık ve kendi eliyle açtığı mektepler sayesinde dünya ahvalinden haberdar oldunuz, zenaat ve ticaretin nimetlerinden nasiplendiniz. Memleket ticaret hayatının önemli bir kısmını elinizde tuttunuz, ona sizler yön verdiniz. Devletin size duyduğu güven sayesinde Hazine-i Hassa nezareti, Hariciye memurlukları ve Şura-yı Devlet azalıkları gibi önemli görevler nüfustaki azınlığınıza bakılmaksızın sizlere verildi ve verilmekte tereddüt edilmiyor. Oysa siz Ermeniler aksi davranışlarda bulundunuz. Vazgeçin, dört asırdan beri izlediğiniz yoldan sapmayın, sadakattan ayrılmayın. Pişman olursunuz. Son pişmanlık fayda vermez. Ümit ve arzu ettiğiniz şeyler Avrupa'nın siyasi dengesine uymadığından gerçekleşme şansına sahip değildir. Soydaşlarınızın çoğu bizim memleketimizde değil İran ve Rusya'da bulunmaktadırlar. Bu durumu göz önüne alın. Herhangi bir hesapsızlığın içine girmeyin. Girerseniz Kürtlerle yalnız başınıza kalırsınız. Bu vilayette üç Kürde karşılık bir Ermeninin bulunduğunu, Kürtlerin silahşor, Ermenilerin ise doğuştan korkak olduklarını unutmayın. Ayrıca Ermenilerin silahla ülfetlerinin olmayışı neticenin nereye varacağını tahmin ettirse gerek. İşin bu yönünü de şu feci olayları yaratmaya sebep olan zekanız sayesinde kavrayacağınızı sanıyorum." ■

Eğitimci ve araştırmacı Sami Önal

Eski bir eğitimci olan araştırmacı Sami Önal, 1938'de Oltu'da doğdu. 1958'de, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne askeri öğrenci olarak girdi. Burayı bitirdikten sonra, Erzincan Askeri Lisesi, Çankırı Astsubay Hazırlama Okulu ve Kuleli Askeri Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği; Ayazağa 3. Kolordu Karargâhı'nda Protokol Subaylığı yaptı. 1983'te kendi isteğiyle emekli olup Kadıköy'de sahaflığa başlayan Önal; gazete ve dergilerde araştırma yazıları yayımlıyor, kitaplar hazırlıyor. Remzi Kitabevi yayınları arasında, Ekim ayında piyasa çıkan 'Sadettin Paşa'nın Anıları, 1896 Ermeni-Kürt Olayları', Önal'ın son çalışması...

Van bölgesinde, göçebe bir Kürt aşireti (sol altta). **Van Kalesi'nde, M.Ö. 8. Yüzyıl'dan kalma Urartu yazıları** (altta).

merakediyorum@googlegroups.com

Günümüz TV yarışmalarının bir benzeri

Mesut Çiftler Müsabakası

Yeni harflere geçişte yazmaya, okumaya özendirmek ve tiraj kaybetmemek amacıyla promosyon yoluna başvuran Vakit gazetesi, 30 Kasım 1928'de eski, 1 Aralık'ta ise yeni harfli baskısıyla okurlarını 'Mesut Çiftler Müsabakası'na katılmaya çağırır.

SAFA TEKELİ

1920'li yılların sonlarında, evli bir çift (sağda).

Türkiye'de bugünlerde, televizyon meraklılarını meşgul eden bir konu var: 'Ben Evleniyorum' yarışmasında, kim, kiminle evlenecek?.. 3 genç kız ve 12 erkekle başlayan 'Biri Bizi Gözetliyor' (BBG Evi) tarzında, kızların erkekleri elemeleri kuralı uygulanan yarışma, üç kız ve kalan erkeklerle kıyasıya sürüyor. Ve 'Kim kiminle evlenmeli?' sorusu, evlerin duvarlarında biteviye yankılanıyor...

'Vakit' gazetesi de bu soruyu okuyucularına 1928 yılının sonuna doğru, bir yarışma esprisi biçiminde yöneltmişti: 'Kim kiminle evlenmelidir?' Ama başka bir amaçla...

Yeni harflerin 1 Aralık 1928'den itibaren zorunlu kılınması üzerine, halkı yazmaya, okumaya özendirmek ve tiraj kaybetmemek amacıyla bu

75 yıl önce: Harf Devrimi

'Yeni Türk harfleri'ni öğrenme seferberliği önce gazete ve dergilerde başladı *(üstte; 30 Kasım 1928 tarihli, solda ise 1 Aralık 1928 tarihli Vakit gazetelerinin birinci sayfaları).*

yola başvuran Vakit gazetesi, belki de yeni harflere geçişte ilk kuponlu promosyonu düzenleyerek, okurlarını 30 Kasım 1928'de 'eski', 1 Aralık'ta ise tamamen 'yeni' harflerle çıkan baskısında, 'Mesut Çiftler Müsabakası'na katılmaya çağırır. Buna göre, 20 kupon göndererek, gazetede özellikleri anlatılan temsilî 10 erkek ve 10 kadın arasından, birbiriyle mutlu bir evlilik yapabilecek çifti belirleyenler içinde çekilecek kurada, okur 100 lira, gazeteyi satan bayi ise 50 lira ödül kazanabilecekti.

Özenle hazırlanmış, artık yeni harflerle çıkmaya başlayan 1 Aralık 1928 tarihli Vakit'in birinci sayfasında, bir gün önce eski harflerle duyurusu yapılan 'Mesut Çiftler Müsabakası'nın, her yerde merak uyandırdığı belirtilir ve "Karilerimize (okurlarımıza) soruyoruz: Kim kimle evlenmelidir" anonsuyla yarışma çağrısı yinelenir.

Aslında benzeri birkaç yarışma, daha önce eski harflerle yayın yapılan dönemde, 'anket' biçiminde düzenlenmiştir. 'Haftalık Mecmua', 1 Teşrinisani (Kasım) 1926 tarihli 68'inci sayısında, "Büyük meraklı müsabakalarımız: Leyla Hanım'ı kim alacak?" anonsuyla, okurlarından, "Salih Paşa ailesinin gelinlik kızı Leyla Hanım"a, önerilen damatlardan birini yakıştırmalarını ister (Yarışmanın düzenleniş tarihi, Medeni Kanun'un 17 Şubat

1920'lerin sonunda Türkiye'nin genç hanımları: Şapkaya geçiş öncesindeki bu dönemde 'sıkma baş' yani sıkı sarılmış modern başörtüsü revaçta idi (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Vakit gazetesi

Vakit gazetesi, Mehmet Asım (Us) ile Ahmet Emin *(sağda; Yalman)* tarafından 22 Ekim 1917 tarihinde yayımlanmaya başlanır. İki ortak, Cağaloğlu'nda Emniyet Sandığı karşısındaki küçük bir basımevini kiralayarak, 700 lira sermayeyle işe başlarlar. Ortaklık, Mondros Mütarekesi döneminde ve Milli Mücadele yıllarında devam eder. Büyük Zafer'den sonra ortaklıktan ayrılan Mehmet Asım Us, Vakit gazetesini kardeşi Hakkı Tarık Us ile yayımlamaya başlar. Gazetenin imtiyaz sahibi Mehmet Asım Us, Atatürk Devrimleri'nin gerçekleşmesinde ve benimsenmesinde, yayınlarıyla büyük ölçüde katkıda bulunur.

1926'da kabulünden sonraya denk gelmekteydi). Aynı dergi, 1927 yılında bu kez "Hangi Kızla Evlenmeli" sorusuyla çıkar okurlarının karşısına. Okurlar, evlenmeye aday kız tiplerini belirleyecektir. İki yarışma da büyük ilgi görür...

Vakit gazetesinin Mesut Çiftler Müsabakası'na ilişkin ödüllerinin açıklandığı sütun (üstte). **Haftalık Mecmua'nın 'gelinlik kızı' Leyla Hanım** (sağ üstte).

Vakit gazetesi ise "evlenilecek erkek ve kız" yerine, "mutlu olabilecek kadın ve erkeği" ön plana çıkarır. Her sayısında okurlarını yarışmaya katılmaya özendirmeyi amaçlayan duyurular yapılan gazetede, birbirleriyle eşleştirilmesi istenilen temsilî 'hanım' ve 'beylerin' özellikleri çerçeve içinde yan yana verilir.

Bunlardan 'Sabit Bey', özetle şöyle tanıtılır: "Eski istibdat (II. Abdülhamid dönemi kastediliyor) paşalarından birinin oğludur. Babasından kalan ev ve dükkanların iradiyle geçinir. Memuriyeti yoktur. Vaktiyle epey çapkınlık etmiş, lakin sonradan uslanmıştır. Kıskançtır. Güzelce, sade ve sakin bir kadınla evlenmek arzusundadır. 40 yaşındadır."

Yan sütunda ise 'Necmiye Hanım' şu özellikleriyle yer alır: "Yirmi bir yaşında orta boylu, kıvırcık siyah saçlı, tatlı esmer. Çehresi pek güzel değil; fakat sevimlidir. Yemek pişirmesini, dikiş dikmesini bilir ve ev işleriyle uğraşmaktan hoşlanır. Eğlence ve tuvalette gözü yoktur. Tahsili ilk mektep tahsilinden ibaret kalmıştır. Fakat aklı her şeye erer. Alaturka keman çalar. En büyük kusuru mahdut ve biraz inatçı olmasıdır. Evlendikten sonra annesinden ayrılmak fikrinde değildir."

Yarışmada önerilen ideal tiplerden o günün 'özlenen' sosyal koşulları, kişilerin 'istenilen', ancak içinde 'olumlu, olumsuz' yönleri de bulunan yaşam biçimleri de izlenebilir.

10 ERKEK, 10 KADIN

Gazete, okurlarına sunduğu temsilî 10 erkek ve 10 kadına, yarışmaya ilgiliyi artırmak ve promosyonu uzatmak amacıyla, birer gün arayla sütunlarında yer verir; ara günlerde ise yarışma çağrısını yineler. Vakit'in 10 Aralık 1928 tarihli nüshasında, altıncı çiftler, yan yana sütunlarda şöyle anlatılır:

"Halit Bey: Genç bir kaza

kaymakamıdır. Namuslu, güzel, temiz bir hayat arkadaşına ihtiyacı vardır. Hayatı Anadolu'da geçeceği için zevcesinin balo ve eğlence meraklısı olmasını istemez. Yaşı otuzdur. Çehresi güzeldir. Doğru, malûmatlı ve çalışkan bir adamdır. En büyük kusuru asabi olması ve çabuk kızmasıdır. Fakat karşısındaki insan aklı başında, makul, sakin, düşünceli bir insan olursa, çok hürmet eder. Sevdiği insanlara karşı fedakâr denecek kadar iyidir."

Yarışmanın yayımlanışı
Vakit gazetesindeki Mesut Çiftler Müsabakası'nın 30 Kasım 1928'deki duyurusu (altta) ve gazetenin 14 Aralık 1928 tarihli nüshasında, yarışmanın yeni harflerle devamı (sağda).

"Hafize Hanım: Kırk iki yaşında. Eski bir konak kalfasıdır. Ömrü çalışmakla geçmiştir. Fevkalâde işgüzardır. Yüzü çirkindir, fakat iğrenilecek gibi değildir. Tatlı sözlü ve kanaatkârdır. Şimdiye kadar kocaya varmamıştır. Fakat evin efendisi vefat etmiş, konak dağılmış, kalfa on parasız sokakta kalmıştır. Hizmetçiliğe gitmek nefsine ağır gelmekte, namuslu bir kısmet bulursa evlenmek fikrindedir. Varacağı adamın yaşı, serveti ne olursa olsun razıdır."

1920'lerin Türk kadını

Harf Devrimi'nin yapıldığı günlerde, Türkiye'nin büyük kentlerindeki kadınlar da şapkaya geçiş dönemini yaşıyorlardı. Üstte, dönemin basınında hanımlara sunulan şapka modelleri yer alıyor.

SONUÇLAR AÇIKLANIYOR

24 Kanunısani (Ocak) 1929 tarihli Vakit'te açıklanan sonuçlara göre, yarışmada okurlar, ilk gün (30 Kasım 1928) sunulan "1" numaralı 'Ali Bey' ile 8 Aralık 1928 tarihli sayıda aktarılan "5" numaralı 'Kadriye Hanım'ı birbirlerine uygun bulurlar.

"Ali Bey: 40 yaşında mühendistir. 200 lira aylığı, bir evi vardır. Zevcesi iki yıl önce vefat etmiştir. Üç ve yedi yaşlarında iki kız çocuğu vardır. Orta boylu, şişmanca, sevimli, çalışkan bir adamdır. İşreti yoktur. Doğruluktan ve intizamdan çok hoşlanır. Muntazaman evinden işine, işinden evine gidip gelir. Terbiyeli, hayırhahtır. Fakat mantıksızlığa tahammül edemez. Çocuklarını çok sever. Güç darılır, fakat kırıldığı insanla kolay barışamaz."

30'lu ve 40'lı yıllarda Türkiye'de, evlilik, aşk ve cinsellik konuları basında geniş bir yelpazede işlenir: Dr. Cemal Zeki Önal'ın 1940'ların başında yayımlanan 'Evlilik ve Mahremiyetleri' adlı kitabı da (solda) bu yayınlar arasındadır. Söz konusu kitaptan bir sayfa (altta).

'Ali Bey' ile eşleştirilen 'Kadriye Hanım': "Yirmi yedi yaşında. Kısa boylu, pembe çehreli, güzel beyaz dişli, yumuk siyah gözlü bir kadın. Fakir fakat temiz bir ailenin kızıdır. İki defa evlenmiş, ikisinde de bahtiyar olmamıştır. Birinci kocası ayyaş ve serseri, ikincisi aksi, titiz, hastalıklı bir adamdı. Bu adamlarla geçinmek için bin türlü fedakârlığa ve mahrumiyete katlanmış, fakat muvaffak olamamıştır. Bedbaht olmasına rağmen çok neşeli, cesur ve çalışkandır. Mütemadiyen güler ve güldüğü zaman yanağında sevimli bir çukur açılır. Kocasının güzel, zengin, meşhur bir adam olmasını istemez..."

Okurlar, vicdan ve merhamet duygularıyla hareket ederek, birbirlerine gereksinimi olduğunu düşündükleri 'Ali Bey' ile 'Kadriye Hanım'ı seçerek, belki de halkın her zamanki sağduyusunu gösterirler.

20 kupon göndererek yarışmaya katılanlar arasından çekilen kurada, 100 lirayı, "İstanbul Erkek Muallim Mektebi üçüncü sınıf birinci şube talebesi," 50 lirayı ise Eskişehir'de oturan Sara Hamit Hanım kazanır. Gazeteyi satanlara da ödülün yarısı verilecektir. Ayrıca, 10 okurun 10'ar lira, 40 okurun da birer lira kazandıkları duyurulur. ■

Yeni Türk harfleri

VAKİT

ankara, 26 (a.a) - (hâkimiyeti milliye) gazetesinin istihbârâtına göre, hükûmet millet meclisinden türk harflerinin tatbiki selâhiyetini aldığı zaman nihâyet khânûnu evvel haftasına kadar bilumum türk gazetelerinin türk harflerile intişârını mecbûri kılacaktır. matbûâtın ihzârâtını bu noktadan ikmâl etmeleri lâzım gelir. hâkimiyeti milliye bu târihten daha evvel türk harflerile intişâr etmek için tedâbir almıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, "Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun"u, 1 Kasım 1928'de kabul eder. Kanuna göre, süreli yayınlar, levha, tabela, ilan, sinema yazıları, 1 Aralık 1928 tarihinden itibaren Türk harfleriyle basılacaktır. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, açış konuşmasında şunları kaydeder: "... büyük Türk milletine, onun bütün emeklerini kısır yapan çorak yol haricinde; kolay bir okuma yazma anahtarı vermek lazımdır... Bu okuma yazma anahtarı ancak, Latin esasından alınan Türk alfabesidir."

Vakit gazetesinin 27 Eylül 1928 tarihli sayısında yer alan olağandan daha büyük ve tümü küçük yeni harflerle dizilmiş, eski yazılı haberlerin arasında çerçeve içine alınmış Anadolu Ajansı (a.a) mahreçli haberde ise *(üstte)*, Aralık ayının ilk haftasında bütün gazetelerin yeni Türk harfleriyle yayınlanmasının zorunlu kılınacağı duyurulur.

merakediyorum@googlegroups.com

Almanya'nın birçok kentinde, 9 Kasım 1938 gecesi yağmalanan Yahudi dükkanları, ertesi gün caddelerden geçen insanların meraklı bakışlarına hedef oldu.

Kırık camlardan tarihe yansıyanlar

Kristal Gece

Yahudi dükkanları ve sinagoglar yakılıp yıkılırken, Nazi hükümeti, hasarın bedelini mağdurlardan nasıl tahsil edeceğini planlıyordu. Ortaçağ'dan beri yaşanan ilk büyük anti-semit hareket, 'kırık camlar gecesi'yle başlamıştı.

M. Tanju Akad

7 Kasım 1938'de, Almanya'nın Paris Büyükelçiliği Üçüncü Katibi Ernst von Rath, on yedi yaşında bir Polonya Yahudisi olan Herschel Grynszpan tarafından vurularak öldürüldü.

Paris'te, amcasının yanında kalan Herschel; Hanover'deki dükkanına el konulan babası Zindel ve ailesinin, Naziler tarafından yük vagonlarıyla toplama kamplarına sürülmesi üzerine çılgına dön-

Paris'te, amcasının yanında kalan Polonya Yahudisi Herschel Grynszpan'ın, Almanya'nın Paris Büyükelçiliği Üçüncü Katibi Ernst von Rath'ı öldürmesiyle, 'Kristal Gece'nin ilk kıvılcımı çakılmış oldu.

müş ve büyükelçiyi öldürmek amacıyla elçiliğe girmişti. Büyükelçi Kont Johannes von Welczeck, ne istediğini anlamak için Rath'ı göndermiş ve vurulan da o olmuştu. İşin acı yanı, kurşunlara hedef olan Rath'ın, Yahudi karşıtı görüşleri benimsememesi nedeniyle Gestapo tarafından izleniyor olmasıydı...

Bu olay, Yahudileri tasfiye etme konusunda 'kesin çözüm' arayan Nazilerin ekmeğine yağ sürdü. Sözde 'halkın kendiliğinden tepkisi' ile 8 Kasım akşamı başlayan saldırılar, 9-10 Kasım gecesi doruğa ulaşarak günlerce devam etti. Saldırılar sırasında o kadar çok cam kırılmıştı ki, bu olaylı gece tarihe 'kırık camlar gecesi' veya 'Kristal Gece' olarak geçti.

GESTAPO ŞEFİNİN TALİMATI

Saldırıların bir numaralı örgütçüsü olan SD ve Gestapo şefi Reinhard Heydrich, 9- 10 Kasım gecesi tüm karargahlara ve polis istasyonlarına gönderdiği teleks mesajında, gösterilerin devamını örgütlemeleri için parti liderleri ve SS'ler ile bir araya gelmeleri talimatını vermekteydi.

Talimatta ilk olarak, Alman mallarına zarar gelmemesi konusuna dikkat çekiliyordu. Örneğin, yangınların çevreye yayılma tehlikesi varsa, sinagoglar yakılmayacaktı. Diğer bir maddede, Yahudi mallarının tahrip edileceği, fakat yağma yapılmayacağı bildiriliyordu (bunu, daha sonra devlet yapacaktı).

Polise 'gösterilere' karışmama emri veriliyor; hapishanelerin, zengin Yahudilerle doldurulması, geri kalanlar için de yeni toplama kamplarının hazırlanması bildiriliyordu.

SALDIRILAR BAŞLIYOR

Saldırılar, 9-10 Kasım gecesinin daha sonraki saatlerinde, Sinagogların yakılmasıyla başladı. Kısa sürede, Berlin'deki on bir sinagogun dokuzu ateşler içerisinde kaldı. İki gün içinde, Almanya'daki sinagogların 267'si aynı akıbete uğrayacaktı. Aynı saatlerde, üniformasız çeteler Yahudi işyerlerini tahrip etmeye ve camlarını indirmeye başladılar.

Olayları izleyen Berlin'deki Times muhabiri şöyle yazıyordu: "(İlk saldırılardan sonra) .... tahrip ve yağma öğle-

Saldırıların bir numaralı örgütçüsü olan SD ve Gestapo şefi Reinhard Heydrich (sol üstte). **Olaylar sonrasında Yahudilerin payına düşen, sadece ölüm ve yıkım olmayacaktı; Yahudiler, kendi mallarının tahribinden doğan zararı ödemekle de yükümlü tutulacaklardı** (üstte ve solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Naziler tarafından kundaklanan birçok sinagog, olaylar sonrasında kullanılamaz hale geldi. Danzig Sinagogu *(solda)* ve Berlin'deki Orianenburger Sinagogu da *(sağda)* kundaklanan Yahudi ibadethaneleri arasındaydı.

den sonra doruğa ulaştı. Kurfürstendamm'da büyük bir kafenin tüm camları kırılmış, şişeler ortaya çıkartılarak her yere atılmaya başlanmıştı. Bu gösterinin katılımcıları Hitler Gençlik Teşkilatı'nın çok genç üyeleriydi. Bunlar tahripler sırasında gördüğüm yegane üniformalılardı.... Ve tüm bunlar olup biterken ortada trafik polislerinden başka görevli yoktu."

'Güvenlik' kuvvetleri daha sonra faaliyete geçerek, dükkanları yıkılan Yahudileri hapishanelere ve kamplara göndermek üzere toplamaya başladı.

HEYDRICH'İN RAPORU

Gestapo şefi Reinhard Heydrich, 11 Kasım günü Goering'e verdiği raporda, 815 dükkanın tahrip edildiğini, 171 evin ateşe verildiğini, 119 sinagogun yakıldığını ve 76 sinagogun da tümüyle tahrip edildiğini; ayrıca 20 bin kişinin tutuklandığını ve 36 Yahudi'nin ölü bulunduğunu bildiriyordu.

Bu rapor, yalnızca ilk günün bilançosuydu; olaylar durduruncaya kadar tahrip edilen işyeri sayısı kesinlikle 7 bin 500'ü aşacaktı. Ölü sayısı konusunda kaynaklarda, 91 ila 96 arasında değişen rakamlar bulunmaktaydı. Bir gün sonrasının Bakanlar Kurulu tutanaklarında, Heydrich'in şu sözleri yer alacaktı: "Yahudilerin ekonomik hayatın dışına atılmasından sonra, ana sorun olan Yahudilerin Almanya'dan atılması, henüz devam etmektedir..."

SUÇLU KİM?

Bu korkunç saldırılar Hitler'in onayı ile Heydrich tarafından örgütlenmiş, parti ve devlet mekanizmalarının genel katılımı ve bazılarının da göz yumması sonucunda gerçekleşmişti; toplu protestoların olmadığı da açıktı.

Her ne kadar 1933-39 arasında, yarısından biraz fazlası toplama kamplarında kalan yaklaşık 300 bin anti-faşist tutuklanmış ve binlercesi öldürülmüşse de, ırkçı politikaların Alman halkının ezici çoğunluğunun onayını aldığı, gerek tarihçilerin gerekse konuyu izleyen diğer kesimlerin kabul ettikleri bir olgudur.

Yahudi karşıtlığı 20. Yüzyıl'ın başlarında sadece Almanya'ya özgü bir tutum değildi. Fransa'da Dreyfuss Davası, Yahudi karşıtlığının yükselmesinde önemli bir köşetaşı olmuş ve bu duygular tüm Avrupa'ya yayılmıştı.

Gerçekte kapsamlı bir ide-

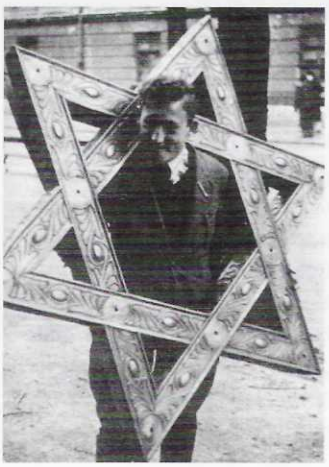
'Kristal Gece'de kundaklanan sinagoglardan biri (sağda). **Sinagoglarda yağmalamanın da önüne geçilemedi** (sağ sayfada, solda).

SA'lar, dükkanların vitrinlerine Yahudi karşıtı propaganda afişleri yapıştırıyor (solda). Alman sigorta şirketleri, olaylar sırasında kırılan camların maliyetinin, beş milyon markı bulduğunu iddia etmişti (altta).

olojileri olmayan ve basit popüler propaganda temalarını kullanarak halkı peşlerine takan Naziler için anti-semitizm, savaş ve krizlerle sağduyusunu tamamen yitirmiş olan Alman halkını yönlendirebilecekleri hazır bir konu olarak önlerine gelmişti. Yahudilerin tasfiyesinden ekonomik çıkarlar elde edilmesi de umuluyordu.

Hans Frank, Nürnberg Mahkemesi'nde "Şeytan Hitler idi, hepimizi yoldan çıkardı" demişti. Fakat Üçüncü Reich'ın yüzü sadece Hitler'in değil, tüm ulusun veya ezici çoğunluğun yüzüydü. Nazi Almanyası'nın önemli araştırmacılarından Joachim Fest, ülkesinin başına gelenleri şu sözlerle anlatmıştı: "Putları yapan yaldızlı boyası olan zanaatkar değil, fakat her zaman ona tapandır".

'O GECE'NİN ÖNCESİ VE SONRASI

Nazilerin muğlak Yahudi karşıtı söylemleri, 1933 başında iktidara gelmelerinden sonra hızla somutlaşmaya başladı.1 Nisan günü Yahudi dükkanları bir günlük boykota uğradılar ve 7 Nisan 1933 tarihinde tüm Yahudi memurlar mecburi emekliliğe ta-

merakediyorum@googlegroups.com

Polonya'yı işgale giden Alman askerlerini taşıyan trenin üzerinde, 'Polonya'ya gideceğiz ve Yahudilerle savaşacağız' yazıyor (sağda). **'Kristal Gece' ile birlikte Yahudilerin toplama kamplarına ve gettolara sürüldüğü dönem başladı** (en sağda).

bi tutuldular.

1935 yılının Eylül ayında aynı adı taşıyan kentte yapılan Parti Kongresi'nden sonra çıkarıldığı için "Nürnberg Kanunları" olarak adlandırılan kararlarla da Yahudilere yeni baskılar getirildi. Alman vatandaşları "tebaa" ve "Reich vatandaşları" olarak ikiye ayrıldı. Bu kanun çerçevesinde üç yılda bin 500 kararname çıkarılarak Yahudilerin tüm hakları ellerinden alındı. Devletten sonra yayıncılıktan, sanat uygulamalarından, bilim dünyasından ve sosyal hayatın her alanından kovuldular. Birçok şehirde ekmek almaları bile yasaklandı.

1938 yılına gelindiğine, Birinci Dünya Savaşı'ndan beri Almanya'da yaşayan 17 bin Polonya Yahudisi sürgün edildi ve kimse bunları almadığı için 28 Ekim günü vagonlar, bunları Polonya sınırındaki kamplara 'boşalttı'. İşte, 7 Kasım günü Paris'teki Alman Büyükelçiliği Üçüncü Katibi von Rath'ı vuran Herschel Grynzspan, bu sürülenlerden birinin oğluydu. Ertesi akşam ise 'Kristal Gece' olacaktı.

'Kristal Gece' ile birlikte Yahudilerin toplama kamplarına, tiyatrolara, otellere, plajlara ve hatta Alman ormanlarına alınmaması için bir komisyon da kurulur. Goebbels *(üstte), ormanlar konusunu* büyük bir ciddiyetle teklif edince, o sırada neşesini toplamış olan Goering "Ama onları bir ormana alalım, kendilerine benzeyen bazı hayvanlarla, mesela onlar gibi çarpık burnu olan ren geyiğiyle bir araya koyalım ve nasıl alıştıklarına bakalım" gibi,

Bakanlar Kurulu'nda konuşulanlar...

'Kristal Gece'nin ardından gerçekleştirilen ve tutanakları sonraki tarihlerde bulunan bir Bakanlar Kurulu toplantısı, bir film sahnesini andırır...

Şişman Mareşal Goering *(altta),* toplantıya başkanlık yapmaktadır. Sigorta şirketlerini temsilen toplantıya çağrılan bir zat, sadece kırılan pencere camlarının maliyetinin beş milyon markı bulduğunu ve yükümlülüklerini yerine getirdiği taktirde, tüm sigorta şirketlerinin batacağını söyler. Heyecana kapılan Goering "Bu böyle devam edemez, bunu kaldıramayız" diye bağırır ve Heydrich'e dönerek "Bu kadar çok değeri yok edeceğine, keşke iki yüz Yahudi öldürseydin" diye sitem eder. Goering, bunu Nurnberg Mahkemesi'nde kabul edecek ve fakat "Ciddi değildi, öfke anında söylenmişti" diye savunma yapacaktır.

Bu toplantıda, Yahudilere karşı alınacak diğer tedbirler de görüşülür; Yuhudilerin okullara,

rında ve gettolarda toplandığı üçüncü büyük aşama başladı. Bu evrede Yahudiler genelde tam tecrit, ambargo ve köle işçilik düzeninin berbat koşulları nedeniyle ölüyorlardı. Nihayet 1941'den sonra gaz odaları ve fırınların kullanıldığı dördüncü kitlesel imha aşamasına geçildi.

Bu arada ilave edilmesi gereken bir başka husus da yaklaşık beş milyon Yahudi olmayan Avrupalının da imha edildiğidir ki, bunlar arasında her ülkeden direnişçiler, entelektüeller, solcular, Çingeneler, Doğu Avrupa halklarının bir bölümü ve daha birçok unsur bulunmaktaydı.

Bu süreçte Yahudilerin talihsizliklerinden birisi de hiçbir ülkenin kendilerini almaya yanaşmaması ve hatta sahip çıkmamasıydı. Bunda anti-semitizmin yaygınlığı, Almanya'nın baskısı, İngiltere'nin hesapları ve daha birçok faktör bulunmaktaydı.

Çok azı Avrupa'dan dışarı çıkabildi ve yine çok azı Araplar ile Yahudiler arasındaki dengeleri bozmak istemeyen İngilizleri aşıp Filistin'e ulaşabildi. Bir kısmı aylarca gemilerde kalıp ya torpillendi ya da çaresiz indirildikleri limanlardan tekrar yük vagonlarıyla gaz odalarına gönderildi. ABD ve İngiltere'nin katliamları bildikleri kesin olmakla birlikte, buna karşı ne yaptıkları, daha doğrusu ne yapamadıkları veya niçin yapmadıkları henüz yeterince tartışılmış ve aydınlanmış bir tarih konusu değildir. Esasen Anglosaksonlar ile İsrail arasında savaştan sonra gelişen ilişkilerin iklimi de bu konunun öne çıkartılmasına engeldir. ■

Ernst von Rath'ın, 17 Kasım'daki cenaze töreni, III. Reich'ın eğilimlerinin de etkisiyle, oldukça görkemli geçti. 'Führer', cenaze törenini Rath'ın anne ve babasının arasında izledi (üstte).

sözde espriler bile yapar. Goering, para konusuna da kestirme bir çözüm bulur; şirketler parayı ödeyecek ama devlet bunların tümüne el koyacaktır. Yahudiler ayrıca bir milyar mark tazminat ödeyeceklerdir. Böylece, kamu alanından dışlanmış olan Yahudiler, bir kalemde son kaleleri olan ticari hayattan da silinecekler ve toplama kamplarının yolunu tutmaya başlayacaklardır.

Hans Frank, Nürnberg Mahkemesi'nde "Şeytan Hitler idi, hepimizi yoldan çıkardı" demişti (sol üstte). 'Kristal Gece'de kundaklanan sinagoglardan biri (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Çocuk gözüyle II. Dünya Savaşı yılları / 3

Tek tip ekmek günleri

1941 ve 42 yılları Türkiye için, yokluk, zam ve kısıtlama yılları oldu. Fiyatı zam gören ekmeklerdeki buğday oranı yarıya indi. Fırınların önünde izdiham yaşanmaya başlandı. Ekmek 'karne'ye bağlandı.

ESER TUTEL

İkinci Dünya Savaşı, 1941'de üçüncü yılındaydı. O yıl, iki çok önemli sabotaj olayı tüm İstanbul'u temelinden sarsmaya yetti. 11 Mart 1941 günü, Tepebaşı'ndaki ünlü Pera Palas Oteli'nde ansızın patlayan bomba, yalnız İstanbul'u değil, tüm Türkiye'yi yerinden oynattı. İngiltere'nin Sofya Elçiliği mensupları savaş nedeniyle elçilik binasını terk edip İstanbul üzerinden İngiltere'ye dönmek için yola çıkmışlardı. Diplomatların İstanbul'da indikleri Tepebaşı'ndaki Pera Palas Oteli'nin kapısında patlayan bombanın korkunç tarrakasını Balıkpazarı'ndaki evimizden biz de duymuştuk!

İnfilakta ikisi sivil Türk polisi, ikisi otel personeli, ikisi İngiliz kadın sekreter, biri de şoför olmak üzere, yedi kişi parçalanarak can vermişti. Ayrıca on kadar da ağır yaralı vardı! Patlama o kadar şiddetli olmuştu ki, otel müdürü bulunduğu yerden 10 metre uzağa fırlamıştı! Olay, besbelli Alman ajanlarının marifetiydi. Günler sonra içine saatli bir bomba yerleştirilmiş bir

İstanbul'da ekmek, 14 Ocak 1942'de karneye bağlandı (üstte).

Vilâyeti: Kastamonu
Kazası: Çatak
Maaşlı ve Ücretli Memur ve Müstahdemlere mahsus
KARNE
№288743 *
Adı ve soyadı: Abdullah Sağer
Dairesi: Çatak
Memuriyet unvanı: Müstahdem
İkametgâhı: Baba Hasan Mahallesi Kutlu Efendi Sk. No:7

valizin kapı önünde öteki valizlerin arasına karıştırılıverdiği anlaşıldı. Nasıl olmuşsa, bombanın saati tutukluk yapmış, ancak İngilizler odalarına çıkıp yerleşmeye başladıkları sırada patlamıştı!

O yılın ikinci müthiş olayı, 23 Haziran günü meydana geldi. Daha önce İngiltere'ye siparişi verilen denizaltı gemilerini teslim almak üzere yola çıkan 'Refah' şilebinin Kıbrıs açıklarında batırılması, Türkiye'yi bir kez daha can evinden vurdu.

O günlerde doğrudan İngiltere'ye gitmek çok tehlikeli olacağı için, denizaltıcılarımız Mersin'de toplanmışlardı. Bir şileple önce Mısır'a gideceker, oradan da Londra'ya uçacaklardı. 'Benjamen & Barclay' firmasının 'Refah' adlı bu eski gemisini hangi devletin denizaltısı batırdı, kesinlikle öğrenilemedi. Yaşanan faciada 168 kişi öldü, ancak 32 kişi hayatta kalabildi. Pera Palas'taki patlamanın da, 'Refah Faciası'nın da evimizde uzun zaman konuşulduğunu çok iyi anımsıyorum.

BUĞDAY ORANI YÜZDE 50

27 Ocak 1941 tarihli gazetelerde bin çuval kahve ithal edildiği haberlerinin çıktığı gün, kahve tiryakisi olan babamın yüzünün nasıl güldüğünü çok iyi hatırlıyorum:

Mühim kararlar
Ekmek tevziatı karne usulüne bağlanacak
Parti Meclis Grupu, Millî Korunma kanunundaki tadilâtı kabul etti

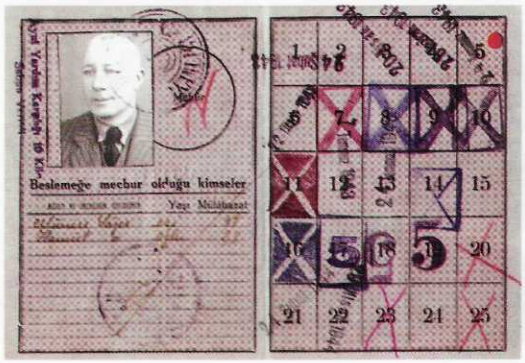
Ekmeğin karneye bağlanacağını bildiren gazetelerdeki haberler (solda), fırınların önündeki izdihamın daha da artmasına yol açtı (üstte). Abdullah Sağer'e ait bir ekmek karnesi (sol üstte ve altta). Refah Faciası'ndan sağ kurtulanlardan bir grup (sol altta).

"Yaşadık! Fındık kabuğu içmeye artık paydos!" diyor ve hemen arkasından ekliyordu: "Allah vere de karaborsaya düşmese!"

18 Şubat 1941 günü gazetelerde, tüm yurtta ekmeğin tek tip olarak yapılacağını okuduk. Bu yeni tip ekmeğe yüzde 30 oranında arpa, yüzde 15 oranında da çavdar karıştırılacaktı.

Bu demek oluyordu ki, ekmeklerdeki buğday oranı yarı-

Beslemeğe mecbur olduğu kimseler

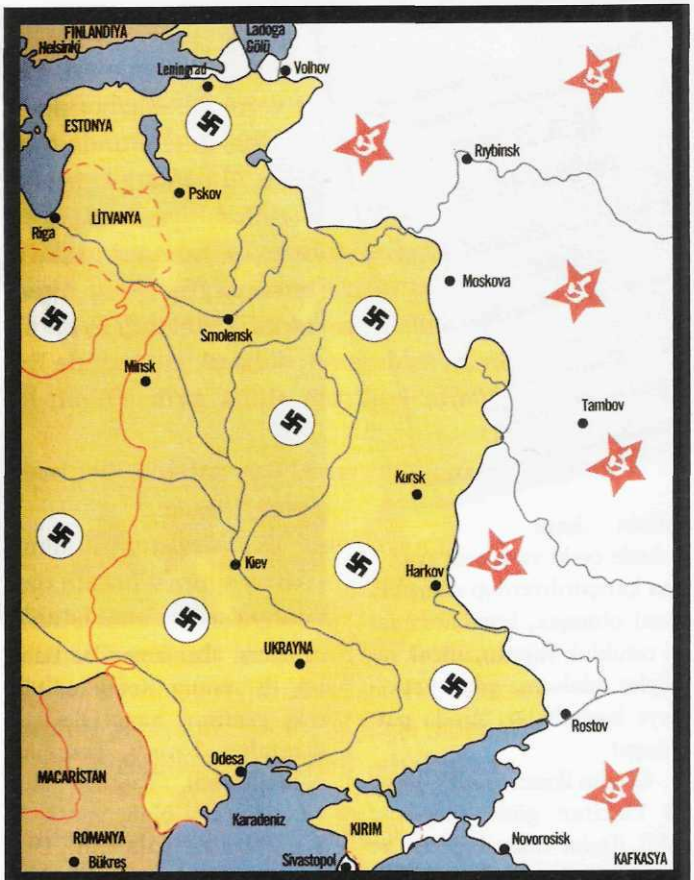
merakediyorum@googlegroups.com

Savaş kronolojisi: 1941

29 Ocak: İtalyanları durdurmaya çalışan Yunan Başbakanı General Metaksas öldü.
17 Şubat: Türk-Bulgar dostluk antlaşması Ankara'da imzalandı.
27 Şubat: İngiliz Dışişleri bakanı Eden ve General Sir John Dill, Ankara'ya geldiler.
2 Mart: Alman orduları Bulgaristan'a girdi.
18 Mart: Türk Dışişleri Bakanı Saraçoğlu ile İngiliz meslektaşı Eden, Kıbrıs'ta buluşup görüştüler.
24 Mart: Türk-Sovyet Saldırmazlık Paktı, Ankara ve Moskova'da yayımlandı.
27 Mart: Belgrad halkı ayaklandı *(üstte);* Hitler Yugoslavya'yı ezmeye karar verdi.
6 Nisan: Almanlar, Yunanistan'a ve Yugoslavya topraklarına saldırdılar *(altta).* Yugoslavya kayıtsız şartsız teslim oldu.
2 Mayıs: İngiliz-Irak savaşı başladı.
3 Haziran: İngilizler, Suriye'yi işgale başladılar.
18 Haziran: Türk-Alman Paktı, Ankara'da imzalandı.
22 Haziran: Türkiye, Sovyet-Alman savaşında tarafsız kalacağını ilan etti.
25 Ağustos: İngiliz ve Rus orduları İran'ı işgale başladılar.

5 Aralık 1941'de Doğu Cephesi'nde durum
1941'in ortalarında, Alman orduları Moskova'ya 60 kilometre kalana kadar hızla ilerlediler. Kış gelince baharı beklemeye başladılar. Üstteki harita 5 Aralık 1941'deki durumu gösteriyor.

ya iniyordu! Ekmeğin kilo fiyatı da 13 kuruşa çıkıyordu. Fırınların önünde hep aynı izdiham yaşanıyor, kuyrukların ardı arkası bir türlü gelmek bilmiyordu.

15 Kasım 1941 günü, tüm yurtta uçak seferlerinin durdurulduğu açıklanıyordu. Gerekçesi, *besbelli yakıt tasarrufu...*

22 Kasım 1941 günü de pasta ve kurabiye gibi unlu ve şekerli maddelerin yapımı kesin olarak yasaklandı. O günlerde, başta Gloria olmak üzere, Beyoğlu'ndaki bütün pastacıların bu yasak karşısında ne yaptıklarını bilemeyeceğim...

Bizler geceleri ya mangal üstünde kestane pişiriyor, ya da avuç avuç leblebi, fındık atıştırıyorduk. Soğuk kış sabahları okula doğru yola çıkmadan önce, bizlere pekmez içirdiklerini çok iyi hatırlıyorum.

Gün oluyor, gece tatbikatı yapılıyor, gün oluyor devlet yeni mahsule el koyduğunu açıklıyordu. 25 Aralık 1941 günü, buğdaydan başka yulaf ve çavdara da el kondu. Daha

sonra da yapağıya! Eee, askere yün de gerekliydi.

Ha, unutmadan şunu da ilave edeyim: Okulda öğretmenimiz hepimizden her gün evden bir odun alıp çantamızda getirmemizi istiyordu. Sanırım sınıfta 30-35 çocuktuk. Her birimizin getirdiği bu odunlar, öğleden sonrasına kadar idare edecek, bizleri iliklerimize kadar ısıtmasa bile, soğuktan morarmamızı önleyecekti!

1942 yılı, zamlar yılı, kısıtlamalar yılı oldu. 9 Ocak 1942 günü gazetelerde ete, oduna, kömüre zam yapıldığını öğrenen bizimkiler kara kara düşünmeye başladılar. Üstelik zamlar da yenir yutulur gibi değildi! Aslında yapılacak pek bir şey yoktu. Bu durumda yapılabilecek tek şey, 'Elle gelen, düğün bayram' deyimine sığınmaktı. Bizimkiler de zaten öyle yaptılar.

Derken, beklenen şey nihayet başa geldi. 14 Ocak 1942 günü İstanbul'da, 17 Ocak'ta Ankara'da, 22 Ocak'ta da İzmir'de ekmeğin 'vesika'ya, yani karneye bağlandığı ilan edildi. Amaç besbelli, ekmek tüketimini kontrol altına almaktı.

Karneler kişiye özeldi ve muhtarlıklardan alınacaktı. Mahalle muhtarları, evlerde kaç kişinin oturduğunu belediyeye bildiriyor, belediye de bastırdığı karneleri muhtarlara dağıtıyordu.

Yapılacak tek şey, muhtara giderek ev halkının karnelerini almaktan ibaretti. Muhtar, ev halkının sayısı kadar karneyi veriyor, bir karışıklık olmasın diye de nüfus cüzdanının kapağının içine, o ayın karnesinin verildiğine dair bir damga basıyordu. Karne ada yazılı olduğu için, başkaları tarafından kullanılamayacaktı. Sonradan şeker de, patiska da, kömür de, Sümerbank ürünleri de hep karneyle verilmeye başlanacak, böylece nüfus cüzdanlarının sayfaları damgalarla dolup taşacaktı.

Geçenlerde, hâlâ saklamakta olduğum nüfus cüzdanımı bulup baktım da; o savaş yıllarında neler neler verilmiş, hepsini okudum:

"II. Kânun (Ocak ayı) ve Şubat Ekmek Karnesi verildi."

"Mayıs ve Haziran 1944 Ekmek Karnesi verildi."

"2. Teşrin (Kasım) - 1. Kânun (Aralık) Ekmek Karnesi verildi."

"M. H. 943 Ekmek Kartı verildi."

Biçim biçim, renk renk, büyüklü küçüklü kömür, makara, patiska damgaları... Ama daha çok, ekmek karnesi...

Savaş kronolojisi: 1942

24 Şubat: Ankara'da Von Papen'e karşı suikast teşebbüsü...
27 Mart: Türkiye-Bulgaristan ticaret antlaşması imzalandı.
8 Temmuz: Başbakan Refik Saydam, İstanbul'da vefat etti. Şükrü Saracoğlu *(üstte, ortada; Numan Menemencioğlu ve Hüsrev Gerede ile birlikte),* Başbakan oldu.
13 Ağustos: Moskova'da ilk Stalin-Churchill görüşmesi yapıldı.
19 Kasım: Kızılordu, Stalingrad'da karşı saldırıya geçti.

Şeker, önce zamlanır sonra karaborsaya düşer (en solda). **Hitler Bulgaristan Kralı III. Boris ile birlikte** (solda, en üstte). **Karikatürist Ramiz'in çizgileriyle Almanların, Romanya ve Bulgaristan üzerinden Balkanlara inişi** (sol üstte). **Türkiye'nin Berlin Büyükelçisi Hüsrev Gerede, 1941 yılında bir toplantıda konuşuyor** (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

'Varlık Vergisi' olayı

1942 yılının Kasım ayında konmuş olan 'Varlık Vergisi', savaş ortamı yüzünden bozulan ekonomiyi bir düzene koymayı amaçlıyordu *(üstte; bir Varlık Vergisi mükellefi ödeme yapıyor)*. Bu vergi, başta gayrimüslim işadamları olmak üzere, karaborsacılık ve stokçuluk yaparak haksız kazanç elde edenleri hedef alıyordu. Bir heyet, serbest çalışanlara bir sefere mahsus olmak üzere bir vergi miktarı saptıyordu. Bu vergiyi ödemeyenler, taş kırmak üzere Aşkale'ye gönderilecekti. Nitekim gönderilenler de olmadı değil... Uygulaması çok tartışılan bu vergi, 1944'ün Mart ayında kaldırıldı. O günden bu güne, birçok yayına konu olan Varlık Vergisi hakkındaki ilk önemli yayın da o dönemde İstanbul Defterdarı olan Faik Ökte'nin 'Varlık Vergisi Faciası' adlı kitabıdır *(sağda)*.

Her gün alttaki kuponlardan o güne mahsus olanı makasla kesilecek, fırına öyle gidilecekti. İyiydi, hoştu da, kişi başına verilecek ekmeğin azlığı halkı isyan ettirecek kadar azdı!

Yedi yaşına kadar çocuklara günlük ekmek istihkakı 187,5 gramdı. Büyüklerinki 375, ağır işçilerinki 750 gram! 1942 Nisan'ında bu miktar daha da indirilerek önce 175 grama, Mayıs'ta da 150 grama düşürüldü. Haziran'da ise ne olmuşsa olmuş, 300 grama çıkartılmıştı.

Karne uygulaması giderek öteki il ve kasabalarda da başladı. Bu arada karne hırsızlıkları oluyor, gizlice sahte karneler basılıp el altından şuna buna satılıyordu. Ayrıca eli çok darda olanların, günlük karnelerini bile satmak zorunda kaldıklarını duyuyorduk. Kışlaların yakınlarında, örneğin Orhaniye Kışlası'nın erlerinin, Beşiktaş çarşısında el altından kendilerine fazla gelen tayınlarını sattıklarını işitiyorduk.

Her yerden, "Allah günah yazmasın, ekmek de ekmek olsa bari!" diye şikayetler yükselmekteydi. Çoğu fırının çıkarttığı ekmeğin yüzde 75'inin mısır, yüzde 15'inin arpa, yüzde 10'unun da darı unundan oluştuğu söyleniyordu.

Birinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi, halk her ne kadar süpürge otu tohumundan yapılmış ekmek yemiyorsa da, yine de ekmeklerden şikayet hiç eksilmiyordu.

Fırıncılar da kendilerine verilen unun kötülüğünden bezmişlerdi ki, yerden göğe kadar hakları vardı. "İnsaf edin! Biz de yaptığımız ekmeği beğenmiyoruz!" diyorlardı. "Mısır, darı, yulaf unlarının karışımı, buğday unu gibi hamur tutmuyor ki!"

Lokantaya gidenler, ekmeklerini beraberlerinde götürmek zorundaydılar. Ekmeğin yoksa, yemeğini ekmeksiz yiyecektin! 1944-45 ders yılında yatılı okula giderken, annem o haftanın ekmek kuponlarını özenle keser, düşürmeyeyim diye de çengelli iğneyle ceketimin iç cebine iğnelerdi. 1945 yılının 6 Mayıs günü Avrupa'da savaş sona erdiyse de, ekmek karnesi uygulanması kısa bir süre daha devam etti.

ASKERLİK ÜÇ YIL

1942 yılının Ocak ayında askerlik üç yıla çıkartıldı. Alman birlikleri Trakya sınırımıza dayanmışlardı. Berlin'den gelebilecek ani bir emirle, her an sınırı geçerek topraklarımıza girmeleri an meselesiydi.

Trakya'nın her köşesi asker kaynıyordu. Önemli köprülerin başına inşa edilen beton koruganlardaki erler, olası bir düşman geçişine karşı, köprüleri havaya uçurmak üzere, elleri tetikte, hazır bek-

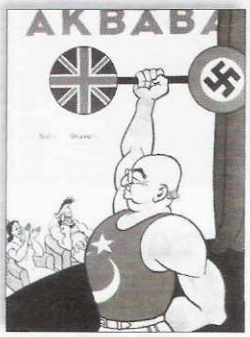

Dul ve yetimlere ait kuponlu bir tevziat kartı (sağ üstte). Savaş yıllarında Kızılay'ın kurduğu aşevlerinden biri (sağda).

lemekte idiler. Ne var ki, devir değişmiş, savaşların en tehlikeli silahı uçak olmuştu. Artık en büyük tehlike, havadan gelebilecek tehlikeydi.

Nisan 1942 günü İngiliz uçaklarının Milas'ı bombaladığını duyduk. İngilizler bu şirin Ege kasabasını yanlışlıkla bombaladıklarını bildirmişlerdi. Ne var ki bu yanlışlık, iki kişinin başını yemişti.

Bir ay kadar sonra, 22 Mayıs 1942 günü de, Aksaray Meydanı'na kocaman bir top mermisi düştü. Rastlantıya bakın ki, babam yarım saat kadar önce oradan geçmişti!..

"Eee, kaderde varsa, ne yapsan fayda yok!" diyordu. "Yine ucuz atlattım!"

Merminin düşmesiyle durakta tramvay bekleyenlerden dört kişi ölmüş, 17 kişi de yaralanmıştı. Olaya, sanıyorum deniz tatbikatı sırasında Yavuz zırhlımızın bir mermisinin yolundan sapması neden olmuştu. Harpti bu! Bütün bunlar olmamalıydı, ama oluyordu işte!

29 Haziran 1942 günü İstanbul'da evlere 5 tondan fazla kok kömürü verilmeyeceği ilan edildi. Ankara'da da 2 tondan fazla... 15 Kasım'da da yeni bir uygulama başlatılarak ekmeğin iki ayrı fiyattan satılacağı bildirildi: Halka 27 kuruştan, memura 14 kuruştan! Devlet bu kararı, besbelli iki yakası bir araya gelmeyen memurunu korumak için almıştı, ama acaba halkın iki yakası bir araya geliyor muydu? Aynı ev halkından iki kardeşten biri memursa, ekmeği öteki kardeşten 13 kuruş daha ucuza alacaktı!

İnönü karşıtlarının, "Bizi anamız babamız birbirimizden ayırmadı! Nasıl oluyor da İnönü ayırıyor!" diye ileri geri söylendiklerini o çocuk yaşımda ben bile duydum.

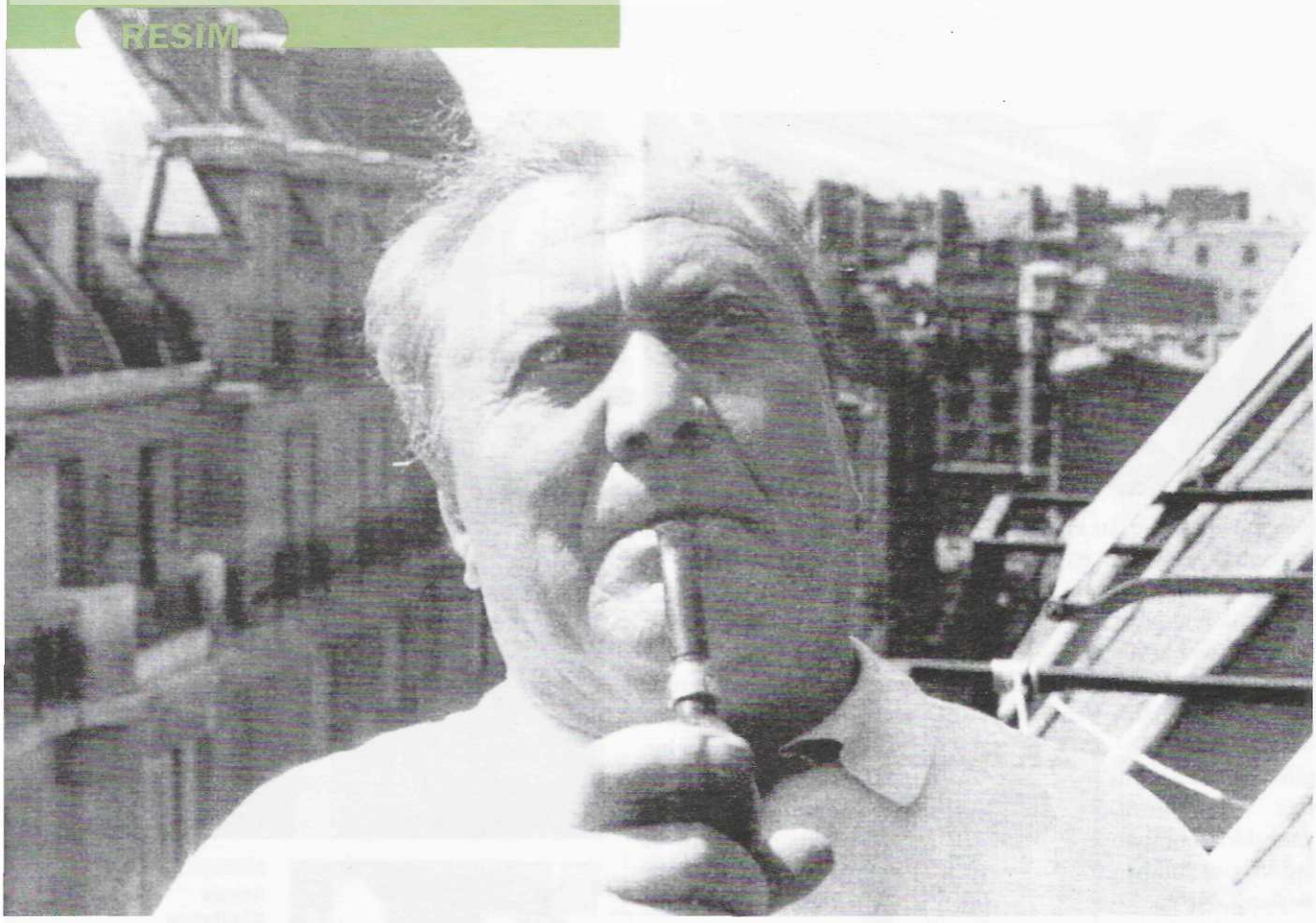

Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Franz von Papen (sol üstte; fötr şapkalı). Anadolu'da akrabası bulunan İstanbullular, hükümetin yardımlarıyla kentten ayrılıyorlar (üstte). İlk Stalin ve Churchil ilk görüşmesi 1942'de gerçekleşti (solda). Cemal Nadir'in çizgileriyle, Türkiye'nin denge politikası (sol üstte): Başbakan Refik Saydam 'barış perisi' tarafından alkışlanıyor.

O günlerde birçok kimsenin evlerini barklarını kapatarak Anadolu'ya göç ettiklerini görmeye başladık. Bu göçü devlet de teşvik ediyordu. Hatta öylesine teşvik ediyordu ki, onlara indirimli tren bileti bile veriyordu.

Anadolu'da kimsemiz yoktu ki, tası, tarağı toplayıp biz de Anadolu'ya kaçalım!.. Babamın işi İstanbul'daydı. İstesek de, istemesek de doğup büyüdüğümüz bu güzel şehirde kalmaya mecburduk... ■

merakediyorum@googlegroups.com

Yerelliğini koruyabilmiş evrensel bir ressam

'Deli sanatçı' Fikret Muallâ

Fikret Muallâ'nın alkolle yıkanmış sansasyonel davranışlarının altında, derin bir kültür birikimi ve yoğun bir vatan sevgisi yatar. Sanatçının Avrupa resmi karşısında yerel duyarlığını koruyabilmiş olması, bunun temel bir göstergesidir.

ORHAN KOLOĞLU

Türk ressamları içinde, dünya çapında en büyük ünü kazanmış ve eserleri, uluslararası koleksiyoncular arasında, bugün de revaçta olan sanatçı Fikret Muallâ'yı, 100. doğum yılında anıyoruz.

Fikret Muallâ üzerine ve onun sanatı hakkında bugüne kadar, çok şey söylendi. Ama şaşırtıcı olan şudur ki, Fikret Muallâ'nın, kendi anlayışını yansıtan, bırakınız bir makalesini, iki satırlık bir demeci bile yoktur. O, sadece kendisi hakkında değil, diğer ressamlar hakkında da fikir yürütmez. Picasso bile onu takdir etmiş ve ilgilenmiştir. Paris'te 'La Palette' kahvesinde kafa çekerken, yanına getirip takdim ettikleri ünlü ressama bakmış ve "Picasso mu, tanımıyorum" diyebilmiştir.

Fikret Muallâ

Onu en iyi değerlendiren ve sanat dünyasındaki yerine oturtan kanımca, Japon kökenli Fransız eleştirmen Youki Desnos olmuştur. 1958'de Paris'teki Fikret Muallâ sergi-

sinin tanıtım broşüründe, eleştirmen şunları söyler:

"Muallâ Türk'tür. Hatta Ay'dan ya da Merih gezegeninden de düşmüş olsaydı bile, Muallâ'dan başka bir şey olamazdı. Ve de bir yumurta kadar gerçek ve elle tutulabilir olan eserleri de, öyle esrarengiz ve aynı zamanda öylesine bütünleşmiş olamazlardı."

Youki Desnos, bütün büyük ressamlar gibi, Muallâ'nın da "temelini inkâr etmemekle birlikte", döneminin etkin akımı ekspresyonizmin çok bilinen tekniğinden sıyrılabilip kendi resmini geliştirebildiğini öne sürer:

"Bu, Muallâ'nın en gerçek katılanlarından biri olduğu öyle bir gezegenler arası gezidir ki, bu yıldızlara özgü alandan kekeleyerek geldiğini zannediyoruz ve bize sözcüklerle söyleyemediğini (zira bu deneyimi anlatabilmek için kelime bulunamaz) tabloları ve guaşlarıyla ifade ediyor."

Muallâ'nın, Toulouse-Lautrec, Bonnard ya da Vuillard ile karşılaştırıldığını; ama aslında bunun bir "aldatmaca" olduğunu vurgulayan eleştirmen, "Muallâ'nın getirdiği bambaşka bir şeydir" diyecektir: "Renkleri kendisine ait olduğu gibi, tablolarının yapısındaki kesin düzen de onundur."

İki Fikret Muallâ: İsyancı adam (üstte) ve dalıp gitmiş sanatçı (solda). Fikret Muallâ 1959'da, Madam Anglés'in 'koruması altında' (sol üstte). Fikret Muallâ, 'Paris damlarının altında', stüdyosunda (sol sayfada).

merakediyorum@googlegroups.com

Fikret Muallâ'nın 1957 tarihli bir guaşı: 'Orkestra' (sağda). Sanatçının 1929'da yayımlanan 'Schiller' adlı kitabının kapağı (sağ altta). Paris'ten İstanbul'a giden desenli bir Fikret Muallâ mektubu (sağda, en altta).

Nitekim eleştirmen Youki Desnos'tan yıllar sonra, Sezer Tansuğ da şu saptamayı yapacaktır: "Fikret Muallâ, Avrupa resmi karşısında, çıkıp geldiği yerel duyarlığı koruyabilmiş bir istisnadır."

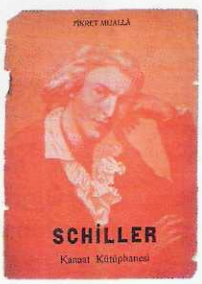
Peki; çağdaş Türk resim sanatında özel bir yeri olan, "Türk resim sanatını, duyarlık yönünden, Paris resmi karşısında üstün bir başarıyla temsil etmiş bulunan" bu sanatçı, nasıl bir insandı?..

Fikret Muallâ'nın Türkiye'nin yetiştirdiği 'en sansasyonel ressam' olduğunu söyleyenlerin sayısı az değildir...

Evet; bu doğrudur ve Fikret Muallâ'nın 64 yıllık yaşamını özetlemek isteyenler, ona yalnızca iki sıfatı layık görürler: 'Ressam ve sarhoş'... Aslında bu sıfatlarla daha çok, ressamın ömrünün ikinci yarısı tanımlanabilir.

Oysa Fikret Muallâ'nın yaşamının ilk yarısında, karşımızda dikkat çekici bir kültür birikimine sahip bir sanatçı vardır. Bunun pek çok kanıtını ortaya koymak mümkün...

Fikret Muallâ bu dönemde öyküler yazdığı gibi, 18. Yüzyıl'ın ünlü Alman şair ve yazarı Schiller'in yaşamını aktaran bir kitap da kaleme almıştır. Bu yapıtından önce, 1928'de 'Der Querschnitt' adlı Alman dergisinde Fikret Muallâ'nın Türkiye'yi tanıtan ilginç bir makalesinin yayımlandığını da görüyoruz.

Bu uzun makalede Fikret Muallâ, içinde doğup büyüdüğü Osmanlı toplumu ile "Gazi'nin Devrimleri Türkiye'si"ni karşılaştırır:

"Bugünkü Türkiye'de romantizm arayanlar büyük hayal kırıklığına uğrayacak. Ro-

Annesini küçük yaşta kaybetmişti...

Fikret Muallâ, küçük yaşta kaybettiği annesine çok bağlıydı. Aslında, hep bir kız çocuğu istemiş olan annesi ona 'Muallâ' ismini vermiş, hatta çocukluğunda onu, uzun saçlı büyütmüştü *(üstte; Muallâ, babasıyla).*

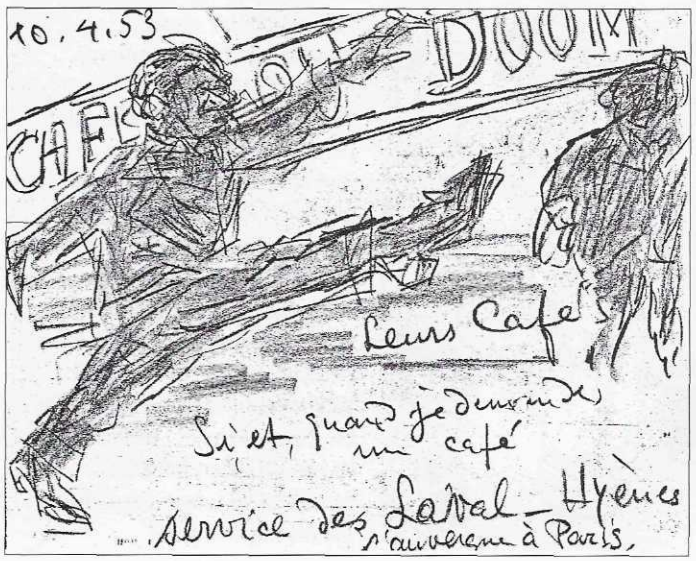
Fikret Muallâ'nın en 'klasik' tablolarından biri: 'Yeşil Ahenkli Lokanta' (en üstte). Düzenleme açısından Cézanne ekolünü çağrıştıran bir natürmort (üstte). Tipik bir Paris tablosu: 'Rıhtımdaki Kitapçı ve Notredame Katedrali' (solda).

mantizm artık geçmişe aittir. Eski Türkiye'yi görüp tanımak isteyen, ancak o devri bu kadar güzel anlatan Pierre Loti'ye başvurmalıdır."

Kurtuluş Savaşı'nda Yunanlıların taş üstünde taş bırakmadığını vurgulayan Fikret Muallâ, makalesinde 1928'in Avrupa'sına şöyle seslenir: "Bu kahraman halk, emperyalizm ve kapitalizme karşı bu savaşı da kazanmağa muvaffak oldu. Gazi bunu üç kelime ile anlatır: 'Düşmanı yendik; basta' (İtalyanca 'yeter' anlamında)..."

Ancak Berlin'de iken, bu satırları yazdığı yıl, Fikret Muallâ, alkolle de iyice haşır neşirdir. Sonunda, daha 25 yaşına girdiği o yıl, 'alkol bağımlılığı' onu tımarhaneye kadar sürükler...

1903'te İstanbul'da, Kalamış semtinde doğan Fikret Muallâ, Galatasaray Sultanisi'nde okurken, 12 yaşında futbol merakı nedeniyle, hayatının akışını değiştiren ilk önemli dönemeci yaşar: Fenerbahçe takımının sol açığı olan dayısına Hikmet'e (Topuzer) özenerek top peşinde koşarken ayağı kırar. Bir yıl alçıda kalan ayağını topallık-

Fikret Muallâ'nın, Paris'te, Dôme kahvesinden kovuluşunun resmidir: 10 Nisan 1953'te çiziktirdiği bu desende Fikret Muallâ, kahvenin adını, hakaret olsun diye 'Doom' şeklinde yazar (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Orhan Koloğlu'nun hazırladığı ve şu sıralar Boyut Yayın Grubu tarafından okura ulaştırılan 'Fikret Mualla: Bir Garib Kişi' başlıklı kitap, sanatçıyı andığımız 2003 yılında, onun 100. doğumgünü anısına, özel olarak hazırlanmış. Yapıt, görsel açıdan da zengin bir içeriğe sahip.

tan kurtaramaz. Buna, annesinin 1918'de ülkeyi saran İspanyol Nezlesi'nden ölümü de eklenince, büyük bir bunalıma düşer.

Üvey annesiyle geçinemeyince, babası genç Fikret Muallâ'yı 1920'de mühendislik tahsili için Zürih'e gönderir. Fikret Muallâ da o günden itibaren, ailesinden tamamen kopuk bir yaşamın içine girer. Almanya'ya yerleşir; ama mühendislikten de vazgeçip resim eğitimi görmeye yönelir. Alkolle tanışır...

1920'lerin sonunda Türkiye'ye dönen Fikret Muallâ, Sultanahmet bölgesinde ve daha çok Beyoğlu'nda yaşar. Ayvalık'ta resim öğretmenliğine atanırsa da, taşra yaşamına ayak uyduramaz, işi bırakır. Bir ara Galatasaray Lisesi'nde de öğretmenlik yapar; Şehir Tiyatroları ile Süreyya Paşa Opereti için elbise desinatörü alarak çalışır.

Fikret Muallâ'nın Türkiye'de açtığı ilk kişisel sergisinin duyurusu (sağda).

Bu dönemde Fikret Muallâ tablolar, dergilere illüstrasyonlar da yapar; ressam olarak kendini kabul ettirmeğe çalışır. Türkiye'deki ilk kişisel sergisini de 1934'te Beyoğlu'nda açar. Ancak Avrupa'da, çevresinde gördüğü sanatçıların eksikliğini, burada hep hisseder.

Ressamlığındaki dengeliliğe karşılık, içki yüzünden özel hayatındaki aşırılıklar giderek artar.

Örneğin Suadiye Plaj Gazinosu'nda, viskili, havyarlı ziyafetinin faturasını ödeyecek parası olmadığını göstermek adına, içine hiçbir şey giymediği pardösüsünü açıp herkese çıplak bedenini seyrettirmekten kaçınmaz. Nâzım Hikmet, Semiha Berksoy, Fikret Adil gibi arkadaşlarının yardımlarıyla yaşamaya başlar.

'ATATÜRK FOTOĞRAFI'

Fikret Muallâ'nın İstanbul yıllarında bir de 'ilk Bakırköy ziyareti'nin tuhaflıkları vardır! O günlerde, gazeteci ve sanat eleştirmeni Fikret Adil, bir makale yazıp devlet dairelerine şişirme Atatürk fotoğraflarını yüksek fiyatlarla satarak zengin olan bir fotoğrafçıdan yakınır. Bunların yerine, yağlıboya tablolar asılırsa, ressamların da bundan yararlanacağını belirtir.

Bu makalenin etkisi altında kalanlardan biri de Fikret Muallâ olur.

İstanbul yıllarındaki parasızlığının had safhada olduğu bu dönemde, bir gece iyice sarhoş olan ressam, Fikret Adil'in sözünü ettiği fotoğrafçının Beyoğlu'ndaki dükkanının önüne gelir. Atatürk resimlerine bakar ve elindekileri camekana fırlatır!..

Karşıtlarının iddiasına göre, Fikret Muallâ, özellikle Atatürk'ü şaşı gibi gösteren bir resme kızıp, 'Bak şu şaşkaloza!..' diye bağırmıştır. Hakaretin fotoğrafçıya mı yoksa

'Leblebiciler arasında bir ucube'

Ressamlığın toplumumuzda henüz ciddi bir meslek sayılmadığı 1930'lu yıllarda, Fikret Muallâ, 'Üsera Karargâhı' (Esirler Karargâhı) isimli öyküsünde, resimle ve toplumla ilişkisini bize şöyle aktarır: "Resim yapmak, resim yaptırmak zengin cemiyetlerin lüksüdür ve ben leblebiciler arasında bir ucubeyim. Ben bu kitle içinde, onlarca, bir deliyim. Nitekim, bence de, beni resim yapmaktan uzak tutan herhangi bir kimse de benim düşmanımdır ve ben de ruhen fakir bir cemiyetin ve tufeyli zenginliğinin müthiş düşmanıyım."

fotoğraftaki kişiye mi yönelik olduğu konusundaki iddialar karşısında, onun ressamlığına saygı duyan bir polis yetkilisi olayı çözmek için, Fikret Muallâ'yı 'aklî dengesinin saptanması talebiyle' Bakırköy Akıl Hastanesi'ne sevk ettirir.

Böylece on ay kadar Bakırköy'de, Neyzen Tevfik ile bir odada, Dr. Mazhar Osman'ın gözlemi altında kalan Fikret Muallâ, 'Atatürk düşmanı' damgası yemekten kurtulur.

PARİS YILLARI

1937'de Bakırköy Akıl Hastahanesi'nde bir kez daha alkol temizlenmesine tâbi tutulduktan sonra, Avrupa'ya kapağı atmayı iyice kafasına koyar ve 1939'da Paris'e yerleşir.

Paris'te durmadan resim yapar; ama galeri sahipleri tarafından hep istismar edilir. Buna aşırı alkol düşkünlüğü de eklenince, ressamın yaşamı, tam bir 'sokak serserisi' yaşamına dönüşür. Ressam olarak ünü her geçen gün artar; ama sefil yaşamını da sürdürür.

Fikret Muallâ 1954'te Paris'te ilk özel sergisi açar. Zaten sanatçı eserlerinin başkalarının yapıtlarıyla birlikte sergilenmesinden hoşlanmaz. 1953 ve 1956'da, Paris'te de iki kez akıl hastanesine yatırılmasına neden olacak aşırılıklarda bulunur.

Fikret Muallâ, ancak 1959'da, Madam Anglés'in koruması altına girince, en azından parasal açıdan, nispeten güvenceli bir dönem yaşamaya başlar; ama bu dönemde de, onun alkolden kaynaklanan aşırılıklarının sonu gelmiş değildir...

Siyasi bir eylemciliği bulunmamakla birlikte, davranışları ve dostlukları nedeniyle, Fikret Muallâ'yı 'solcu' sayanlar az değildir. Oysa Alman işgali altındaki Paris'te - iyi Almanca bildiği için- Almanlarla kolay ilişki kurması yüzünden, onu 'Nazi' olarak görenler de vardır.

Aslında Fikret Muallâ hep siyasî kavuşturma korkusu içinde yaşamıştır. Fransa'dan hudut dışı edilip Türkiye'ye gönderilme korkusu sanatçıyı hep bunaltmıştır.

Buna karşılık Fikret Muallâ'nın Türk vatandaşlığından kopmama kararlılığı da dikkati çekicidir. Sanatçının en büyük arzusu da İstanbul'da, Karacaahmet Mezarlığı'na gömülmekti...

Fikret Muallâ'dan mesajlar

Ünlü pedagog ve eğitimci İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun çıkardığı 'Yeni Adam' dergisinin, 12 Kasım 1936 ile 20 Ekim 1937 tarihleri arasındaki sayılarında, Fikret Muallâ'nın 94 çalışmasına rastlanır. Bunlara illüstrasyon denebileceği gibi, aralarında karikatür niteliği taşıyanlar da vardır. Belki birkaçı Bakırköy'de tedaviye alınmasından öncesine aittir. Ama genellikle bu desen ve karikatürlerin büyük çoğunluğu, ressamın Neyzen Tevfik ile aynı odayı paylaştıkları Bakırköy'de yapılmıştır. Alkolden arınmış bir kafa yapısıyla aktarılan mesajlarda, toplumsal eleştiri ön planda yer alır:

- İki hamal çocuk resminin altında: 'Mektepler açıldı' *(sağ üstte).*
- İki ihtiyar çarşaflı kadın resminin altında: 'Gün görmüşler'.
- İki modern giysili kadın resminin altında: 'Silikler'.

Fikret Muallâ'nın bu çalışmaları, 1993'te Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanır *(üstte).*

Avrupa'da da, Türkiye'de de giderek ünü artan Fikret Muallâ'nın sağlığı ise kötülüyordu. Sonunda, sanatçıyı himayesine almış olan Madam Anglés onu 1962'de Güney Fransa'daki Reillane köyüne (Nice) yerleştirerek Paris'in yıpratıcı yaşamından uzaklaştırdı. Fikret Muallâ 19 Temmuz 1967'deki ölümüne kadar, orada yaşadı. Kemikleri 1974 yılında, arzusuna uygun olarak Türkiye'ye getirildi ve Karacaahmet Mezarlığı'na defnedildi. ■

Fikret Muallâ'nın koruyucusu Madam Anglés, sanatçının bir natürmort tablosu önünde (sol üstte).

Fikret Muallâ'nın Paris'te, 1957'de açtığı serginin duyurusu (üstte).

merakediyorum@googlegroups.com

Georges Simenon 100 yaşında

Yazarı kadar ünlü

Polis müfettişi tiplemesi 'Komiser Maigret' ile romanları satış rekorları kıran, beyazperdeye defalarca yansıtılan Georges Simenon, 20. Yüzyıl'ın en üretken ve en çok okunan yazarları arasındadır.

MİNE HAKSAL

Georges Simenon 1981'de kaleme aldığı 'Özel Anılar'ında şu satırlara yer verir: "En eski anılarıma kadar geriye dönüp baktığımda, yaşayan her şeyi tanıma konusunda hiç yatışmamış bir açlık görüyorum. O pek genç ve anlamsız halimle sadece kendim değil, herkes olmak istiyordum, demirci, bahçıvan, duvarcı ve ünlü toplumsal hiyerarşinin parmaklıklarına takılıp kalmış herkes."

İşte Simenon'un 86 yıllık ömründe yazdığı 500'ü aşkın kitapta tüm bu insanlar; ruh

bir komiser: Maigret

halleri ve içinde bulundukları ortamla birlikte, yeniden yaşam bulurlar.

Belçika'nın Liège kentinde büyük bir mağazada tezgâhtarlık yapan bir anne ile bir sigorta şirketinde muhasebeci olan babanın çocuğu olarak, Simenon 13 Şubat 1903'te dünyaya gözlerini açar...

Burslu bir öğrenci olarak okuduğu kolejde, Fransızca kompozisyon dersinde sınıf birincisidir küçük Simenon. Çok da dindardır; henüz 12 yaşında iken, ileride papaz olmayı düşler. Böylece yazı yazmak için de epey bir zamanı olacaktır. 15 yaşına geldiğinde babasının kalp hastası olduğunu ve pek fazla ömrü kalmadığını öğrenince, eğitimini yarım bırakıp çalışmaya başlar. Pastacı yanında çıraklık, kitapçı dükkanında ayak işleri ve bir kuzeni sayesinde La Gazette de Liège'de gazetecilik...

Gazetede 'Georges Sim' adını kullanmaktadır. Bir yılın sonunda, babasıyla aynı parayı kazanır hale gelir. Gündüzleri haber peşinde koşuşturur; Brüksel'e gelen Fransız mareşali Foch ile yaptığı röportaj olay olacaktır.

Geceleri, adını ringa balıklarının istif edildiği fıçıdan alan 'La Caque'ın kurucusu sanatçılarla beraberdir. 'Tigy' adını taktığı, kendinden iki yaş büyük ilk karısıyla burada

Üç yüz roman ve binden fazla öykü kaleme alan Georges Simenon'un 'Komiser Maigret'li ilk romanları, 1931'de Fayard Yayınları'yla okuyucusu ile tanışmaya başlar.

merakediyorum@googlegroups.com

Fransız Sherlock Holmes'u 'Komiser Maigret'

Bu yıl 100. doğumgünü dünyanın çeşitli ülkelerinde kutlanan, sırf Belçika'da yüzden fazla etkinlikle anılan Simenon, kimine göre, 20. Yüzyıl'ın Balzac'ıdır; metinleri onunkiler kadar uzun olmasa da. André Gide *(altta)*, 1939'da onun için şöyle der: "Simenon bence büyük bir romancı; belki de günümüz Fransız dili edebiyatındaki en büyük ve en hakiki romancı." Amerikalı yazar William Faulkner da Simenon okumaya bayıldığını, kendisine Çehov'u çağrıştırdığını söyler... Amerikalı yazar Henry Miller ve Fransız düşünür Gaston Bachelard'a göre en büyük İngiliz yazarlardan biri olan John Cowper Powys de *(sağda)*, Simenon hayranları arasındadır. Pek çok mektubunda bunu dile getirir; 1943'te yazdığı bir mektupta şöyle diyecektir: "İngiliz, Amerikalı ya da Fransız, tüm yeni yazarlar arasında en beğendiğim (...) Balzac, Dostoyevski, Dickens, Rabelais ve Gorki'yi andıran, büyük, insanî, bilge, soylu yazar, Fransız Sherlock Holmes'u denebilecek (ama ondan kat be kat üstün!) Komiser Maigret'nin yaratıcısı. Simenon'dan söz ediyorum."

tanışır. 1922'nin Aralık ayından itibaren Paris'te yaşamaya başlar. 1923'te Tigy ile evlenmesi onu yalnızlıktan kurtarır. O sıralar bir yazarın sekreterliğini yapmaktadır. Sonra bir markinin hizmetine girer ve malikanelerine yaptığı gezilerde ona eşlik eder. Fransa taşrasıyla ilk tanışması bu vesileyle olur.

GEZGİN BİR YAZAR

Geçimini kaleminden sağlamaya karar verdiğinde, 21 yaşındadır. 1924 ile 1931 arasında üç ayrı yayınevine 15 kadar takma isimle 200'e yakın popüler roman yazar. Yayıncının 15 bin satırlık bir duygusal romana ihtiyacı var diyelim, ona haber vermesi yeter. Haftaya Pazartesi, metin yayıncının elindedir. Yayınevlerinden biri, ayda iki kitap karşılığında aylığa bağlar onu...

Simenon beş metre uzunluğunda bir tekne edinir ve nehirlerden, kanallardan geçerek Fransa'nın dört bir yanını dolaşır, bir kasabanın ya da köyün gerçek ve en eski yüzünü keşfetmenin ancak böyle mümkün olduğu görüşündedir.

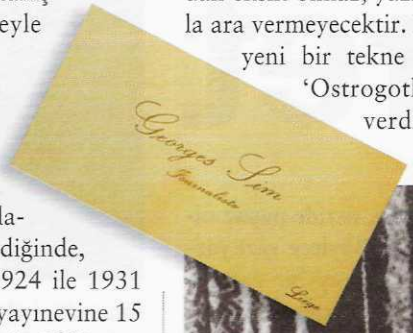
Tabii daktilosu da yanından eksik olmaz, yazmaya asla ara vermeyecektir. Ertesi yıl yeni bir tekne yaptırır. 'Ostrogoth' adını verdiği bu tekneyle 1929-1931 yılları arasında Kuzey Avrupa sularında dolanır, Laponya'ya kadar gider.

Müfettiş Maigret'li ilk kitabı 'Letonyalı Pietr'i de Hollanda'da Ems kıyısındaki Delfzijl'e uğradığında kaleme alır. 1956'dan beri bu küçük liman kentini süsleyen Maigret heykeli de bu romanın anısına dikilmiştir...

SEKİZ YILLIK ARA

Kısa süre içinde ABD, İngiltere, İspanya, İtalya ve Norveç bazı kitaplarının telif hakkını satın alır. Simenon, Müfettiş Maigret'li kitaplarının tanıtımı için Fransa'da ilginç bir balo verir: Aralarında Montparnasse gecelerinden tanıdığı Vlaminck, Derain, Picasso gibi ünlü ressamların, dönemin parlak müzikhol yıldızı Josephine Baker'ın da bulunduğu davetlilerden balo girişinde parmak izi bırakmaları rica edilmektedir...

1934'te popüler romandan 'gerçek' edebiyata geçmek ister. İlk denemesi 'Le Testament Donadieu' (1937) ile umduğu başarıyı yakalayamaz. Sekiz yıl Müfettiş Maigret'li kitap yazmaz. 1942'den itibaren otuz yıl boyunca Maigret'nin yeni soruşturmaları ve yazarın kendi tabiriyle

Gençlik yıllarında çalıştığı Liège Gazetesi'nde Simenon, 'Georges Sim' adını kullanırdı. İlk romanını da bu imzayla yayımladı (sağda; Simenon'un o günlerdeki kartviziti). Simenon Londra'da: Romanlarını daktilosunun başında tek nüsha olarak yazar, pek az tashih yapardı (sağda).

'ağır romanlar' birbirini izleyecektir...

30'lu yıllarda pek çok yer gezer, Afrika ve Asya turuna çıkar. Bu arada Türkiye'ye de uğrar, Büyükada'da Troçki'yle görüşür. 'Avanos Müşterileri' (1935) adlı kitabı Türkiye'de geçirdiği günlerin izini taşır.

Sonra ABD, Panama, Ekvator, Tahiti, Yeni Zelanda, Avustralya gezileri başlar. Yolculuk masraflarını pek çok dergi ve gazeteye yazı dizileri hazırlayarak karşılamaktadır...

SAVAŞ DÖNEMİ

Nihayet La Rochelle yakınındaki kıyı kasabasında yerleşik düzene geçtiklerinde, Tigy 38 yaşına gelmiştir ve artık çocuk doğurmak istemektedir. 1939'da Marc doğar. Savaş yıllarını burada geçirirler. Belçika elçisi ondan Charente'a göç eden 18 bin yurttaşına yardımcı olup bir şekilde kalacak yer temin etmesini ister. "Ostende'lılar Klanı" (1947) ile 'Tren' (1961) o dayanılması güç haftaları yansıtır.

Yine savaş yıllarında, doktorların koyduğu yanlış teşhis, günlerini hiç çalışmadan, fizikî olarak hiç yorulmadan geçirmesi halinde ancak iki yıllık ömrünün kaldığını söylemeleri, Simenon'u iyice kaygılandırır.

İki yaşındaki oğlu Marc kendisini tanımayacaktır. Kalem kağıda sarılır ve Marc'a hitaben el yazısıyla kendi yaşamöyküsünü yazmaya koyulur. En başa da bir soyağacı çizer. Yazdıkları André Gide'in de teşvikiyle 1948'de 'Pedigree' adıyla basılacaktır.

Simenon'un kalp yarası Annesi Henriette'in *(altta)* kardeşine olan düşkünlüğü, Simenon'un içinde, hep bir yara olarak kalacaktır *(üstte; Georges ve kardeşi)*... Evinde yabancı öğrencilere oda kiralayan bu anne ve bu aile pansiyonu atmosferi ilerde, 'Kiralık Oda'da (1934) karşımıza çıkar.

Eserlerinin sinemaya uyarlanması konusunda Alman film şirketiyle yaptığı anlaşma, İkinci Dünya Savaşı sonrasında başına dert olur. Şartların da zorlamasıyla, 1945'te Simenon bir düşünü gerçekleştirmeye karar verir: Amerika'da yaşayacaktır.

Önce Montréal'e gelir ka-

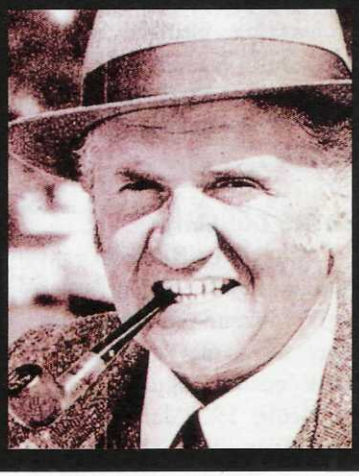
Tüm yaşamı boyunca seyyahlığı çok seven Simenon orta yaşlarında bir tekne gezisinde (solda, en üstte). **Simenon ailesine düşkün bir babaydı: Marie-Jo ve Pierre ile birlikte** (sol üstte); **eşi Denyse, John ve Marie-Jo ile** (en solda); **büyükoğlu Marc ile birlikte** (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Sinemada 'Komiser Maigret'yi canlandıranlar

60'lı yıllarda İngiliz televizyonu 30'a yakın Maigret romanının haklarını satın aldı. Ayrıca Polis müfettişi Maigret'yi 50'li ve 60'lı yıllarda, Jean Gabin'den Gino Cervi'ye ve Jean Richard'a, çok farklı sinema sanatçıları arka arkaya beyazperdeye yansıttılar.

Film müzikleri

Simenon'un Maigret serisinin önemli bir bölümünü BBC Televizyonu satın alır. Üretilen bu televizyon filmlerinin müziklerini de Ron Grainer gerçekleştirir ve müzikler plak olarak da yayımlanır (sağ altta).

rısı ve çocuğuyla. Sonra New York'a geçer. Aradığı sekreteri burada bulacaktır. Kanadalı yayıncısı vasıtasıyla tanışmıştır 25 yaşındaki Denyse Ouimet ile. Simenon tutkuyla bağlanır ona. 1950'de Tigy'den boşanıp Denyse ile evlenir. "Manhattan'da Üç Oda" bu New York günlerinin esiniyle yazılır.

Amerika, Simenon'un hayatının akışını değiştirse de, yazı yazma biçimi aynen devam eder. Bu sıradışı adama hayatiyet veren üç şey vardır: Yazı, çocukları ve cinsellik: Dostu Fellini'ye söylediğine göre, Simenon on bin kadınla yatmıştır!

Henry Miller'ın ağzından Simenon

Simenon ile Henry Miller, 1960 Cannes Film Festivali'nde tanışırlar. İkisi de jüridedir. Altın Palmiye'yi Fellini'nin 'Tatlı Hayat' filminin almasını isteyen Simenon *(altta; oğlu Marc ile)*, jüri başkanı olarak arkadaşlarını etkilemeye çalışır. Film izlemekten çok bilardo oynayarak vakit geçiren Miller *(sağda)*, onun isteği doğrultusunda oy kullanacaktır... 4 Mayıs 1961 tarihli Candide gazetesinde Amerikalı yazar, Belçikalı meslektaşıyla ilgili şöyle bir portre çizer: "İmrendiğim Simenon, aile sofrasında gözüktü bana. Oracıkta, çocukları etrafını sarmış, bir tanesi daha bebek, çocuklarıyla nasıl konuşacağını bilen babayı -az rastlanan bir tür- gözlemledim. Oğlu Johnny, 10 ya da 11 yaşında bir oğlan çocuğu, sorularıyla babasını bir türlü rahat bırakmıyordu. Her türden soru: Saçması, derini, sinir bozucusu, can sıkıcısı. Simenon bir aziz sabrıyla ve bir bilge keyfiyle her bir soruya dört dörtlük cevaplar veriyordu. Son derece etkilendim."

ACILI GÜNLER

1955'te Avrupa'ya dönmeye karar verir. Bu defa İsviçre'yi mekân tutacaktır. Arizona ve Connecticut'taki çiftlik yaşantısından sonra, Lozan civarındaki bir şato cazip gelir ona.

Bir süre sonra da Epalinges'de yüzü Alpler'e dönük, Lozan'a ve Leman Gölü'ne tepeden bakan U biçiminde devasa bir ev inşa ettirir. Ama yeni ev uğurlu gelmez. Karısı alkol batağına saplanmıştır. Onu lüks bir huzurevine yerleştirir.

Yalnız yaşamaktan hiç haz etmeyen Simenon'un yeni ve son hayat arkadaşı, birkaç yıldır yanlarında çalışan İtalyan Teresa olacaktır.

1972'de yazdığı 'Maigret et Monsieur Charles' Simenon'un son romanı olur. ▶

Georges Simenon'u nasıl bilirdiniz?..

Polisiye türü, edebiyat eleştirmenleri arasında hep önemli bir tartışmaya yol açmıştır. 'Polisiye' romanların tarihini gözden geçirenler, bu türün 'edebî' olup olmadığı konusunda, eleştirmenlerin yoğun tartışmalara giriştiğini görürler.

Aslında sorun basittir. Bu türün 'çok-satan' örnekleri içinde, 'unutulmayanlara' bakmak yeterli. Bunlar arasında da öyleleri vardır ki, yalnızca kurgularındaki 'mükemmel cinayet' ile değil, betimlemeleri ve üsluplarıyla da bizi kendisine çeker.

20. Yüzyıl'ın ünlü dedektif tiplemesi 'Komiser Maigret'nin yaratıcısı Georges Simenon'un romanları da bu türdendir işte. Simenon'un 'Maigret'si kendisi kadar ünlüdür. Ama biz bu romanlarda yalnızca bir 'cinayet' ya da piposunu çekiştirip duran Maigret'nin bıkkın bir akılcılıkla yüklü portresini -ki 'Maigret' birçok özelliğini Simenon'dan alır- *(altta)* bulmayız...

Simenon, bir kentin, bir bölgenin ya da toplumsal bir çevrenin havasını, dikkat çekici bir ustalıkla aktarır. Örneğin Kiralık Oda'da Belçika'nın kömür havzasını; Yargıcın Evi'nde küçük bir balıkçı köyünü, yani Ré Adası yakınlarındaki Aiguillon'u, denizin gelgiti ve kremalı istiridye spesiyalitesiyle ünlü bu balıkçı köyünü, bize her yönüyle aktarır. 'Kanaldaki Ev' romanı da böyledir: Kuzey'de, Flamanların topraklarında, deniz yüzeyinden alçak bu topraklarda, kanalların yüksekte kalan çizgisi üstünde yüzen mavnalar, bizi bambaşka bir iklime götürür ve bu iklimi biz, iliğimizde, kemiğimizde hissederiz.

Üstelik, usta romancıların bu büyüsünü Simenon, uzun açıklamalara ve sonu gelmez betimlemelere girmeden, bizi sıkmadan becerir. Kısa cümleler, 'entelektüel' olmayan bir dil içinde, sıradan insanların sıradışı trajedileri çıkar karşımıza. Bu arada, gündelik yaşama ve karakterlere ilişkin ayrıntılar, sürükleyicidir; bizi o atmosfere taşırlar.

Simenon son derece hızlı yazan ve çok üreten bir yazardır; daha doğrusu 'romancı' *(üstte)*... Çünkü anılarında bu üretken romancı, şöyle seslenir bize: "Yazmak için yazmak. On iki yaşında iken, yazarın işinin bu olduğunu sanırdım. Belki de bir yere kadar doğrudur. Yalnız, ben yazar değilim. Ber romancıyım. Ve romancı, yazmanın coşkusunu bilmez."

Yine aynı anılarda, şu satırlara rastlarız: "İlk romanlarımı (popüler olanları) üç-dört günde yazdım. Sonra yılda on iki roman (Maigret dönemi) yazıyordum. Daha sonra, yılda ancak altı (yaklaşık yirmi yıl boyunca) roman. Sonunda hızım yılda dört romana düştü. Ben ilerledikçe, onlar beni tüketiyorlar." **L.T.**

merakediyorum@googlegroups.com

Türkçe'de Simenon

Simenon'un kitapları, 50'li yıllardan itibaren Türkçe'de de yayımlanmaya başlar. Çevirenler Nurullah Ataç, Oktay Rifat, Bilge Karasu, Tahsin Yücel, Erhan Bener gibi usta yazarlardır. Örneğin "L'homme qui regardait passer les trains" adlı romanı Sait Faik, 'Yaşamak Hırsı' adıyla Türkçe'ye kazandırır. 90'lı yıllarda Nisan Yayınları bir Simenon Dizisi oluşturur, Maigret'li Maigret'siz 14 Simenon kitabı basar... 2003 yılında K Kitaplığı, 'Kanaldaki Ev', 'Kaçak' ve 'Katil' adlı kitapları yeniden yayımlayarak, yazara Türkiye'den çam sakızı çoban armağanı da olsa, bir 100. doğumgünü hediyesi sunar.

18 Aralık 1972'de 'Victor' adında yeni bir romana başlamak üzere çalışma odasına girer; ama o güne dek tıkır tıkır işleyen sistem durmuştur, yazamaz.

1974 başında Epalinges'den ayrılır; Teresa ile birlikte, yine Lozan'da, bahçesinde kocaman bir sedir ağacı olan 18. Yüzyıl'dan kalma bir küçük eve yerleşir. Artık yazmayacaktır, izlenimlerini teybe kaydetmekle yetinir. Yirmiyi aşkın cildi bulur bu 'Yazdırılmış Metinler'.

19 Mayıs 1978 hayatının en acı günüdür. 25 yaşındaki kızı Marie-Jo kalbine sıktığı tek kurşunla intihar etmiştir. Kızının son arzusunu yerine getirir, küllerini bahçedeki sedir ağacının altına serpiştirir. Ve kızının anısına yeniden kalem kâğıda sarılır.

Simenon, 'Özel Anılar' adını verdiği kitabında, 'Pedigree'deki gibi, kendisiyle ilgili tüm gerçekleri bütün çıplaklığıyla anlatır. "Olmadığım bir şey için beni sevip beğenmelerindense, gerçekten olduğum şey için eleştirmelerini, hatta benden iğrenmelerini tercih ederim" diyecektir, 1981'de kendisiyle yapılan son röportajda.

Dört çocuğuna hitaben yazdığı bu anıları neden bastırdığı sorusuna da şu cevabı verir: "Şu anda tüm dünyada hakkımda yayımlanmış 40'tan fazla biyografi var. Biraz yorucu bir şey, bu yüzden henüz hayattayken kendi gerçeğimi açıklayayım istedim. İnsanların biraz çiğ bulmasının önemi yok. Ben bir olay değilim. Benden 'Simenon olayı' ya da 'muammaası' diye söz edilmesinden nefret ediyorum... Ben sadece 65 yılı aşkın bir süredir mesleğini icra eden bir zanaatkârım. Bu, yayımlanan son kitabım olacak."

Simenon, 4 Eylül 1989'da, başucundaki Teresa'ya, "Nihayet uyuyacağım" diyerek hayata veda eder. Sedir ağacının altında sevgili kızı Marie-Jo ile buluşur. ■

Simenon'un (altta), BBC'deki Komiser Maigret serisinin film müziklerini yapan Ron Grainer'in çalışmaları bir çok kez plak olur ve müzik severlerle buluşur (sağ üstte). Simenon'un Lozan'daki evinin bahçesinde yer alan sedir ağacı (sağ üstte) ve Simenon son eşi Teresa ile birlikte (en sağda).

Troçki ile röportaj için...

Simenon, İstanbul'da

Georges Simenon 1933'te 30 yaşında, genç bir gazeteci-yazardır ve 7 Haziran Çarşamba günü, Leon Troçki ile görüşmek üzere, İstanbul'da, Büyükada'dadır...

OSMAN SENEMOĞLU

Avrupa ülkelerinin, 'ihtilal çıkartır' diye vize vermekten kaçındıkları Rus devrimci Troçki, Simenon ile görüştüğü tarihlerde, 1929'un Şubat ayında başlayan, dört buçuk yıl süren ve kısa aralıklar dışında, hep Büyükada'da geçen bir İstanbul sürgünlüğü yaşamaktadır...

Genç Simenon'un Troçki ile yaptığı söyleşi, Fransa'daki Paris-Soir gazetesinin 15 ve 16 Haziran 1933 tarihli nüshalarında yayımlanır.

Troçki ile Simenon bu görüşmede, uzun uzun Hitler'den söz ederler. Çünkü Simenon'un deyimiyle, bu konu Troçki'nin kafasını kurcalamaktadır. Avrupa'nın o günlerdeki fotoğrafı çerçevesinde; ırklar sorununun mu, toplumsal sorunların mı, yoksa askerî sorunların mı ağır basacağı üzerine konuşurlar.

Simenon , "Diktatörlüklerin birleşmesi, halkların birleşmesi için de bir tohum olarak görülebilir mi, yoksa bu durum geçici bir rastlantı mıdır?" sorusunu yöneltir Troçki'ye. O günlerin Avrupa'sında, "dalgalanmanın daha ne kadar sürebileceğini" sorar.

Troçki de Simenon'u, "Faşizm, özellikle de Alman nasyonal-sosyalizmi, Avrupa'ya kesin bir savaş sarsıntısı tehlikesi getirdi. Uzakta kaldığım için, belki yanılıyorum; ama bana öy-

Chez Trotsky
La maison de Prinkipo

Genç yazar Georges Simenon (üstte), Troçki röportajını Paris-Soir gazetesi için yapmıştı. Bu söyleşinin metinleri 'Troçki'nin Büyükada'daki Evinde' adıyla, gazetenin 15 ve 16 Haziran 1933 tarihli nüshalarında yer almıştı (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Büyükada'daki sürgün günlerinde Troçki, dünyadaki siyasi gelişmeleri yakından takip etmeye çalışıyordu (sağda). Troçki, Yanaros Köşkü'nün arka cephesinde, deniz kıyısında, balıkçı Haralambos ile balık temizliyor (altta).

le geliyor ki, bu tehlikenin tüm boyutları yeterince fark edilmedi" diye yanıtlar.

Ancak Paris-Soir gazetesi için Simenon'un kaleme aldığı yazıda, Troçki ile söyleşinin ötesinde, İstanbul ve Büyükada betimlemelerine de rastlanır. Simenon, İstanbul'dan etkilenmiştir. Zaten yazar, bu geziden yararlanarak daha sonraları kaleme aldığı 'Eminönü'nde Avrenos'un Meyhanesi' adlı kitabının atmosferini, Pera Palas ve Eminönü çevresine oturtacaktır. Ayrıca Simenon, Türkiye atmosferinde geçen bir roman daha kaleme alacaktır: 'Les gens d'en face' (Karşı Penceredeki İnsanlar)...

Troçki ile söyleşisi çerçevesinde yaptığı İstanbul gözlemleri de bir anlamda, bu romanların ön çalışması sayılabilir. Simenon'un 15 Haziran 1933 tarihli Paris-Soir'daki ilk yazısında, şu cümle dikkat çeker:

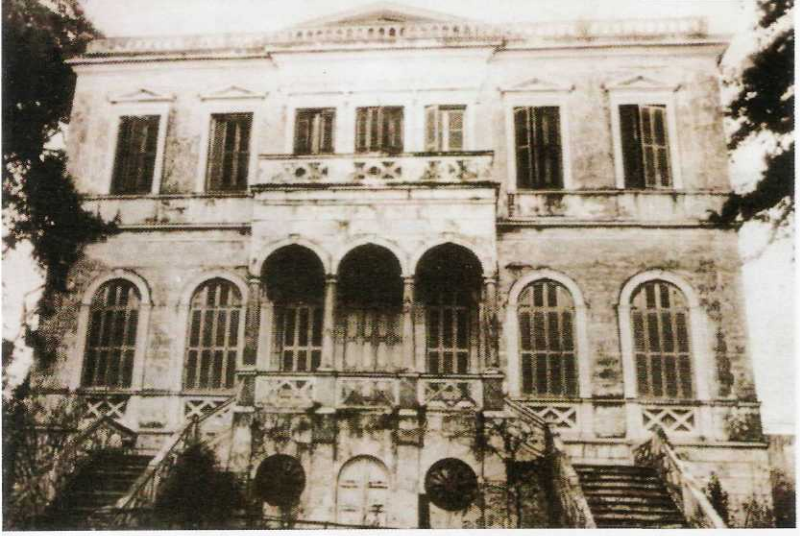
"Troçki ile bir söyleşi yapmak için, eski ve köhne İstanbul'la Galata'yı birleştiren ve Paris'in Pont-Neuf'ünden daha cıvıl cıvıl olan köprünün üstündeyim işte. Bundan böyle neden, Seine kıyısında, Saint-Cloud, Bougival ya da Poissy yörelerinde güzel bir pazar sabahı yaşadığım duygusuna kapılacağım? Hiç bilmiyorum."

Yazının devamında Simenon, İstanbul ile Paris arasında paralellikler kurar: "Karmakarışık iskelelerin çevresindeki bütün vapurlar, Paris'teki nehir gemilerini anımsatıyor bana. Buradakiler daha mı büyük? Hiç kuşkusuz evet. Hatta bir açık deniz gemisi havaları var ve pervaneleri tuzlu suları dövüyor. Ama her şey bir oran sorunu. Bütün dekor daha geniş, gökyüzü bile sanki daha uzak."

"Burada bir yakaya Avrupa, ötekine Asya deniyor. Seine Nehri'ndeki römorkörler ve mavnalar yerine tüm dünya ülkelerinin bandıralarını taşıyan şilepler ve yolcu gemileri var ve bunların kimileri Karadeniz'e açılıyor, kimileri de Çanakkale Boğazı'na doğru yol alıyor."

"Ama bu hiç önemli değil! Ben, güzel bir pazar sabahı, banliyöde ve kır kahvesindeymişim duygusunu koruyorum. Geminin güvertesinde sevgililer, kafeslerde tavuk ve horoz

taşıyan köylüler, izine çıkmış ve yaşayacakları zevkleri düşünüp şimdiden gülümseyen denizciler var."

Görüldüğü gibi, Simenon artık Büyükada yolundadır ve bize, Adalar'ı da anlatacaktır: "Orada, Marmara Denizi'nde, İstanbul'a bir saat uzaklıkta dört ada bulunuyor. Buradaki sade deyimle: 'Adalar'. Ve biz ilk adanın iskelesine geldik bile."

"Côte d'Azur'ün renklerine bürünmüş Meudon ya da Saint-Cloud gibi tıpkı. Çamların gölgesinde hafif meyilli ve yemyeşil yokuşlar. Ama burada lar banliyö. Katibeler, işveli kızlar, âşıklarının kürek çektiği sandalların ucunda hayal kuruyor. Çikolatalı ve kaymaklı dondurma satıcıları, gelen geçeni durduran fotoğrafçılar, hedef tahtasına tüfek attıran tepkisiz bir kadın...

"Adalar arasındaki uzaklık, Seine nehrinin iki kıyısından çok değil. Yeşillikler içinde beyaz villalar yükseliyor. Bir iskele daha. Sonra bir tane daha. Hemen hemen tüm çiftler vapuru terk etti bile."

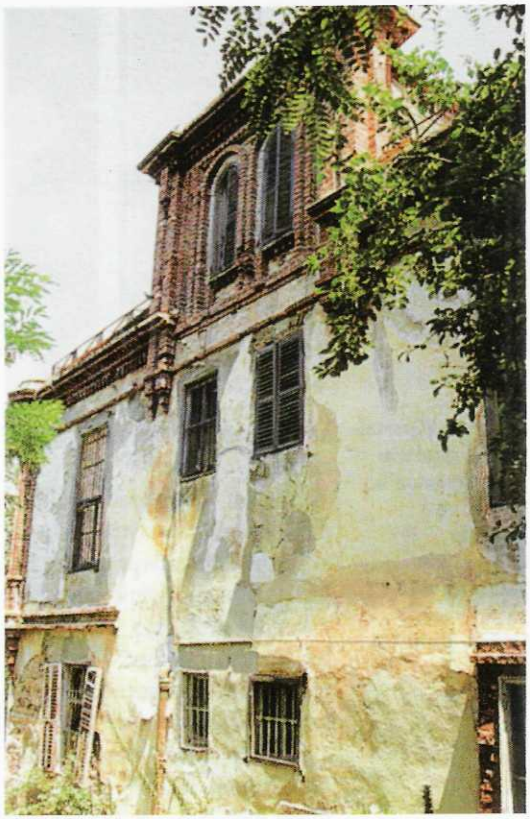
Sonunda Simenon'un bindiği Şehir Hatları vapuru, Büyükada'ya ulaşır: "İşte, bir yerlerinde Troçki'nin evinin bulunduğu Prinkipo."

"Görkemli villalar, şatafatlı yazlıklar, cennet gibi özel mülkler" Simenon'un gözüne çarpan ilk görüntülerdir:

"Seine kıyılarında da, Paris'ten uzaklaştıkça toplumsal düzey bir derece artar. Kır kahvelerinin yerini tuzu kuruların villaları, kiralık sandalların yerini de motorlu kayıklar alır."

Büyükada iskelesinin diğerlerinden 'daha şık' olduğu da yazarın gözüne çarpar: "Çevresinde, beyaz örtüleri güneşte pırıl pırıl ışıldayan lokantalar var. Bir çift atın çektiği tenteli faytonlar bekliyor. Arabalar, sabırla bekleşen eyerli eşeklerle rekabet içindeler. Bu küçük alanda, elli, belki de yüz eşek var."

"Türkiye'de dinlenme günü olan cumaları, eşekler kapışılacak. En küçük koya kadar, nerede gölge, çayır ve bayır varsa, çitlerin arkası, çalıların dibi, her yer tıklım tıklım olacak. Nevaleler açılacak, gülmekten sarhoş olunacak, müzikle ve geçici aşklarla keyif çatılacak."

Simenon bir fayton kiralar; "iki yanında villalar bulunan bir yoldan geçerek" Troçki'nin oturduğu köşke doğru ilerler: "Evlerin çoğu kiralık ya da satılık. Çünkü kriz Türkiye'de de ağırlığını duyuruyor. Panjurlar kapalı ama bahçeler güllerle dolu. Öyle büyükler ki, şişmanlamış gibi görünüyorlar. Aşağılarda dümdüz ve mavi deniz görünüyor. Araba durdu. Arabacım kolunu uzatıp yardım etti. Daracık bir sokaktan iki duvar arasından geçerek indim. Her şey, hava, su, gökyüzü öyle dingin, öyle kıpırtısız ki, insan yürür-

Troçki'nin Büyükada'daki ikameti sırasında oturduğu Yanaros Köşkü'nün denize bakan cephesi (sol üstte) ve Büyükada'da kısa bir süre oturduğu Arap İzzet Paşa Köşkü'nün bugünkü hali (üstte).

Büyükada'da her gün, düzenli olarak çıktığı balık avlarından birinde, şansı yaver gitmiş olan Troçki, av dönüşü objektife poz veriyor (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Troçki ile röportaj yaptığı günlerin genç Simenon'u (üstte) **ve Komiser Maigret'nin yaratıcısı orta yaşlı Simenon** (sağda, en altta).

ken güneş ışınlarını yırtıyormuş gibi oluyor."

Ancak faytondan indiğinde, Simenon parmaklıkların arkasında bir adam görür; bu bir polistir. Ve genç gazeteci-yazar, manzarayı gözlemeyi bir kenara bırakıp, Troçki ile röportajını anımsar: "Polis ceketinin altında beyaz gömleği, ayağında rahat terlikleriyle bahçesinde dolaşan sakin bir miras yedi gibi... Başka bir polis daha beliriyor, bu sivil, daha doğrusu gömlekli, elini yüzünü yıkamış, bir havlunun ucuyla kulaklarını temizliyor."

Artık Simenon bahçede, Troçki'nin sekreteriyle karşı karşıyadır: "Gevezelik ediyoruz ve havanın kıpırtısızlığı içinde, çevremizdeki her şey hareketsiz. Bahçedeki iki delikanlı konuk: bir İngiliz ve bir İsveçli. Bir hafta ya da bir ay sonra gidecekler ve yerlerine, kimbilir dünyanın neresinden, başkaları, dostlar, yandaşlar gelecek, bir süre Büyükada'daki evin özel havasına katılacaklar. Gerçekten özel bir hava, neredeyse tam kışlaya özgü bir hava. Yukarıdaki sokaktan arabalar geçiyor."

Simenon sekretere sorar: "Hiç suikast olmadı mı?"

"Hiç olmadı," diyor sekreter: "Gördüğünüz gibi yaşam çok sade. İki polis, bahçenin dibindeki şu müştemilatta kalıyor. Bay Troçki İstanbul'a, ancak doktoruna ya da dişçisine muayeneye gidiyor. Sizi getiren vapura biniyor ve polisler de ona eşlik ediyor."

Troçki'nin çalışma odasına geçip onunla tanışmadan hemen önce, Simenon çevreyi ilişkin gözlemlerini şöyle noktalıyor: "Evdekilerin dış yaşamı hemen hemen böyle. Bay ve Bayan Troçki'nin doktora gereksinimleri var. Onun dışında, iskeleye bile inmiyorlar. Ne gerek var ki? Bunu anlamak için burada, bahçeyi, denizi ve hemen ötede, bir yanda Asya, öte yanda Avrupa ile ufku gören terasta olmak gerek."

Troçki ile söyleşisinin ardından, Büyükada'dan ayrılan Simenon, söyleşisi için, defterine şu notu düşer: "İstanbul'da, hâlâ bin dolayında Rus göçmeni var ve akşam, Paris'te, Berlin'de ya da başka yerlerde olduğu gibi, balalaykaların, piroşkilerin, votkanın ve şaşlıkların özlemi basıyor insanları... Bu saatlerde, civelek kızların ve gençlerin terk ettikleri Ada'da, Troçki uyuyor." ■

Lider ve sürgün...

1917 Sovyet Devrimi'nin liderlerinden Troçki, henüz Lenin hayatta iken, Stalin'le karşı karşıya kalmadığı günlerde, Kızılmeydan'da (sağda, en üstte). **Troçki ve eşi Odessa'dan gelerek, 12 Şubat 1929'da, Tophane rıhtımına ayak bastığında** (sağ üstte).

merakediyorum@googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

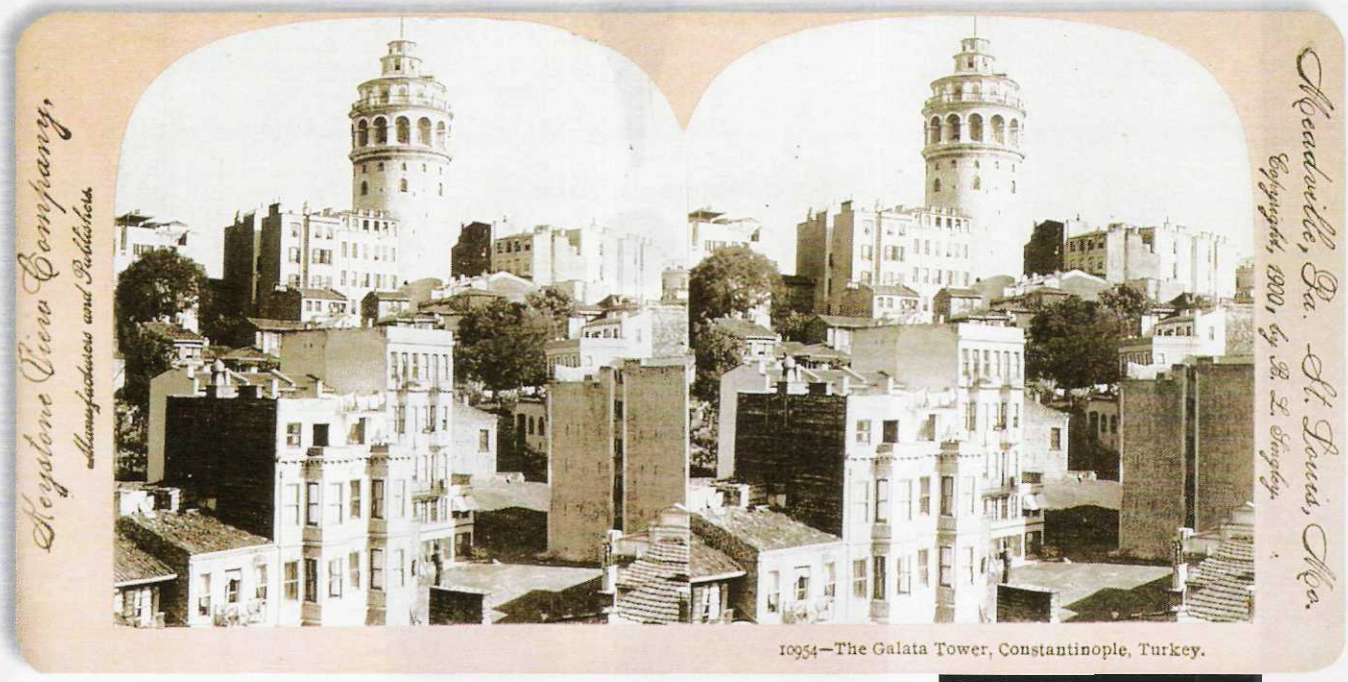
üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-postaadresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışmavemesajlaninceleyebilir,
üyeliğinizidüzenleyebilirsiniz.

BİLGİLENME K HERKESİN HAKKIDIR
merakediyorum@
googlegroups.com
http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

'The Galata Tower, Constantinople, Turkey-Galata Kulesi, İstanbul, Türkiye" altyazısıyla sunulan bu stereoskopide, Galata Kulesi'nin, Karaköy yönünden çekilmiş çifte fotoğrafı yer alır. Kulenin çatısı, görüntüsünü 1965'lere kadar koruduğu teraslı haliyledir. Stereoskopide kule çevresindeki yapıların, zamanına göre bir hayli yeni ve modern olduğu görülüyor.

Eski fotoğraflarda üçüncü boyut

Stereoskopik görünümler

Stereoskoplar, yalnız çocuklar için değil; yeniliklere olan ilgisini çocuksu bir dinamizm ve duygusallıkla sürdüren yetişkinler için de çok çekici bir oyuncaktı.

ZÜHTÜ BAYAR

Ondokuzuncu yüzyılın en ilginç ve eğlenceli araçlarından biri de; TV, VCD ve İnternet kanallı bilgisayarların bulunmadığı durağan bir dünyada, fotoğraf makinelerinin yanı sıra evlerimizde bulunan stereoskop aygıtlarıydı. Fotoğraf tekniğinin; J. Schultze ve J. N. Niepce tarafından bulunuşu ve daha sonra da L.J.M. Daguerre tarafından 1837 yılında geliştirilmesi sırasında; Charles Wheatstone (1838) ve David Brewster'ın (1849) katkılarıyla elde edilen stereoskop, bir yan ürün olarak, fotoğraf makinesiyle birlikte hızla gelişti.

1870 model bir stereoskop cihazı (sağda).

19. Yüzyıl'ın ikinci yarısıyla, geçen yüzyılın birinci yarısında; Londra, Paris ve New York gibi dünya kentlerinin büyük mağazalarında; ahşap, alimünyum ve boyalı teneke den yapılmış bu eğlenceli aygıtlara sıkça rastlanırdı.

Stereoskopların salonlar için düşünülmüş, konsol tarzında, büyük türleri de mevcuttu. Bunlar, zamanın zengin salonlarını süsleyen vazgeçilmez bi-

rer mobilya gibiydiler. 1952'de, bu tür büyük mobilya tarzında üretilmiş stereoskop konsollarından birini, anneannemin elimden tutarak beni ziyaretine götürdüğü; Birinci Balkan Savaşı sırasında Doğu Cephesi'nde Çarlık Rusyası ordularına duman attıran Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın eşi Duhter Hanım'ın Moda'daki evinde görmüştüm. Duhter Hanım, içinde serial stereoskopik fotoğrafların dizili olduğu bu sihirli oyuncağı kullanmama sevecen bir tavırla yardımcı olmuştu...

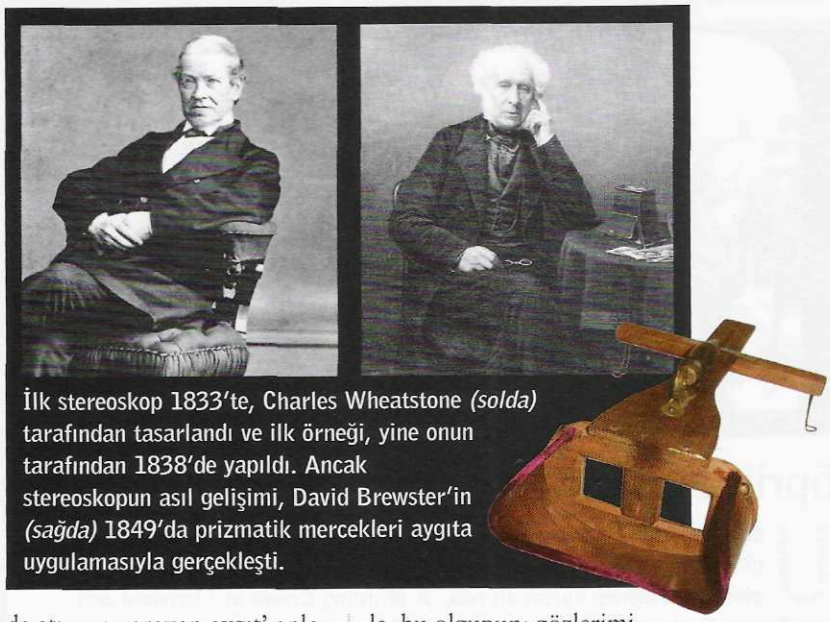
Stereoskop sözcüğü, Eski Grekçede 'sert, katı' anlamlarına gelen 'stereos' sıfatıyla; 'skopein', 'görmek' anlamına gelen edimin birleştirilmesiyle oluşturulmuş. 'İki görüntüyü üst üste getirmek suretiyle üç boyutlu görüntü elde etmeye yarayan aygıt' anlamında kullanılmış.

İnsan gözünün, nasıl olup da bir cismi üç boyutlu olarak görüp algılayabildiği konusundaki ilk ciddi araştırmalar, Rönesans dehalarından ünlü da Vinci tarafından gerçekleştirildi.

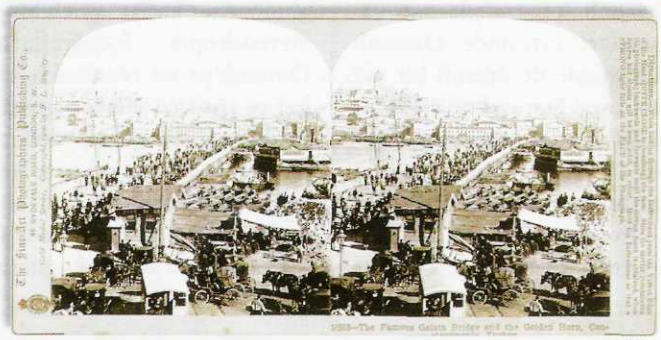
Sonraki yıllar fizyolojik araştırmaların da ilerlemesiyle, bu olgunun; gözlerimizin ayrı ayrı iki görüntüyü, optik sinirler aracılığıyla beynin görme merkezine göndermesi ve orada birleşerek derinlik duygusunu doğurması sonucu oluştuğu anlaşıldı.

İlk stereoskop aygıtı, 1833'te, Charles Wheatstone tarafından tasarlanmış ve ilk aygıt da yine onun tarafından 1838'de yapılmışsa da; stereoskopun asıl gelişimi, David Brewster'in 1849'da prizmatik mercekleri aygıta uygulamasıyla tam bir yetkinliğe erişmiş oldu.

Stereoskopik bir görüntü yaratabilmek için, bir cismin küçük açı farklarıyla çekilmiş iki benzer fotoğrafını elde etmek gerekiyor. Bu açı farkı-

İlk stereoskop 1833'te, Charles Wheatstone *(solda)* tarafından tasarlandı ve ilk örneği, yine onun tarafından 1838'de yapıldı. Ancak stereoskopun asıl gelişimi, David Brewster'in *(sağda)* 1849'da prizmatik mercekleri aygıta uygulamasıyla gerçekleşti.

Popüler mekan Galata Köprüsü

'The Fine Art Photographers Publishing Co.' tarafından üretimi gerçekleştirilen bir stereoskopide, geçen yüzyılın başlarındaki Eminönü meydanının 'herc-ü merci' ile köprü girişi ve uzakta da Karaköy meydanı ile binalar gösteriliyor. Fotoğrafların altındaki İngilizce ifade ise şöyle: "The Famous Galata Bridge and the Goldenhorn, Constantinople, Turkey - Ünlü Galata Köprüsü ve Altınboynuz, İstanbul, Türkiye". Bu stereoskop kartının sağ tarafında, yine İngilizce olarak; iyi bir görüntü elde edebilmek için kartın aygıta nasıl yerleştirileceğine dair uyulması zorunlu kurallar anlatılıyor.

1850 yapımı mobilya tarzında bir stereoskop (sol üstte). Bir stereoskop fotoğrafında, 1903'te, Mısırlı askerler (solda).

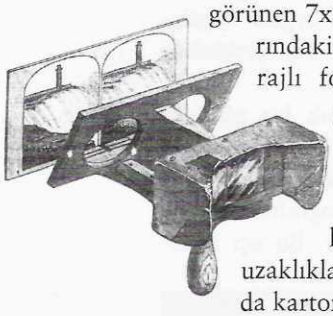
merakediyorum@googlegroups.com

Köprüde 'asker-i şâhane'ye saygı...

'Underdwood & Underwood'un, Galata Köprüsü'nün Eminönü meydanı girişini gösteren bu stereoskopisinde, askerî bir tören gösteriliyor olmasına rağmen kartın altında, 'A Morning Crowd at Stamboul and famous Galata Bridge, Costantinople - İstanbul'da Ünlü Galata Köprüsü'nün sonunda Bir Sabah Kalabalığı, Kostantinople' yazılı. Ortadaki küçük boşlukta beyaz fötr şapkalı ve istanbulin sakallı bir levanten, ellerini diğerleri gibi göbeği üstünde birleştirmiş, müteredditd bir tavırla çevresine bakınıyor. Küfeciler de dahil, küfecilerin arasındaki halkın ellerini göbekleri üstünde birleştirmeleri, İstanbulluların asker-i şâhaneye saygılarının bir ifadesi gibi...

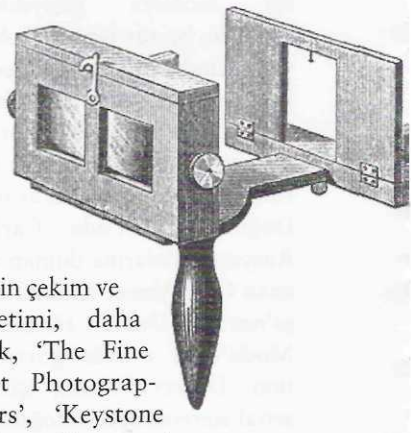
nın, belli bir uzaklıktan bakılan nesne ile iki gözün oluşturduğu üçgende, nesneye odaklanmış gözlerin arasındaki açı kadar olması yeterli. Objenin birbirinin aynı gibi görünen 7x7 cm boyutlarındaki eşit iki kadrajlı fotoğrafı; yan yana, aralarında iki göz arasındaki uzaklık kadar bir uzaklıkla mukavva ya da kartona yapıştırılır.

Bu ikiz fotoğraf, prizmatik mercekli ve ayarlanabilir tablası olan bir stereoskopa yerleştirilip bakıldığı zaman, iki boyutlu fotoğrafların, beynin görme merkezinde birleşerek üç boyutlu bir imaj oluşturduğu görülür. Bu yöntem, bulucusunun adına izafeten: "Brewster Yöntemi" adıyla anılır.

Stereoskopi, Abdullah Freres, Nikolay Andreomenos (1850-1929), Bogos Tarkulyan ve Vasil Kargopulo gibi Osmanlı fotoğrafçılarının çalışmaları sayesinde Osmanlı kültüründe de önemli bir yer tutmuştu. Stereoskop aygıtları ve fotoğrafları, zamanla İstanbul'da da üretilmiş, satılıp kullanılmaya başlanmıştı.

İmparatorluğun büyük kentleriyle ilgili stereoskopiklerin çekim ve üretimi, daha çok, 'The Fine Art Photographers', 'Keystone View Company' ve 'Underwood & Underwood' gibi İngiliz ve Amerikan şirketleri tarafından üstlenilmişti.

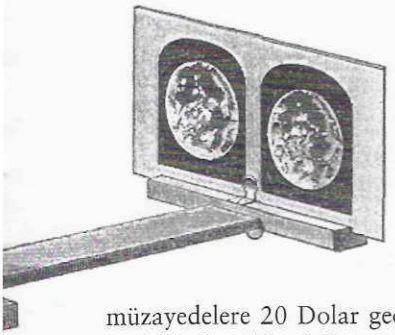

Stereoskop fotoğraflarının Osmanlı kültürüyle ilgili olanlarını bulmak; ne yazık ki, koleksiyoncular için kolay değil. Anlaşılan, Osmanlı stereoskop fotoğrafları sınırlı sayıda üretilmiş ve günümüze pek azı gelebilmiş.

Buna karşılık, stereoskopi aygıtlarıyla birlikte satılan, Avrupa görüntülü kartlar, hırpalanmış olarak da olsa, günümüze kadar gelebilmiş. Stereoskopik fotoğrafların Osmanlı'ya ait olanlarına sahaf ve antikacı dükkânlarında rastlanmaması işte bu yüzdendir. Şu sıralarda yukarda adlarını andığımız yabancı şirketler tarafından üretilmiş olan Osmanlı stereoskopilerin

1861 yapımı stereoskop çizimleri (üstte ve sağ üstte).

müzayedelere 20 Dolar geçici bedelle çıkarıldığı biliniyor.

Eskiden beri Rumelihisarı ve Kızkulesi ile birlikte İstanbul'un değişmez simgesi gibi düşünülen Galata Köprüsü, stereoskopik fotoğrafların vazgeçilmez görsel malzemelerinden birini oluşturur. Bunda, Galata Köprüsü'nün iki ucunda Eminönü ve Karaköy meydanlarının bulunuşunun ve bu meydanlarda yer alan tarihsel-anıtsal yapıların, köprüyle birlikte görsel-estetik bir kültürel bütünlük oluşturmasının etkisi de büyüktür.

Stereoskopik fotoğrafların konuları, kartpostallarınkilerle benzeşir. Zamanın moda ve eğilimleriyle, estetik anlayışını yansıtan ve toplumsal yaşamın yansımalarını şaşmaz bir sadakatle saptayan bu görüntüler, genelde kadın, çocuk, doğa ve kent manzaraları ile hayvanlar ve tanınmış kişilerin portrelerinden oluşur.

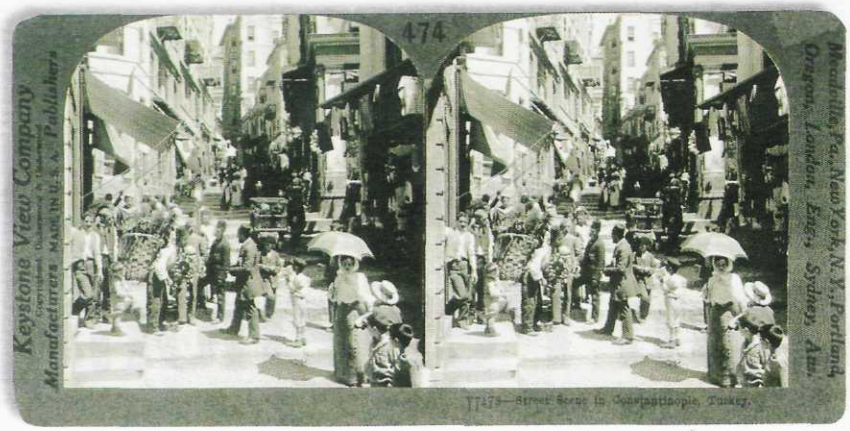
Çocukları konu alan stereoskopik fotoğraflar, zamanın ünlü fotoğrafçıları tarafından çekilen ve kartpostallara konu olan benzerlerinden hiç de aşağı kalmayacak bir estetik düzeydeydiler.

'Kinderscenen-Çocuk Görüntüleri' adlı bir diziye konu olan, oyuncak bebeği yanında, güneş şemsiyeli kız çocuğunu gösteren fotoğraflar, bu türün en güzel Alman yapımları olarak düşünülebilir. 'Kinderscenen'in çekimine çok özel bir itina gösterildiği, kostüm ve dekor çalışmalarından da anlaşılıyor. Objektife poz veren zamanın küçük foto modelinin yüzündeki durgun ve ciddi ifade ile oturuşundaki çokbilmiş tavır, sol taraftaki oyuncak bebek ve kitapla dengelenmeye çalışılmış ve onun bu ciddi duruşuna rağmen gerçekte bir kız çocuğu olduğu anımsatılmak istenmiş...

İnsanoğlunun yorulmak bilmez çabaları ve muhteris araştırma serüveninin, sonunda bizleri fotoğraf sanatıyla başlayıp daha sonra hareketli resimlere dönüşen bu sonsuz gelişim zincirinde; telepatik güçlerle yaratılıp, özel ortamlarda denetlenebilen renkli ve üç boyutlu laser görüntülerin var olduğu bir masal dünyasıyla karşılaştıracağından hiç kuşku duyulmamalı... ■

'Kinderscenen-Çocuk Görüntüleri' adlı bir diziye konu olan, güneş şemsiyeli kız çocuğunu gösteren fotoğraf (üstte).

İstanbul ahalisinin mozaiği

Yüksekkaldırım'ın girişini gösteren stereoskopi, yalnız aydınlık bir fotoğraf olmasıyla değil; zamanın İstanbul ahali mozaiğini göstermesi bakımından da ilginç bir örnek... Soldaki grupta, küfesi saksı bitkileriyle dolu bir satıcı, elinde tuttuğu saksılı bir salon bitkisinin, fesli iki beyle pazarlığını yapmakta. Fotoğrafın sağ tarafında açık renk yazlık elbisesiyle azınlık bir İstanbullu hanım doğrudan objektife bakmakta, beyaz şapkası kurdeleli küçük kızı ise, yüzü alış veriş yapanlara dönük, küfecinin hararetli pazarlığını izlemekte...

'Yeniçeri Çınarı' önünde...

Keystone'ın bu stereoskopisi, vaktiyle 'Yeniçeri Çınarı' adıyla anılan ve yaşı beş yüzün üzerinde bulunan ünlü uluçınarı gösteriyor ve '1900 Copyright' tarihini taşıyor. Ağaca, bu adın verilmesinin nedeni; 1826 yılında, sonradan "vak'a-i hayriyye" adıyla anılacak olan yeniçeriliğin ilgası sırasında yakalanan isyancıların bu ağacın dallarında sallandırılmış olmaları... 'Yeniçeri Çınarı' bugün yerinde bulunmuyor. Ağacın önünde duran ve sürücüsünün vakur bir tavırla dizginlerine asıldığı, bir zamanların İstanbul'unun ilk toplu taşıma aracı olan atlı tramvaylar ve faytonlarla, bugün İstanbul adalarında özlem giderilebiliyor...

merakediyorum@googlegroups.com

'Şeytanın şarabı' Dom Pérignon

Keşiş Pérignon doğduğunda, 'şampanya' asırlardan beri varlığını sürdürmektedir. Ancak dönemin üreticileri, şarabın köpürmesine neden olan ikinci fermantasyon olayını henüz çözmüş değillerdir...

MİNE HAKSAL

Dom Pérignon, dünyanın en ünlü şampanyalarından biri... 1936'dan beri tescilli olarak üretiliyor. O gün bugündür, değişmeyen etiketiyle geniş gövdeli incecik boyunlu şişelerde tüketiciye sunuluyor. Şampanyanın mucidi sayılan Benedikten keşişi Dom Pérignon'a atfen verilmiş bu isim...

Sözlüklerde, "Fransa'nın Champagne bölgesinde üretilen köpüklü beyaz şarap" diye tanımlanan şampanya da adını bu bölgeden alıyor. Champagne bölgesi, kendine özgü iklimiyle, ana elemanı kalker olan karakteristik jeolojik yapısıyla ve en önemlisi 'Pinot noir', 'Pinot meunier' ve beyaz 'Pinot de Chardonnay' gibi özel üzüm çeşitleriyle, üstün nitelikli şarapların elde edildiği bir bölge...

'Köpüren şarabın' geçmişi Antik Çağ'a kadar uzanır; M. Ö. 1. Yüzyıl'da yaşayan Latin şair Virgilius da tanıklık ediyor buna... M. S. 92'de Roma İmparatoru Domitianus, dönemin vakanüvislerinin anlattığına göre, fethettikleri Galya topraklarında Romalı askerleri kolayca sarhoş eden ve İtalyan şaraplarına ciddi rakip olabilecek şarapların üretildiği Durocortorum, yani Champagne bölgesinin Reims kenti civarındaki tüm bağları söktürüp attırır.

İki yüzyıl sonra, İmparator Probus sayesinde, yöre geleneksel bağ kültürüne yeniden kavuşur.

Sebebi tam olarak bilinmemekle birlikte, kimi zaman kış sonunda ikinci bir fermantasyona uğrayarak köpüklenen Champagne şarabı, zamanın Troyes ve Épernay tacirleri tarafından 'şeytanın şarabı' olarak adlandırılmış olsa da, giderek kralların ve soyluların içkisi haline gelir. 16. Yüzyıl'a gelindiğinde öylesine itibar kazanır, öylesine bir tutku ya-

Dom Pérignon şampanyasının 'klasik' etiketiyle, hiç değişmeyen şişesi (sağ üstte). **Keşiş Pérignon'un ünlü şampanyasını ürettiği Hautvillers bölgesinin bağları** (sağda).

Hautvillers imalathanelerinde, saplarından ayrılan üzümler presleniyor: 4 bin kilogram üzüm, 250 litre şampanya verecek (en solda). Keşiş Pérignon'un temsili bir resmi (solda).

ratır ki aralarında Papa X. Leo'nun, Fransız kralları I. François ve IV. Henri'nin, hatta İngiltere kralı VIII. Henry ve Şarlken'in de bulunduğu pek çok ünlü, Champagne bölgesinde bağlık ve şarap işletmesi edinir.

Aslında Pierre Pérignon 1638'de doğduğunda, 'şampanya' asırlardan beri varlığını sürdürmektedir. Ancak dönemin şarap üreticileri şarabın köpürmesine neden olan ikinci fermantasyon olayını henüz çözmüş değillerdir...

1668'de Benedikten keşişlerine katılan Pérignon, Marne Irmağı vadisinde en müstesna üzümlerin yetiştiği bölgede yer alan Hautvillers Manastırı'nın bağlarını işletmekle görevlendirilir. Dom Pérignon zaten ünlü olan manastır şarabını daha da iyileştirmek için, üstün gözlem yeteneğini kullanarak çeşitli deneylere girişir. Şarabın fermantasyon sonucu oluşmuş maddelerden arınıp durulmasını sağlayan özel bir teknik geliştirir. Ürünün daha iyi muhafaza edilmesine yönelik olarak şişeleme işlemini sistemli hale getirir; mantar tıpaların kullanımını başlatır. İkinci fermantasyon olgusunu bir muamma olmaktan çıkarır ve belli kuralları olan bir yönteme dönüştürür.

Dom Pérignon 1715 yılında öldüğünde öğretileri kaybolmayacaktır. Papaz Godinot'nun titizlikle topladığı bu bilgiler 1718'de "Champagne'da Bağ Yetiştirme ve Şarap Elde Etme Usulü ve Şarapları Mükemmelleştirmek İçin Diğer İllerde Örnek Alınabilecek Hususlar" başlığı altında yayınlanır.

Aradan neredeyse üç yüzyıl geçmesine rağmen Dom Pérignon'un deneyimleri bugün de geçerliliğini korumaktadır, onun şarapçılık alanındaki öğretilerine pek fazla bir şey eklenmemiştir. ■

Hautvillers'de Dom Pérignon Sokağı'nın tabelası (solda). Bir şampanya şişesini çekiçle açma fantezisi, ancak 'Çölün Çocukları' filminde, Laurel ve Hardy gibi iki komedyenin aklına gelebilirdi (altta).

merakediyorum@googlegroups.com

Somer Soyata Vokal Grubu

'Beş Eski Denizci'

1950'lerde 'Rock'n Roll' milyonları coştururken, yerlerinde duramayan bir grup 'denizci' de sahnelerde fırtınalar estiriyordu.

ERDENER KOYUTÜRK

'Rock'n Roll' efsanesinin dünyayı yerinden oynattığı 1950'li yıllarda, Heybeliada'daki Deniz Harp okulu ve lisesinin dört öğrencisi de orkestralarını kurmuşlardı bile. 'Somer Soyata Orkestra ve Vokal Grubu'ndaki sanatçılar, ülkemizde birçok ilki birden gerçekleştirmekteydiler. Dünyadaki örnekleri içinde birçok dörtlü vokal grubu vardı; ama Türkiye'de o zamana kadar 'dört sesli vokal grubu' bir araya gelmemişti.

1957 Şubat'ında 'denizciler' ilk konserlerine çıktılar. Şefleri Erkan Gürsal'dı. Erkan Gürsal piyanoda; Erkut Taçkın, Güngör Yücel, Özden Ulugül ve Ersin Yüce vokallerde; Durul Gence de bateri de yer alıyordu. Ama gruba adını veren o ünlü Somer Soyata ortalıkta yoktu. Bunu, sonraki yıllarda şefleri Erkan'a sorduğumda ilginç bir cevap aldım.

"Somer Soyata yok" dedi; "O benim müstear (takma) ismimdi. Çünkü o zamanlarda hem Deniz Harp Okulu'nda okuyup hem de özel konserler vermek çok zordu. Derken bu isim, bizim orkestramızın adı oldu; bizi böyle tanıdılar ve sevdiler. Basınla röportaj yaparken de bu ismi kullanmalarını rica ederdik."

Peki, nasıl ortaya çıkmıştı bu 'Somer Soyata' ismi?

"Adımız Avrupai olsun ve kolay telaffuz edilsin istedik. Somer ismini uygun bulduk. Nişanlımın soyadı Atasoy'du. Bunu tersyüz ettik; Soyata oldu. İşte görünmeyen adam 'Somer Soyata' böyle ortaya çıktı!"

Bir konserde, Erkut Taçkın kendinden geçmiş şarkıları sıralarken, önce piyanonun sesinin kesildiğini fark eder. Daha sonra da bir yanından Güngör Yücel'in, diğer yanından da Ersin Yüce'nin yok olduğunu anlar.

Neler oluyor derken, karşısındakilerin işaretler yaptığını görür. Hemen durumu fark eder ve o da sahneden koşarcasına iner. Meğer, o sırada salona 'Adalar İnzibat Komutanı' gelmekteymiş! Yıllar sonra aynı komutanla karşılaştıklarında, komutan onlara, "Orkestranız çok güzelmiş; namınızı duydum ve çok mutlu oldum. Sadece izlemeye gelmiştim ama kaçtınız" der...

Güngör Yücel de bir anısını şöyle anlatıyor: "27 Mayıs ihtilalinden sonra, hazine yararına konserler verdik. Bir de ne görelim; Bahriye'de verdiğimiz konserler için kocaman bir afiş hazırlanmış ve üzerine 'Deniz Harp Okulu Orkestrası Vokal Grubu Somer Soyata

'Somer Soyata Vokal Grubu', bir konserde (sağda, en üstte). Durul Gence, 25 Mayıs 1968 tarihli Ses Dergisi'nin kapağında, Erol Büyükburç, Ayla Dikmen ve Berkant ile birlikte (sağ üstte). 'Melodi Müzik Mecmuası'nın kapağında, Somer Soyata Vokal Grubu ve hayranları (sağda).

ve Arkadaşları' yazılmış! Evet, yasak böylece kalkmıştı..."

Bu çılgın gençlerin yolları, 1961'de ayrıldı. Beş denizciden ikisi, deniz kuvvetlerindeki görevlerine devam kararı aldılar.

Şef Erkan Gürsal, namı diğer 'Somer Soyata', 'Kurmay Albaylığa' kadar yükseldi. Gemilere piyano sokamıyordu; ama komodor (beş geminin komutanı) iken, gemilerde hoparlörlerden müzik çalınmasına izin vermişti! Gürsal, halen, bir fuar şirketinin sahibi ve genel müdürü...

Grubun vokalisti ve gitaristi Ersin Yüce de askerliğe devam edenler arasındaydı. O da müzikten kopmayı istemiyordu; ama denizci dedesinin tam subay çıktıkları tarihte vefat etmesi ve ailesinin bu misyonu devam ettirmek istemesi, onu hep denizci yaptı.

Ekonomi öğrenimi gören vokalist Güngör Yücel, özel sektöre geçti; halen mâli müşavirlik yapmakta... Erkut Taçkın 'rock'n roll'a devam etti; adını, Türkiye'nin en büyük 'rock'çıları arasına yazdırdı. Ayrıca, hafif müziğin diğer tarzlarına uygun plaklar da yaptı.

Durul Gence, davulda bir efsane oldu. Bir plağında orkestrası ile çaldığı ve harika davul sololarıyla sanatını konuşturduğu ünlü 'Şeyh Şamil' şarkısı, çok büyük sükse topladı ve liste başı oldu.

Yıl 2003... 'Denizciler' tekrar bir araya geldiler; 'neden olmasın?' dediler ve kolları sıvadılar. 46 yılın ardından, 'Beş Eski Denizci' adıyla yeniden şarkılarını seslendiriyorlar.

Onların sesi, hem geçmişi geri getirdi, hem de unutulan sound'u hatırlattı. Çünkü, yıllar önce yakaladıkları kaliteyi bugünlere taşıdılar. Hepsi emekli olmuşlardı; ama içlerindeki müzik ateşi hâlâ yanmaktaydı. Onları şimdilerde, bazı kaliteli müzik programlarında ya da özel konserlerde izleyebiliyoruz. Sırada, birlikte gerçekleştirecekleri albümleri var... ■

'Somer Soyata Vokal Grubu'nun davulcusu Durul Gence (üstte) ve grubun vokallerinden Erkut Taçkın'ın sonraki yıllarda çıkardığı bir 45'lik (solda).

Erkut Taçkın, Güngör Yücel, Özden Ulugül, Ersin Yüce, Durul Gence ve Erkan Gürsal (Somer Soyata), 1950'lerde, bir konserde (en solda). Grup, şimdilerde tekrar bir arada (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Bir 'ansiklopedinin' ışığında...

'Eskiye rağbet olsa...'

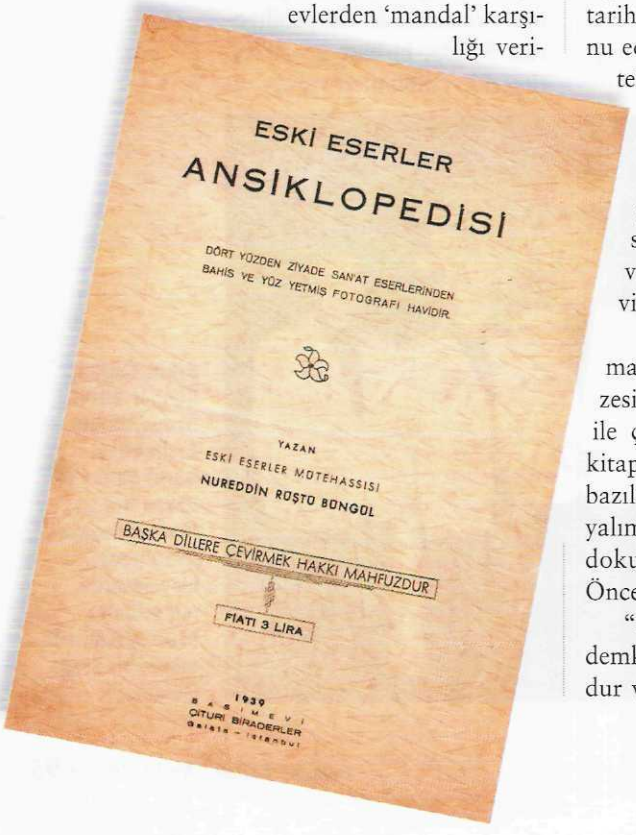
Eski ile antikanın karıştığı ya da birileri tarafından karıştırıldığı, neredeyse her 'eski'nin antika sayıldığı günümüzde, 'antika' ve 'eski' kavramları üzerine bir kez daha düşünmek gerekiyor. Bu nedenle değil mi ki, 'bitpazarı' yok artık!

FEZA KÜRKÇÜOĞLU

Bu ay, sahafta bulduğum ilginç bir kitabı konu etmek istiyorum: "Eski Eserler Ansiklopedisi"... Oldukça 'samimi' bir dille kaleme alınmış olan bu kitabın sayfalarını karıştırırken; yıllar boyunca eski diye evlerden 'mandal' karşılığı verilenler ve sonradan 'antika' diye toplananlarla, 'hayırsever' kişilerin, camilerdeki antika halıları kaldırıp 'duvardan duvara' halı serişleri, sedef kakmalı sehpaları toplayıp 'zigon' sehpaları camilerin mal varlıkları arasına katışları aklıma geldi...

Kös (davul), Topkapı Sarayı Müzesi (sağda).

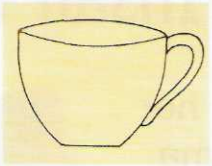

1939 yılında yazılan bu kitap, dört yüz 'eşya'nın biraz tarihini, biraz da 'ederi'ni konu edinmiş. 'Eski Eserler Müteahassısı' Nureddin Rüştü Büngül'ün yayınladığı 'Ansiklopedi'nin kapağında şu cümle yer alıyor: "dört yüzden ziyade san'at eserlerinden bahis ve yüz yetmiş fotoğrafı havidir."

Sözü daha fazla uzatmadan Topkapı Sarayı Müzesi'nde çekilmiş fotoğraflar ile çizimlerin eşlik ettiği bu kitapta yer alan maddelerin bazılarını okuyamaya başlayalım. Noktasına, virgülüne dokunmadan aktarıyorum. Önce, elbette önsöz:

"Maksadım şudur; mademki bu dünya insanla doludur ve her insanın da kullandığı müteaddit eşyaları vardır; şu halde her eşyanın da antikası ve kıymetlisi vardır. Meselâ bir evde halı, elbise, bakır, tesbih, şamdan, tüfenk, çanak çömlek daha ne bileyim, tencere, tava, tabak, kâse velhasıl akla gelebilen her ne varsa bunların hepsinin de antikası olur, müsaade ederseniz burada size bir sual sorayım, her sabah kapılarınızın önünden geçen 'eskiler alayım!'lara sattığınız köhne bir halı parçasının hakikî fiatını biliyor musunuz? (...) İşte bu suallere karşı bir an için olsun 'Ben bilirim' fikrinden sarfınazar eder ve vicdanınızdan kopma bir cevap verecek olursanız şüphesizdir ki 'hayır!' diyeceksiniz. Demek oluyor ki Avrupa'ya, Amerika'ya giden veya kaçırılan eserler

de kül halindeki bilgisizliğimizden ileri gelmiştir. (...) Ne pahasına olursa olsun otuz beş sene ilmî tetkiklerim ve filî görgülerimle olgun dolgun bir hale gelen şu beyaz saçlı kafamla bu boşluğu dolduracağımı büyük bir kuvvetle umarım."

Şimdi de rasgele seçtiğim maddeleri okuyalım:

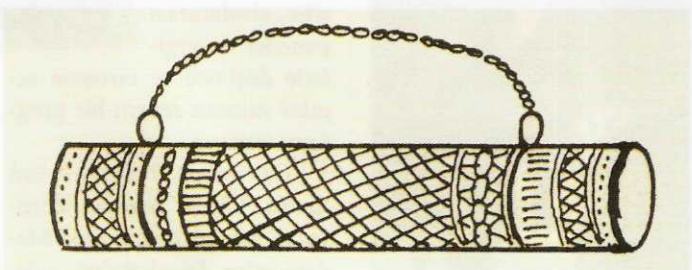
"Davul: Pek eski zamanlardan beri çalgıların ele başı ve keyfe göre çalınır saz kalâşıdır. Küçüğü ve büyüğü vardır. En büyüğüne de kös derler. "Küsü nevbet" tarihimize geçmiştir. Kös dinlemişiz darbımeseli de meşhurdur. Davul eskidenberi askerliğe ve her hangi bir resmî çağrıya rehber olur. Gazeteler yokken bu vazifeler davula gördürülürdü. (...) herkes kendisini sever hocaların bile "saz haramdır" fetvasından hariç tutulmuştur, yalnız harbi umumide her gün saat her bahane ile dinleye dinleye bir az usanmıştık amma yine severiz. (...)

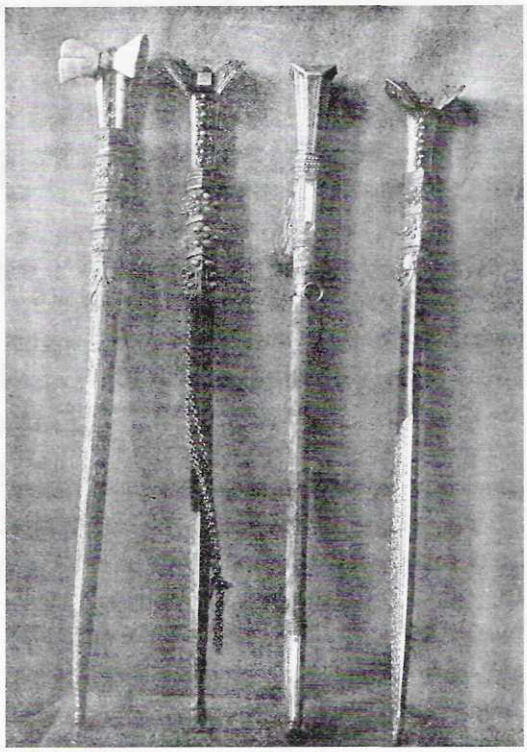
Tirdan: Okların muhafazası için kullanılan bir kutudur. İyisi Edirne'de ve İstanbul'da tezhip suretile tahtadan imal olunur. Bir arşın kadar boyu vardır. Sahibinin ismi ve nadiren hükümdar adı yazılı olanları kıymetlidir. (...) Edirne işlerinin sadeleri 10 lira kadar eder. Sedefli olanlardan 10 liradan 30 liraya kadar satılır. Saraylara mahsus murasâ ok torbaları çok mühimdir.

Bıçak: Türkçe'dir ve aslı "biçek"dir. Herkesin bildiği et bıçağı, ekmek bıçağı, kasap bıçağı, sebze bıçağı, meyve bıçağı olduğu gibi sünnet bıçağı, kurban bıçağı, Girit bıçağı, Vidin bıçağı, Bursa bıçağı gibi envai da vardır. (...) Meşhur kalemtraş ustaları tarafından sureti hususiyede yapılıp üzerine damga vurulan sünnet ve kurban bıçaklarından maada büyük adamlar için sureti hususiyede yaptırılıp saplarına kıymetli taşlar konulan bıçaklar, hançerler vardır. Bunlar taş ve altını itibarile haylice para eder. Bir de damgası yani ustadı itibarile para edenleri vardır ki ayni emsali arasında diğerlerinden beş on kuruş fazlaya satılır. Meselâ 10 kuruşa satılan bayağılarına karşı 300 kuruşa satılan bu kıymettar bıçakların değeri demirindedir. (...)

Batak: Küpten su almak için kuplu olarak yapılmış olan bardaklara batak derler. Bunlar da her maddeden yapıldığı gibi Hindistan cevizinden, zergerdandan ve daha bir çok şeylerden yapılmıştır. Fiatları işine ve maddelerine göre taayyün eder. Bunun bilhassa gümüşten yapılmış olanları vardır. Hatta içinde mücessem balık şekli olanları da vardır. Gümüşlerinin dirhemi 30 hatta 50 kuruş eder.

Bazubent: Türkçe'si "pazvat"dır ve bu manâda nushadan azmadır derler. Üç köşe gümüşten yapılır. İçerisine nusha konulan kutucuklardır. Bunlar kabartma ve telkâri sanatlarla süslenir (...).

Bu muskaların bazısı güzel bir şekilde yapılmış olduğu için Avrupalılara satılır. İşte bu maksatla toplayıp da satamadığım beş on dane nushayı gümüşünden istifade etmek için kırmıştım. Bunların içerisinden bazılarının âyet, bazılarının dualar çıkmış ve bazılarının içerisi de kargacık burgacık yazılarla dolu idi. Birisindeki yazı nazarı dikkatimi celp etti, aynen şöyle idi: 'Muska gûya koluna kâr edecek, elli yıldır taşır eşşe oğlu eşek!' (...) ■

Batak (solda en üstte), **tirdan** (sol üstte) **ve bazubent** (solda). **Büyük bıçaklar, Topkapı Sarayı Müzesi** (üstte).

merakediyorum@googlegroups.com

◆ HAZIRLAYAN: DEVRİM ÇAKIR
devrim.cakir@dunya.com

6. Uluslararası Sinema-Tarih Buluşması'nda

'Medeniyetler Diyaloğu ve İnsan Hakları'

TÜRSAK Vakfı, geleneksel olarak her yıl düzenlenen 'Uluslararası Sinema ve Tarih Buluşması'nın 6.'sını, bu yıl da 'Medeniyetler Diyaloğu ve İnsan Hakları' ana teması ile hayata geçiriyor.

Sinema sanatı ile farklı sanat disiplinlerini felsefi temeli olan kültürel bir platformda buluşturarak yurtiçi ve yurtdışında pek çok etkinliğe ve ilklere imza atan ve bu etkinliklerle toplumsal bilinçlenmeye katkıda bulunmayı hedefleyen TÜRSAK Vakfı'nın düzenlediği 'Uluslararası Sinema ve Tarih Buluşması'nın 6.'sı, 'Medeniyetler Diyaloğu ve İnsan Hakları' ana teması ile bu ay sinema ve tarih meraklılarıyla buluşuyor.

METRO Group Türkiye'nin ana sponsorluğunda, T.C. Başbakanlık Tanıtma Fonu ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın katkılarıyla gerçekleştirilen festival, 12-19 Aralık 2003 tarihleri arasında, İstanbul'da gerçekleştirilecek.

2003 Macaristan yapımı 'Rose's Song' filminden bir sahne (sağda). **2002 İtalya yapımı 'A World Of Love', festivalin 'İnsan Hakları' bölümünde gösterilecek** (sağ sayfada, üstte).

Avrupa Birliği'nin 2003 yılı Mozaik Programı çerçevesinde, Avrupa Birliği tarafından da geleneksel olarak desteklenen festivalde, bu yıl 13 bölüm başlığı altında, 100'e yakın film izleyiciyle buluşacak. Buluşma ayrıca, 'Medeniyetlerarası Diyalog', 'Avrupa ve Anadolu Medeniyetleri Buluşması' ve yaşadığımız yüzyılda sorgulanan 'Medeniyetler Çatışması' kavramlarına; söyleşiler, uluslararası paneller ve sergilerle düşünce ve tartışma zemini yaratan zengin bir programı içeriyor.

Geleneksel bölümü olan 'İnsan Hakları' temasını koruyarak bu yıl objektifini 'Medeniyetler Diyaloğu'na çevi-

ren 'Uluslararası Sinema Tarih Buluşması'nın temel amacı, "Avrupa'nın çok kültürlü ortamında, Anadolu medeniyetlerinin ve felsefesinin "toplumlararası barışa" yapacağı katkı üzerine düşünmesini sağlamak ve medeniyetleri yaratan insanların tarih boyunca yaşadığı acıların perdedeki örneklerine yer vererek günümüz 'medeni' tanımına bu açıdan bakılmasına aracı olmak" şeklinde açıklanıyor.

Bu yıl, festivalin uluslararası önemini ortaya koyan bir diğer özelliği ise; tarih boyunca öğretilerinde 'barışı' temel alan 'din' olgusunun siyasi gücü, yeni dünya düzenindeki yeri ve 'Medeniyetler Çatışması'nın merkezinde olduğu tezini, festival haftasında yapılacak 'Uluslararası Panel' ile düşünce ve tartışma ortamına açacak olması...

Fransa, Hollanda, Almanya, İran, Mısır ve Amerika'dan felsefe, tarih ve ilahiyat profesörlerinin katılacağı panel, 'Uluslararası Sinema Tarih Buluşması' festivalinin tarih danışmanı Prof. Dr. İlber Ortaylı'nın yönetiminde gerçekleştirilecek.

Festival, bu yıl kapılarını on üç başlık altında izleyiciye açacak. Bu bölümler şöyle sıralanıyor: "Uluslararası Uzun Metraj Film Yarışması, Uluslararası Belgesel Film Yarışması, Medeniyetler Buluşması ve Aydınlanma, İnsan Hakları Temalı Film Gösterimleri, Medeniyetlerin Oluşmasında Kadın Yönetmenler, Bir Ülke Sineması: Almanya, Orta Avrupa'dan Bir Sinema: Macaristan, Bir Ustaya Saygı: Anadolu'dan Amerika'ya Elia Kazan, Fransız Sinema Tarihinden, Gençler Yakın Tarihe Bakıyor, Uluslararası Panel: "Medeniyetler Buluşması", Uluslararası Panel (Sodev İşbirliğiyle) "Avrupa Ve Anadolu Medeniyetleri Açısından İnsan Hakları Kanunları Ve Gelişimi" ve "Karikatürlerde İnsan Hakları" sergisi...

Festival filmleri, bu yıl Beyoğlu Beyoğlu Sineması, Levent Sinema TÜRSAK, Fransız Kültür Merkezi ve Alman Kültür Merkezi ile Osmanlı Müzesi Sineması salonlarında gösterilecek. Kültür merkezlerindeki gösterimlerin ücretsiz olarak yapılacağı festivalde, Beyoğlu Beyoğlu, Alkazar ve Levent Sinema TURSAK'da yapılacak gösterimlerin bilet ücretleri; öğrenciler için 3 Milyon TL., tam biletler için de 4 Milyon TL. olarak belirlendi.

merakediyorum@googlegroups.com

'Hürrem Sultan'la aşk vücuda geliyor...

Tarihin en görkemli aşk öyküsü, müthiş bir dans performansıyla yeniden hayat buldu. Aralık ayında, Mydonose Showland'de perdeler 'Hürrem Sultan' için kalkacak.

'Hürrem Sultan'ın Genel Sanat Yönetmenliği'ni Ertuğrul Ateş, koreografisini Yıldız Çankaya, müziklerini Cenk Eroğlu ve ışık tasarımını Broadway'in en büyük show'larına imza atmış olan Michael Odam gerçekleştirdi. Gösterinin senaryo danışmanlığını, yazdığı kitaplarla ABD'de büyük başarı kazanan Latife Mardin, müzik danışmanlığını ise dünya müzik sektörüne katkılarıyla Türkiye'nin gururu olan Arif Mardin yaptı.

Tiyatro, modern dans, folklor, akrobasi ve ritmik jimnastik dallarında 2 yıldır eğitilen Türk ve yabancı, 65 dansçıdan oluşan kadrosuyla, evrensel beden ve dans dilini müzikle bütünleştiren 'Hürrem Sultan', ilk kez tanık olunacak görkemli ışık efektleri ile desteklenen sahne tasarımı, King Crimpson gibi ustaların katkılarıyla gerçekleştirilen özgün müziği ve tarihe mal olmuş büyük bir aşka getirdiği farklı yorumuyla izleyicilerin unutamayacağı bir şölen haline geliyor.

Uzak Doğu, Avrupa ve Amerika turneleriyle dünyayı fethetmeye hazırlanan prodüksiyon, ilk kez Aralık ayında ve yalnızca kısa bir süre için perdelerini İstanbul'da, Mydonose Showland'de açacak.

'New York'un Mavi Duvarları'

Türkiye'nin önde gelen çağdaş sanatçılarından Burhan Doğançay, sanat yaşamının 40 yılını geçirdiği New York kentinin duvarlarını İş Sanat Kibele Galerisi'ne taşıyor. Doğançay'ın 'New York'un Mavi Duvarları' başlıklı sergisi, 10 Aralık 2003-30 Ocak 2004 tarihleri arasında izlenebilecek. 1970'li yıllardan bu yana, dünya duvarlarının peşinde bir kentten diğerine yolculuk eden Burhan Doğançay, bu kez New York kent metrosunda geçici bir düzenleme oluşturan 'mavi duvarlar'dan yansıyan enerjiyi resimlerinde ölümsüzleştiriyor. Sergiden elde edilecek gelir, Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı'na bağışlanacak.

'Kadınlara güzelleme'

Eczacıbaşı Sanal Müzesi, Aralık ayında, geleneksel Japon baskı sanatının en önemli temsilcilerinden Kitagawa Utamaro'yu doğumunun 250. yılında ağırlıyor. Kitagawa Utamaro'nun, katı kurallar içinde yaşayan ve 'courtesan' olarak adlandırılan saraylı kadınların karmaşık duygusal yapılarını aktardığı 45 baskıdan oluşan sergisi, *'www.sanalmuze.org'* adresinde izlenebilecek.

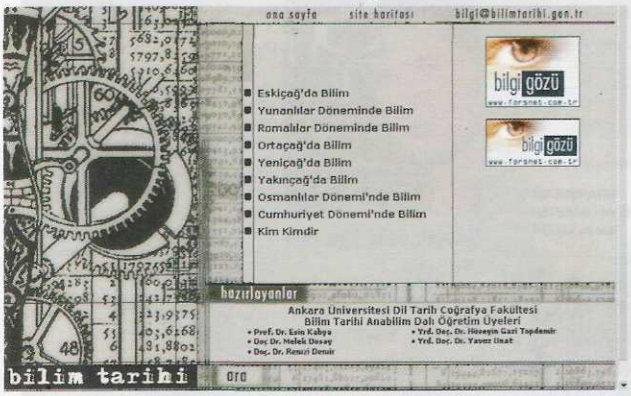
Büyüleyici bir çiçeğin öyküsü

İstanbul Büyükşehir Belediyesi iştiraklerinden Kültür AŞ, evrensel kültüre katkılarımızdan biri olan lale çiçeği ve çevresinde gelişen kültürü konu alan, 5 dilde izlenebilecek, DVD formatında bir belgesel film çalışmasına imza attı: 'Lale: Doğu'nun Işığı'. Belgesel, tarihimizde derin izler bırakan ve geleneksel sanatımızın çeşitli örneklerinde karşımıza çıkan lale çiçeğinin Kazakistan'dan Türkiye'ye, buradan da Hollanda'ya uzanan öyküsünü konu alıyor.

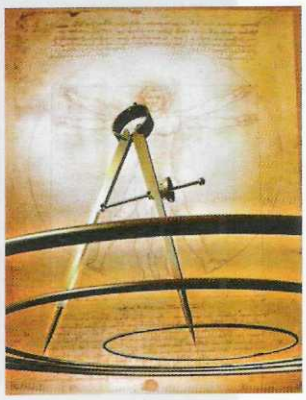

◆ HAZIRLAYAN: TANER GÜDÜKOĞLU

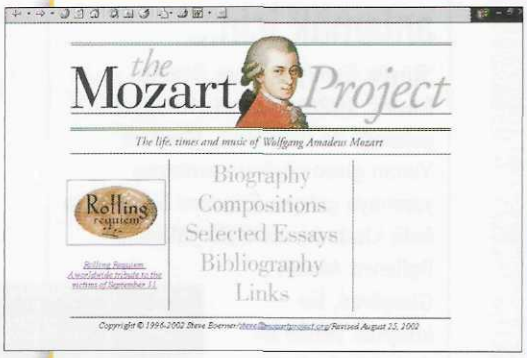
Bilim tarihine bakış

Bilim tarihi ile ilgili olarak internetteki en kapsamlı bilgi kaynağını, 'www.bilimtarihi.gen.tr' adresinde bulabilirsiniz. Eskiçağ'dan Cumhuriyet'e kadar olan zamanı dönem dönem işleyen sitede, bağlantılar çok başarılı şekilde kurulmuş. Bilim tarihiyle ilgili aradığınız bilgiye zahmetsizce ulaşmanızı sağlayan siteyi, Ankara Üniversitesi Dil Tarih -Coğrafya Fakültesi Bilim Tarihi Anabilim Dalı öğretim üyeleri hazırlamış.

Sitenin en sık ziyaret edilen bölümlerinden biri de 'Kim Kimdir' sayfası... Bilimin çeşitli dallarında tarihine geçmeyi başarmış isimler hakkında kısa bilgilere ulaşabileceğiniz bu sayfada, Demokritos'tan Ahmet Cevdet Paşa'ya, John Pecham'dan Ali Kuşçu'ya kadar yüzlerce isim ve bu isimlerin çalışmaları hakkında kısa bilgiler yer alıyor.

Mozart'ın dünyası

Goethe'nin 'Müzik sanatında ulaşılmazlığın simgesi' diye tanımladığı besteci Wolfgang Amadeus Mozart, 1791 yılının 5 Aralık günü, 36 yaşını doldurmadan, Viyana'da öldü. Kariyeri parlak biçimde sürmesine rağmen maddi durumunu bir türlü düzeltemeyen ve yaşamı boyunca para sıkıntısı çeken Mozart'ın cenazesi, dilenciler için ayrılan bölüme gömüldü; mezarının nerede olduğu ise hala bilinmiyor... 'http://www.mozartproject.org' adresindeki sitede, bu büyük bestecinin yaşamına ait pek çok detayı bulabilirsiniz. Site, Mozart ve ailesinin biyografilerini, Mozart'ın bestelerine ait bilgileri, besteciyi konu alan çeşitli makaleleri ve kitapları içeriyor.

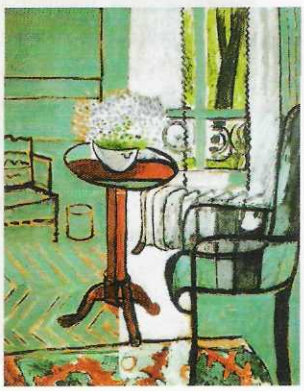
Nato'nun resmi dergisi

Kuzey Atlantik İttifakı (NATO) tarafından 1990 yılından bu yana yayımlanan resmi dergilere internet üzerinden ulaşabilmeniz mümkün. 'www.nato.int/docu/review' adresinde, yaklaşık 100 kadar derginin içeriğine ulaşabiliyorsunuz. Dergiler bu adreste, Türkçe dahil olmak üzere, tüm NATO üyesi ülkelerin kendi dilleri ile yer alıyor. Derginin yazarları arasında NATO'da görev yapan üst düzey komutanlar, akademisyenler, müsteşarlar ve üst düzey yöneticiler bulunuyor.

Sanat tarihi meraklılarına

İnternette, sanat tarihi alanındaki sayılı arşivlerden biri 'www.artcyclopedia.com' adresinde bulunuyor. Bu adreste, istediğiniz sanatçı ya da sanat eseri hakkında arama yapabiliyor, dünyanın dört bir tarafındaki müzeleri sanal olarak gezebiliyorsunuz. Siteden, aradığınız sanatçının eserlerinin yanı sıra, onunla ilgili makalelere, eserleri hakkındaki yorumlara ve hayat hikayesine de ulaşabiliyorsunuz. 'artcyclopedia.com'da ayrıca, dünyadaki sergiler ve müzelerdeki özel etkinliklerle ilgili bilgiler de yer alıyor. Sanata meraklıysanız, sanal dünyadaki bu dev ansiklopedi size aradığınız her şeyi sunacaktır.

merakediyorum@googlegroups.com

Defterdarlık binasında yangın

15 Aralık 1972: Yangın sırasında, İstanbul Defterdarlığı'ndaki resmî evrak, belge ve dosyalar, çalışanlar tarafından dışarı taşındı.

İstanbul Valiliği'nin yanında yer alan tarihî İstanbul Defterdarlığı binası, 15 Aralık 1972 günü yandı. Saat 10.40'ta çatı katında başlayan ve İstanbul Üniversitesi bahçesinde bulunan Beyazıt Kulesi'ndeki gözcüler tarafından fark edilen yangın, ancak 1,5 saat sonra kontrol altına alınabildi.

Yangında can kaybı olmazken, önemli belgelerden bir kısmı yandı. İstanbul Defterdarı Bedrettin Seyhan, yanan belgelerin telafi edilebilecek cinsten olduğunu ve içinde para ve kıymetli belge bulunan kasaların kurtarıldığını ifade etti.

Yangın sırasında 600'den fazla kadın ve erkek memur, değerli resmi evrak, dosya ve defterleri dışarı taşıdı; halk ve polisler de kurtarma çalışmalarına katıldı. Bu arada bazı memurlar büyük tehlike atlattılar.

Çatısı saat 11.25 sularında yer yer çökmeye başlayan İstanbul Defterdarlığı'nın 20 gün içinde, yeni yapılan binasına taşınması düşünülüyordu.

merakediyorum@googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-postaadresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışmavemesajlaninceleyebilir,
üyeliğinizidüzenleyebilirsiniz.

BİLGİLENME K HERKESİN HAKKIDIR
merakediyorum@
googlegroups.com
http://groups.google.com/group/merakediyorum